

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

AISTĖ LIKNICKAITĖ
Socialinis darbas

**ASMENŲ, ATLIKUSIŲ LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĘ, SOCIALINĖ
INTEGRACIJA**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: prof. dr. Rita Raudeliūnaitė

Marijampolė, 2026

TURINYS

IVADAS	3
1. ASMENŲ, ATLIKUSIŲ LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĘ, SOCIALINĖS INTEGRACIJOS TEORINIAI ASPEKTAI.....	7
1.1 Asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos samprata	7
1.2 Asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos galimybės ir jų plėtra.....	9
1.3. Asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos kliūtys	13
1.4 Socialinio darbuotojo vaidmuo asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese.....	16
2. ASMENŲ, ATLIKUSIŲ LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĘ, SOCIALINĖS INTEGRACIJOS ĮGYVENDINIMO PRAKTINĖ PATIRTIS.....	22
2.1 Tyrimo metodologija	22
2.2. Tyrimų rezultatų analizė	26
2.2.1 Pagalbos poreikis asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese	26
2.2.2 Socialinio darbuotojo vaidmens raiška asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese	31
2.3. Diskusija	47
IŠVADOS	50
REKOMENDACIJOS	52
SANTRAUKA	53
SUMMARY	55
LITERATŪRA	57
PRIEDAI	63
AKADEMINIO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA	69

IVADAS

Temos aktualumas. Lietuvos Kalėjimų Tarnybos duomenimis per 2023 metus nuteistųjų skaičius sumažėjo 6,5 proc. ir buvo mažiausias per paskutiniuosius 3 metus. 2023 metais Lietuvos įkalinimo įstaigose bausmę atliko 4651 nuteistasis (Lietuvos kalėjimų tarnyba 2023). Kalėjimų departamento duomenimis 2022 metais į įkalinimo įstaigą pakartotinai pateko 204 asmenys iš 1804 paleistųjų, kas sudaro 11,31 proc. visų nuteistųjų, o 2023 metais pakartotinių nusikaltimų skaičius, padarytų asmenų, kurie buvo paleisti iš įkalinimo įstaigų siekė 25,54 proc. Tai rodo, kad pakartotinio nusikalstamumo problema Lietuvoje išlieka itin aktuali. Bakker ir kt. (2024) nurodo, kad pakartotinio nusikalstamumo rodikliai labai priklauso nuo vykdomų integracijos priemonių. Autoriai teigia, kad Norvegijoje 2023 metais pakartotinio nusikalstamumo rodikliai buvo vieni iš žemiausių, siekė apie 12 proc., kai tuo tarpu 2013 metai šis rodiklis siekė apie 40 proc. Norvegijoje nuteistųjų socialinės integracijos programa orientuota į ilgalaikes priemones, švietimą, socialines programas, todėl pakartotinis nusikalstamumas šalyje vienas iš žemiausių (Bakker ir kt., 2024). Nowak (2020) nurodo, kad atlikusių bausmę asmenų socialinei reintegracijai į visuomenę reikia skirti kuo didesnę dėmesį. Teisingumo ministerija 2021 metais parengtoje 2021-2030 m. plėtros programoje, Lietuvos kalėjimų tarnybos patvirtintose 2022-2030 m. strateginės veiklos gairėse (2022) ypatingas dėmesys skiriamas nuteistųjų resocializacijai ir pagalbos jiems efektyvinimui siekiant mažinti jų pakartotinio nusikaltimo riziką, didinant integracijos į visuomenę galimybes. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakyme „Dėl iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų paleidžiamų (paleistų) asmenų socialinės integracijos tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2022,) numatyti du buvusių nuteistųjų integracijos etapai, kuriuose pagrindinis vaidmuo, siekiant buvusių nuteistųjų sėkmingos integracijos, priskiriamas socialiniam darbuotojui. Tvarkos apraše reglamentuota, kad už pirmąją socialinės integracijos etapą atsakingas įkalinimo įstaigos socialinio darbuotojas, padedantis nuteistajam rengtis grįžimui į visuomenę. Už antrąją socialinės integracijos etapą atsakingas savivaldybės administracijos paskirtas socialinių paslaugų įstaigos socialinis darbuotojas ar NVO atstovas, padedantis tęsti socialinę integraciją jau grįžus į laisvę.

Temos ištirtumas. Lietuvos ir užsienio mokslininkai skiria nemažai dėmesio asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos problemai. Dalis tyrimų sutelkia dėmesį į bausmę įkalinimo įstaigose atliekančių asmenų resocializaciją ir jų rengimą grįžimui į visuomenę. Piliponytė (2000) pažymi, kad siekiant mažinti recidyvo pasikartojimą reikia daugiau dėmesio skirti bausmę atliekančių asmenų socialinių ryšių stiprinimui, jų užimtumo ir įdarbinimo galimybių didinimui. Braslauskienė (2004) analizuodama socialinę buvusių nuteistųjų integraciją pabrėžia, kad ji praktiškai negali būti įgyvendinama dėl per mažų investicijų į nuteistųjų užimtumo organizavimą.

Dermontas (2005) analizuodamas kaip galima būtų pagerinti buvusių nuteistųjų socializaciją atkreipia dėmesį į būtinybę šalinti socialines ir asmenines jų problemas. Prakapas ir Katinaitė (2008) taip pat pabrėžia įkalinimo sistemoje akcentuojamus socialinės integracijos trūkumus, išsilavinimo nuteistųjų tarpe stoką, diskriminaciją darbo rinkoje, bei pačių nuteistųjų savo ateities perspektyvų netinkamą vertinimą. Žilinskienė ir Tumilaitė (2011) nurodo, kad Lietuvos įkalinimo įstaigose galima aptikti tik socialinės integracijos užuomazgas, nes jose pagrindu yra naudojamas kontrolės modelis, kuris prieštarauja socialinės integracijos principams. Sakalauskas (2017) pabrėžia, kad svarbu sukurti tinkamą teisinę bazę bausmę atliekančių ir ją atlikusių asmenų socialinei integracijai. Petrošius ir Dirgelienė (2013) nuteistųjų socializacijos nesėkme laiko barjerą tarp visuomenės ir buvusių nuteistųjų. Autorių nuomone, tai pagrindinis sėkmingos socializacijos trikdys. Dünkel ir Sakalauskas (2017) išskiria pagrindinius nuteistųjų socialinės integracijos į visuomenę trukdžius, tai: bausmių kultūra, baudžiamosios praktikos tendencijos, visuomenės požiūris, baudžiamosios politikos tendencijos, viešoji nuomonė ir kitas. Vaičiūnienė ir Viršilas (2017) siūlo keisti socialinės integracijos modelį laisvės atėmimo vietose, bei pateikia rekomendacines gaires jo įgyvendinimo užtikrinimui. Markevičiūtė (2021) pastebi pokyčius nuteistųjų resocializacijos teisiniame reglamente, nes jos teigimu resocializacija pradedama traktuoti kaip bausmės tikslas. Aleknevičienė, Kalinauskaitė, ir Matačiūtė (2022) socialinę nuteistųjų integraciją analizuoja per politinę prizmę ir pastebi nesibaigiantį politinį diskursą, dėl socialinės integracijos įgyvendinimo galimybių. Gerybaitė (2022) nurodė kad vis dar stokojama darbuotojų kompetencijų ir motyvacijos, kuri yra labai svarbi sėkmingam nuteistųjų integracijos procesui. Aleknevičienė ir Kalinauskaitė (2023) akcentuoja vis dar kylančias nuteistųjų resocializacijos problemas įkalinimo įstaigoje ir mano, kad visos politinės ir teisinės permainos yra tik nuteistųjų resocializacijos imitacija kol nebus „sukurtos nuteistųjų kokybinio pokyčio galimybės bausmių vykdymo sistemoje ir už jos ribų“ (Aleknevičienė ir Kalinauskaitė, 2023, p. 100).

Užsienio šalių mokslininkai analizuodami nuteistųjų socialinę integraciją taip pat išskyrė pagrindines socialinės integracijos problemas ir taikomų modelių netobulumą ir pateikia jos tobulinimo galimybes. Nowotny (2016) kaip socialinės integracijos problemas išskiria nuteistųjų išsilavinimą, sveikatos problemų sprendimą, bei užimtumą ir jo skatinimą. Kreager ir kt. (2017) akcentuoja, kad nebūtų nusigręžta nuo socialinės integracijos, kurią būtina vertinti pastoviai ir tobulinti. Timofeeva (2019) siūlo priimant reikšmingus sprendimus nuteistųjų socializacijos klausimais atsižvelgti į užsienio šalių praktiką, kur akcentuojami psichologiniai ir socialiniai aspektai. Sentse ir kt. (2021) atkreipia dėmesį į socialinių tinklų susiformavimą, kurie taip pat nulemia sėkmingą socialinę buvusių nuteistųjų integraciją. Bixby, Bevan, ir Boen (2022) atkreipia dėmesį į vis dar egzistuojančią nelygybę ir diskriminaciją, kuri ne tik sąlygoja socialinės integracijos sėkmę, tačiau lemia ir nusikalstamumo lygį. Alvarez ir Dundao (2024) analizuoja socialinį aspektą per

nuteistųjų lūkesčių spektrą ir nurodo, kad nuo nuteistojo, bei jo įkalinimo sąlygų labai priklauso resocializacijos sėkmė ir socialinė integracija.

Mokslinė problema. Pakartotinio nusikalstamumo nemaži rodikliai rodo, kad reikalingi pokyčiai tiek rengiant asmenis įkalinimo įstaigoje išėjimui į laisvę, tiek jų socialinei integracijai atlikus laisvės atėmimo bausmę. 2020 metais priimtas ir nuo 2021 m. sausio 1 d. įsigaliojęs " Iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų paleidžiamų (paleistų) asmenų socialinės integracijos tvarkos aprašas", kuriuo siekiama pagerinti buvusių nuteistųjų socialinę integraciją. Šiame apraše numatytos priemonės, kuriomis, vadovaujantis tęstinumo, individualumo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo principais, numatyta nuosekliai ir kompleksiškai vykdyti iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų paleidžiamų (paleistų) asmenų socialinę integraciją. Mokslinių šaltinių analizė rodo, kad tyrimų susijusių su pokyčiais, įgyvendinant nuo 2021 metų iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų paleidžiamų (paleistų) asmenų socialinės integraciją, stinga. Todėl aktualu tirti realias asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos įgyvendinimo praktikas.

Keliami šie probleminiai klausimai:

Kuo reikšmingi asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę socialinės integracijos pokyčiai?

Kaip vyksta asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinė integracija?

Kokie veiksniai turi įtakos sėkmingai asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinei integracijai?

Kokie kyla sunkumai asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese?

Koks socialinio darbuotojo vaidmuo asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese.

Tyrimo objektas: asmenų, paleidžiamų (paleistų) iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų, socialinė integracija.

Tyrimo tikslas: atskleisti teoriškai ir empiriškai asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos galimybes.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pateikti asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos ypatumus.
2. Atskleisti asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos kliūtis.
3. Aptarti socialinio darbuotojo vaidmenį asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese.
4. Identifikuoti asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos įgyvendinimo praktines realijas, remiantis socialinių darbuotojų patirtimis.

Tyrimo metodai:

- Teoriniai. Mokslinės literatūros ir dokumentų, susijusių su tema, analizė siekiant atskleisti asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinėse integracijos sampratą, galimybes ir plėtra, kliūtis, bei socialinio darbuotojo vaidmenį šiame procese.

- Empiriniai. Pusiaus struktūruotas interviu metodas, siekiant identifikuoti asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos įgyvendinimo praktines realijas, remiantis socialinių darbuotojų patirtimis.

Tyrimo duomenų analizei taikyta kokybinė turinio analizė.

Darbo struktūra: Darbo struktūra: darbas sudarytas iš įvado, dviejų skyrių, išvadų, rekomendacijų, literatūros sąrašo, santraukų lietuvių ir anglų kalbomis, priedų. Darbo apimtis – 54 puslapiai be titulinio puslapio, turinio, literatūros sąrašo ir priedų. Magistriniame darbe pateiktos vaizdinės priemonės: 5 lentelės ir 9 paveikslai.

1. ASMENŲ, ATLIKUSIŲ LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĘ, SOCIALINĖS INTEGRACIJOS TEORINIAI ASPEKTAI

Laisvės atėmimo bausmę atlikusių asmenų integracija į visuomenę yra sudėtingas ir daugiasluoksnis procesas, kurio sėkmė priklauso tiek nuo paties asmens, tiek nuo aplinkos veiksnių. Šiame skyriuje analizuojami asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos ypatumai. Aptariama socialinės integracijos samprata, pagrindiniai integracijos sunkumai, galimybės ir plėtra, socialinio darbuotojo vaidmuo integracijos procese.

1.1 Asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos samprata

Mokslinėje literatūroje analizuojant asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos sampratą, dažnai vartojamas ne integracijos, bet „reintegracijos“ terminas. Sakalausko ir kt. (2020) teigimu, taip yra dėl to, kad nuteistieji jau buvo visuomenės nariai, bet dėl įkalinimo laikinai izoliuoti. Nyvoll (2025) nurodo, kad šios sąvokos naudojamos paraleliai, tačiau tai nėra tapačios sąvokos, nors reintegracija ir integracija apibūdinamas vienas tikslas – buvusių nuteistųjų prisitaikymas prie gyvenimo laisvėje, nutrūkusių socialinių ryšių atkūrimas ir pan. Tačiau autoriaus teigimu integracijos sąvoka platesnė, nes ilgą laiką prabuvęs įkalinimo įstaigoje asmuo grįžta į labai pasikeitusią socialinę aplinką, todėl tai negali būti traktuojama kaip reintegracija.

Integraciją galima laikyti tapimą visuomenės dalimi, kai asmuo priima visuomenei įprastas vertybes ir elgesio normas ir įsitraukia į visuomenę (Pieterse, 2008; Matulionis, 2016). Dias, Souto, ir Almeida (2021) nurodo nuteistųjų socialinės integracijos subjektyvius veiksmus (asmenybės bruožai, sveikata, psichologinis atsparumas, gebėjimas įveikti sunkumus, savivertė, asmeninis ir emocinis prisitaikymas naujose sąlygose, socialiniai įgūdžiai) ir objektyvius veiksmus (socialiniai tinklai, visuomenės požiūris, padėtis darbo rinkoje, socialinė ir darbo politika, šeima, socialinė parama, pagalba), kurie turi įtakos integracijai. Van der Kaap-Deeder ir kt. (2017) taip pat išskiria ekonominių politinių veiksnių įtaką integracijai ir teigia, kad pagalbos nuteistajam mastas priklauso nuo šalyje vykdomos politikos. Socialinės problemos ir nestabilumas darbo rinkoje, bei individualios kiekvieno nuteistojo problemos turi įtakos sėkmingai jų integracijai. Conde, Souto, ir Almeida (2021) teigia, kad nuteistųjų integraciją apibrėžti plačiąja prasme gana sunku dėl jai įtaką darančių veiksnių rinkinio, kuris skirtingai atvejais yra individualus. Sakalauskas ir kt. (2020) vyraujančius nuteistųjų individualius veiksmus, apsunkinančius jų integraciją į visuomenę, sieja su socialinių įgūdžių stoka, prasta sveikatos būkle, priklausomybėmis, menkais socialiniais ryšiais, neigiamu elgesiu ir emociniu nestabilumu. Autoriaus teigimu daugelis jų turi „puokštę“ problemų, kurios trukdo sėkmingam integracijos procesui.

Van der Kaap-Deeder ir kt. (2017) taip pat pabrėžia, kad žmogaus emocinė, fizinė ir psichologinė būklė, bei socialinė terpė turi įtakos integracijos į visuomenę sėkmę. Markina (2019) psichologinius veiksnius priskiria prie pagrindinių, nes jos nuomone vidinės darnos trūkumas, neigiamas nusiteikimas, psichologinis diskomfortas yra pagrindinės nesėkmingos integracijos priežastys. Bet kokios permainos žmogui kelia stresą. Ilgesnį laiką praleidę įkalinimo įstaigose, išeidami į laisvę nuteistieji taip pat patiria netikrumo ir baimės jausmą, išgyveną stresą. Van Ginneken ir kt. (2019) atliktas tyrimas patvirtina, kad nuteistieji laukia išėjimo į laisvę, tačiau su baime. Autoriai mano, kad tam kad integracija būtų sėkminga reikalinga nuteistųjų resocializacija įkalinimo įstaigose. Favril ir van Ginneken (2024) teigia, kad visi patiriami stresai dėl permainų susiję su asmenybės keitimusi ir formavimusi, tvarka, bei įpročiais susiformavusiais atliekant bausmę įkalinimo įstaigoje. Todėl kuo ilgesnis bausmės atlikimo laikas, tuo sunkiau asmeniui integruojantis į visuomenę, todėl svarbu asmenį tam rengti įkalinimo įstaigoje ir teikti jam reikiamą pagalbą išėjus iš įkalinimo įstaigos. Psichinė gerovė įkalinimo įstaigoje ir asmens užimtumas, darbas, ryšių su artimaisiais palaikymas svarbūs jų socializacijai ir integracijai į visuomenę (Aboaja ir kt. 2025). Conde, Souto, ir Almeid (2021) teigia, kad jau įkalinimo įstaigose nuteistieji turi būti rengiami socialinei integracijai, išėjus iš įkalinimo įstaigos. Nuteistieji turi būti įkalinimo įstaigoje ugdomi kaip pasieti savo tikslų ir norų, tenkinti savo poreikius nepažeidžiant visuomenėje nusistovėjusių normų ir įstatymų. Favril ir van Ginneken (2024) nurodo, kad tolerancija ir socialinė integracija abipusis procesas, visuomenė neturėtų atstumti buvusio nuteistojo, o išėjęs į laisvę nuteistasis turi paisyti nusistovėjusių visuomenėje normų ir vertybių.

Iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų paleidžiamų (paleistų) asmenų socialinės integracijos tvarkos apraše (2020 metai, 1 skyrius, 3.2 skirsnis) šių asmenų socialinė integracija apibrėžiama, kaip „pagalba iš laisvės atlikimo vietų paleidžiamiesiems ar paleistiems asmenims užmegsti socialinius ryšius, įsitraukti į struktūras, skatinančias nenusikalsti ir (ar) šių ryšių stiprinimas“. To paties aprašo II ir III skyriuje iš pataisos įstaigų paleidžiamų (paleistų) asmenų socialinė integracija pateikiama kaip kompleksinis procesas, atliepiant asmens asmeninius ir socialinius poreikius

Užmegzti socialinius ryšius ir įsitraukti į struktūras buvusiems nuteistiesiems gali būti sudėtingas procesas. Sakalauskas ir kt. (2020) nurodo, kad nuteistųjų integracijos procesas turi apimti eilę programų, kurios padėtų nugalėti baimes, psichologines, bei fizines kliūtis, keisti visuomenės požiūrį į nuteistąjį ir nuteistojo nusistatymą prieš visuomenę. Prakapas ir Katinaitė (2008) nuteistųjų socialinę integraciją apibrėžia kaip pagalbą tapti visaverčiu piliečiu, kuris jaustų savo vertę maksimaliai funkcionuodamas, bei būtų naudingas visuomenei. Vaičiūnienė (2017) nurodo, kad socialinė integracija apima nuteistojo ugdymą, skatinant jį grįžti į gyvenimą laisvėje. Liukinevičienė ir Mikalauskas (2018) socialinę integraciją įvardija kaip kompleksą priemonių, kurios skirtos asmens

prarastiems socialiniams ryšiams atstatyti, socialiniam statusui atkurti, bei paruošti nuteistą įsitraukti į visuomenę. Autorių nuomone, tai turėtų apimti socialinį – psichologinį, socialinį – ugdomąjį, bei sveikatinimo procesus. Muñoz, Ramos, ir Granda (2019) teigia, kad nuteistųjų socialinė integracija, tai kompleksinis procesas, todėl jų resocializacijos procesas turi apimti psichologinę, edukacinę, profesinę sritis, ugdyti asmenybės vertybes, socialinius įgūdžius, pozityvią elgseną. Europos tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijose (2006) nurodoma, kad socialinė integracija – tai procesas, kuris turi padėti buvusiam nuteistajam įsitraukti į visavertį socialinį gyvenimą. (European Committee on Crime Problems 2006). Procesas šiame dokumente nėra reglamentuotas, nes tai rekomendacinio pobūdžio dokumentas, kuriuo remiantis kiekviena šalis kuria savitą buvusių nuteistųjų socialinės integracijos procesą.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinę buvusių nuteistųjų integraciją galima apibrėžti kaip pagalbą įsitraukti į socialinį gyvenimą. Kintantys subjektyvūs ir objektyvūs veiksniai turi įtakos socialinei integracijai. Buvusių nuteistųjų socialinei integracijai į visuomenę įtakos turi ir įkalinimo įstaigose vykdomos programos, kurios padeda didinti buvusių nuteistųjų užimtumą, paties asmens baimės kaip jam reikės gyventi laisvėje, visuomenės nusistatymas prieš nuteistąjį, jo socialinių įgūdžių stoka, prasta sveikatos būklė, priklausomybės, negatyvus elgesys ir emocinis nestabilumas. Asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, svarbu teikti pagalbą, atliepiant jų individualius poreikius, kad jie galėtų integruotis į visuomenę. Siekiant šio tikslo svarbu kurti veiksmingą sistemą, sudarančią palankias sąlygas šių asmenų socialinei integracijai.

1.2 Asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos galimybės ir jų plėtra

Buvusių nuteistųjų integracijos galimybės neatsiejamoms nuo sukurtų integracijos sistemų, kurios užtikrina visapusišką pagalbą (Trop, 2019). Nowak (2020) pastebi, kad kuriamų sistemų netobulumas, netinkamas buvusių nuteistųjų poreikių įvertinimas, nepakankamas visuomenės švietimas mažina socialinės integracijos galimybes. Autorės nuomone, buvę nuteistieji tuomet tampa visuomenės atstumtaisiais ir valstybinių institucijų problema. Santhosh ir Mathew (2021) atliktas tyrimas parodė, kad netinkamos socialinės integracijos programos, ar per mažas dėmesys buvusių nuteistųjų įtraukimui į šias programas turi įtakos jų pakartotiniam nusikalstamumui. Tokiu atveju buvę nuteistieji tampa „našta“ valstybei. Todėl investavimas į integracijos programas ir jų tobulinimas, autorių nuomone, padeda valstybėms sutaupyti lėšų, kurios skiriamos nuteistojo išlaikymui įkalinimo įstaigoje.

Zivanai ir Mahlangu (2022) nustatė, kad integracijos galimybės ir plėtra apima eilę veiksnių: buvusių nuteistųjų apgyvendinimas laisvėje, įtraukimas į darbo rinką, išsilavinimas, socialinių paslaugų užtikrinimas, tinkama teisinė bazė.

Lietuvos teisinė sistema šiuo metu orientuota į buvusių nuteistųjų integraciją į visuomenę ir tai atsispindi Lietuvos bausmių vykdymo kodekso 1 straipsnio 2 punkte, kuriame teigiama, kad šio įstatymo paskirtis yra parinkti tokią bausmę teisiamejam, kad ją atlikęs jis „gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais“. Tai rodo, kad bausmės turi būti orientuota ne tik į nuteistojo izoliaciją, tačiau iš karto turi būti vertinamos ir nuteistojo integracijos galimybės ir sugrąžinimas į visuomenę, kaip visaverčio jos atstovo.

Aleknevičienė ir Kalinauskaitė (2023) teigia, kad Lietuvos teisinė bazė sudaro palankias sąlygas buvusių nuteistųjų sėkmingai integracijai vystyti, tačiau yra nemažai problemų, kurias būtina spręsti, kad socialinė integracija būtų sėkminga. Autorė pastebi, kad būtent problemų sprendimas ir suformuotų galimybes buvusių nuteistųjų integracijos plėtrai. Ji atkreipia dėmesį į resocializacijos įgyvendinimo problemas įkalinimo įstaigose, kurios turi įtakos ir nuteistųjų asmenų pasirėngimui grįžti į visuomenę, jų socialinei integracijai. Autorė nurodo, kad vis dar vyrauja netinkamas įkalinimo įstaigų socialinis klimatas; personalo kompetencijų stoka ir netinkamos darbo sąlygos; resocializacija naudojamos netinkamos priemonės, jų taikymas ir tęstinumas; netinkama resocializacijos stebėseną ir vertinimas; įdarbinimo ir gydymo problemos (Aleknevičienė ir Kalinauskaitė, 2023).

Zivanai ir Mahlangu (2022) kaip vieną iš sėkmingos buvusių nuteistųjų socialinės integracijos veiksnių nurodo jų įtraukimą į darbo rinką. Lietuvos bausmių vykdymo kodekso 63 straipsnio pirmame punkte, nurodoma, kad kiekvienam nuteistajam gali būti leidžiama dirbti. Dirbti gali visi nuteistieji, jei tai neprieštaruoja jų bausmės vykdymo sąlygoms ir vidaus tvarkai. Darbas gali būti organizuojamas: pataisos įstaigose (pvz., gamybinėse dirbtuvėse, ūkio darbuose, aptarnavimo srityje ir pan.); už pataisos įstaigos ribų, jei nuteistasis atitinka leidimo sąlygas (pvz., yra patikimas, gerai elgiasi, atlieka bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje ir pan.); privatūs ar juridiniai asmenys taip pat gali sudaryti sutartis dėl nuteistųjų įdarbinimo, vadovaujantis teisės aktais.

Jeigu nuteistasis iš įkalinimo įstaigos išvykti negali jis remiantis 60 Lietuvos bausmių vykdymo kodekso straipsnio pirmu punktu gali vykdyti darbinę veiklą, tačiau tokia veikla nelaikoma darbo santykiais. Remiantis šio straipsnio antru punktu nurodoma, kad nuteistųjų darbinės veiklos trukmė nustatoma vadovaujantis Darbo kodekso nuostatomis, tačiau tame pačiame punkte (6 dalis) nurodoma, kad „laikas, kurį nuteistieji dalyvauja darbinėje veikloje, neįskaitomas į valstybinio socialinio draudimo stažą“. Nuteistieji turi teisę užsiimti individualia darbine ar kūrybine veikla. Tokias sąlygas nuteistiesiems, kurie bausmę atlieka „lengvosios grupės laikymo sąlygomis“ reglamentuoja 56 straipsnio 4 punktas, kuriame pažymima, kad tokia veikla nuteistieji paprastai užsiima „laisvalaikio metu“.

Zivanai ir Mahlangu (2022) ir Nowotny (2016) tarp eilės veiksnių, padedančių sėkmingai buvusių nuteistųjų integracijai į visuomenę išskiria ir nuteistųjų išsilavinimą jo skatinimą, paklausų profesijų įgijimą. Lietuvos bausmių vykdymo kodekso aštuntas skirsnis reglamentuoja nuteistųjų

bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo galimybes. Šio skirsnio 65 straipsnio pirmame punkte pažymima, kad pataisos įstaigos organizuoja nuteistųjų bendrąjį ugdymą. To paties straipsnio 2 punkte nurodoma, kad bendrąjį išsilavinimą gali įgyti ir vyresni nei 16 metų nuteistieji, tačiau jie turi pateikti rašytinį prašymą su pageidavimu išsilavinimui įgyti. 66 straipsnio 1 punkte nurodoma, kad nuteistieji gali įgyti profesinį išsilavinimą.

Ypatingas dėmesys tiek nuteistųjų resocializacijai Lietuvoje, tiek socialinei integracijai yra skiriamas nuo 2021 m. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pradėtoje vykdyti bausmių vykdymo reformoje. 2020 metais priimtas „Iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų paleidžiamų (paleistų) asmenų socialinės integracijos tvarkos aprašas“. Šiame apraše pateikiami pagalbos ypatumai iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų paleidžiamiesiems (paleistiems) asmenims, siekiant sudaryti palankias sąlygas jų socialinei integracijai į visuomenę (žr. 1 lentelė).

1 lentelė. Pagalba siekiant sudaryti palankias sąlygas iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų paleidžiamų (paleistų) asmenų socialinei integracijai į visuomenę

Socialinės integracijos procesas	Iš bausmės atlikimo vietų paleidžiamų asmenų socialinė integracija	Iš bausmės atlikimo vietos paleistų asmenų socialinė integracija
Atsakinga institucija	Įkalinimo įstaiga, pavaldi Kalėjimų tarnybai, bendradarbiauja su savivaldybėmis, Lietuvos probacijos tarnyba ir NVO, sudarydama sąlygas jų atstovams dirbti su paleidžiamais iš bausmės atlikimo vietų asmenimis (Aprašo 2 sk.)	Atsakinga savivaldybės administracija, į kurios teritoriją grįžo iš įkalinimo įstaigos paleistas asmuo (Aprašo 3 sk.).
Socialinės integracijos etapai. Atsakingas specialistas	Pirmasis socialinės integracijos etapas vyksta įkalinimo įstaigoje, kurio metu nuteistieji intensyviai pradedami rengti paleidimui į laisvę, likus ne mažiau kaip 1 metams iki galimo lygtinio paleidimo arba bausmės termino pabaigos, jei lygtinis paleidimas negalimas. Už šį integracijos etapą atsakingas įkalinimo įstaigos socialinis darbuotojas (Aprašo 2 sk., 9 punktas)	Antrasis socialinės integracijos etapas po asmens paleidimo į laisvę. Savivaldybės administracija, gavusi pranešimą iš įkalinimo įstaigos, likus ne mažiau kaip 6 mėnesiams iki nuteistojo asmens paleidimo į laisvę, paskiria socialinį darbuotoją arba NVO atstovą, atsakingą už antrojo socialinės integracijos etapo priemonių įgyvendinimą (Aprašo 3 sk.)
Tikslingas, individualus nuteistojo/paleistojo asmens poreikius atitinkantis socialinės integracijos priemonių įgyvendinimas	Įkalinimo įstaigos socialinis darbuotojas, bendradarbiaudamas su nuteistuoju, identifikuoja jo socialinės integracijos poreikius, parengia ir įgyvendina socialinės integracijos priemones, bendradarbiauja su savivaldybės administracija ir jos paskirtu socialiniu darbuotoja ar NVO atstovu, atsakingu už antrąjį asmens socialinės integracijos etapą (Aprašo 2 sk.)	Savivaldybės administracijos paskirtas socialinis darbuotojas arba NVO atstovas bendradarbiauja su įkalinimo įstaigos socialiniu darbuotoju, ar Probacijos tarnybos darbuotoju, jei asmuo paleidžiamas lygtinai, ir nuteistuoju, parengia jo socialinės integracijos planą, kuris įgyvendinamas jam grįžus į laisvę.

Šaltinis: parengta remiantis „Iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų paleidžiamų (paleistų) asmenų socialinės integracijos tvarkos aprašu“ (2020)

Iš bausmės atlikimo vietų paleidžiamų asmenų socialinė integracija pradedama dar iki paleidimo iš bausmės atlikimo vietos. Nuteistieji intensyviai pradedami rengti paleidimui ir gyvenimui laisvėje, likus ne mažiau kaip 1 metams iki lygtinio paleidimo arba bausmės termino

pabaigos, jei lygtinis paleidimas negalimas. Už pirmąjį socialinės integracijos etapą atsakingas įkalinimo įstaigos socialinis darbuotojas, kuris bendradarbiaudamas su nuteistuoju identifikuoja jo socialinės integracijos poreikius, nustatoma, kokios pagalbos reikės po paleidimo (pavyzdžiui, būsto, darbo, sveikatos priežiūros ar psichologinės pagalbos). Atsižvelgiant į šį vertinimą, parengiamas individualus socialinės integracijos planas, kuriame numatomos konkrečios priemonės, padedančios asmeniui pasiruošti grįžimui į visuomenę. Socialinis darbuotojas likus ne mažiau kaip 6 mėnesiams iki nuteistojo paleidimo į laisvę išsiunčia savivaldybės administracijai pranešimą apie asmens paleidimą iš bausmės atlikimo vietos. Savivaldybės administracijai paskyrus socialinį darbuotoją ar NVO atstovą, atsakingą už antrąjį į laisvę paleisto asmens socialinės integracijos etapą, su juo bendradarbiauja siekiant atliepti asmens socialinės integracijos poreikius.

Po to, kai asmuo yra paleidžiamas, socialinės integracijos procesas tęsiasi savivaldybėje. Už šį etapą atsakingas tos savivaldybės administracijos, į kurios teritoriją grįžta paleistas iš įkalinimo įstaigos asmuo, paskirtas socialinis darbuotojas arba NVO atstovas. Paskirtas specialistas bendradarbiauja su įkalinimo įstaigos socialiniu darbuotoju, ar Probacijos tarnybos darbuotoju, jei asmuo paleidžiamas lygtinai, ir nuteistuoju, parengia jo socialinės integracijos planą, kuris įgyvendinamas jam grįžus į laisvę. Svarbiausias šio etapo tikslas – užtikrinti sklandų asmens, paleisto iš įkalinimo įstaigos, perėjimą iš įkalinimo aplinkos į visuomeninį gyvenimą, sumažinti jo socialinę atskirtį bei recidyvo riziką.

Haas ir kt. (2022) nurodo, kad pagrindiniai buvusių nuteistųjų integracijos plėtros aspektai turėtų apimti bendro modelio formavimą, kur integracija būtų pardėta jau įkalinimo įstaigoje ir tęstųsi buvusiam nuteistajam išėjus į laisvę. Autorius nurodo, kad gyvenamosios vietos užtikrinimas, psichologinė pagalba, švietimas, šeimos ir bendruomenės ryšių stiprinimas, NVO įsitraukimas ir visuomenės švietimas, įsidarbinimo/užimtumo galimybės didina buvusių nuteistųjų socialinės integracijos plėtrą. Anderson ir Medendorp (2024) nagrinėjo integracijos programų recidyvistams poveikį ir nustatė, kad socialinės integracijos programos teigiamas veikia buvusius nuteistuosius, tačiau pažymi, kad teigiamas poveikis yra tik tuomet, kai programa yra praeinama nuo pradžios iki galo. Lindquist ir kt. (2025) atliktas tyrimas atskleidžia įgyvendinamų buvusių nuteistųjų socialinės integracijos programų trūkumus. Autoriai pastebi, kad grįžtantys iš įkalinimo įstaigų žmonės, nesvarbu kiek laiko jie buvo izoliuoti nuo visuomenės, tiksliai nesuvokia savo situacijos laisvėje. Buvusių nuteistųjų socialinės integracijos programos koreguojamos vertinant nuteistųjų poreikius, bei priemones, tačiau tyrimas atskleidė, kad programos neatspindi visų buvusių nuteistųjų lūkesčių susijusių su gyvenimu laisvėje. Lindquist ir kt. (2025) mano, kad prieš rengiant socialinės integracijos planą buvusiam nuteistajam, reikia išsamiai jo išklausinti kaip iš nelaisvės paleidžiamas asmuo supranta ir vertina savo sėkmingą integraciją į visuomenę. Reikia išsiaiškinti buvusio nuteistojo galimybes ir jo manymu reikalingas priemones, kurios padėtų geresnei socialinei integracijai.

Muentner ir Charles (2023) nustatė, kad buvusių nuteistųjų susijungimas su šeima vienas iš sėkmingos į visuomenę integracijos veiksnių, didesne dalimi priklauso nuo vaikų ir tėvų santykių, jų lūkesčių. Iki šiol vykdomose programose vis dar trūksta priemonių padedančių susijungti šeimoms. Lindquist ir kt. (2025) nurodo, kad ne visada nuteistųjų lūkesčiai būna realūs, tačiau žinios apie lūkesčių gali padėti parengti tinkamą socialinės integracijos planą. Walker (2024) pastebi, kad programose trūksta individualumo, nes iššūkiai, su kuriais susiduria buvę nuteistieji socialinės integracijos į visuomenę procese, yra daugialypiai ir dažniausiai susiję su sisteminėmis problemomis. Darbo rinkos problemos ir netinkamas darbo rinkos suvokimas lemia mažas pajamas. Mažos ir nestabilios pajamos neužtikrina galimybės išlaikyti būstą. Walker (2024) nuomone trūksta tiek paramai skiriamų lėšų, tiek kompetentingų darbuotojų padedančių išeinančių iš įkalinamo įstaigų nuteistųjų integracijai. Aleknevičienė ir Kalinauskaitė (2023) pastebi, kad iki šiol stebimas atotrūkis tarp socialinei buvusių nuteistųjų integracijai keliamų tikslų ir finansinių galimybių tai pasiekti. Lindquist ir kt. (2025) pažymi, kad buvusių nuteistųjų socialinės integracijos programos orientuotos į išsilavinimo ir profesijos įgijimą, tačiau dažnai tai sukelia nuteistajam tuščius lūkesčius, nes jis negali sėkmingai konkuruoti darbo rinkoje, tam reikalingas visuomenės požiūrio į buvusį nuteistąjį keitimas.

Apibendrinant galima teigti, kad bausmių vykdymo reformos Lietuvoje kontekste dėmesys sutelkiamas į du teisiškai reglamentuotus, buvusių nuteistųjų socialinės integracijos etapus. Pirmasis socialinės integracijos etapas vykdomas dar įkalinimo įstaigoje, antrasis – jau išėjus iš įkalinimo įstaigos. Buvusių nuteistųjų sėkmingai integracijai į visuomenę užtikrinti pasitelkiamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas, socialiniai ir NVO darbuotojai. Šie pokyčiai sudaro palankias prielaidas buvusių nuteistųjų asmenų socialinei integracijai.

1.3. Asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos kliūtys

Analizuojant buvusių nuteistųjų socialinės integracijos plėtros galimybes išryškėjo ir kai kurios socialinės integracijos kliūtys, kurių pašalinimas skatintų integracijos plėtrą. Venciaus (2025) atliktas tyrimas rodo buvusių nuteistųjų integracijos proceso „spragas“, kurias pašalinus integracijos procesas būtų sėkmingesnis. Tyrimu atskleista, kad savivaldybių darbuotojai retai užmezga ryšius su nuteistaisiais jų bausmės atlikimo vietoje ir apsiriboja tik vienkartinės pašalpos išmokėjimu, tinkamai nepasirūpinant kitų, galimai reikalingų paslaugų teikimu. Pučkoriūtė (2025) atkreipia dėmesį į socialinio darbuotojo nepakankamą įgalinimą buvusių nuteistųjų socialinės integracijos procese. Jos tyrimas atskleidė, kad socialinių paslaugų teikimas buvusiems nugeistiesiems nėra formuojamas kaip atskira paslauga. Didesnė dalis socialinių darbuotojų susiduria su stigmatizavimu, o nepakankama parama jiems tampa tikras iššūkis siekiant sėkmingos buvusių nuteistųjų integracijos. Pučkoriūtės

(2025) atliktas tyrimas atskleidė programų trūkumus ir biurokratizmą, kuris trukdo integracijos proceso plėtrai.

Nowak (2020) išskiria pagrindines veiksmų grupes, kurios turi įtakos buvusių nuteistųjų sėkmingą integraciją į visuomenę - tai politiniai, socialiniai- ekonominiai, kultūriniai – psichologiniai veiksniai.

Politiniai veiksniai. Kiekviena šalis formuoja savo laisvės atėmimo bausmę atsilikusių asmenų socialinės integracijos modelius ir teisiškai juos reglamentuoja. Anot Sakalausko ir kt. (2020), Lietuvoje buvusių nuteistųjų socialinės reintegracijos klausimas sprendžiamas nepakankamai efektyviai – vis dar vyrauja baudimo kultūra ir neigiama visuomenės nuostata buvusių nuteistųjų atžvilgiu. Pažymima, kad teisinio reglamentavimo trūkumai ir pasitaikančios spragos, stabdo buvusių nuteistųjų socialinę integraciją. Taip pat akcentuojama, kad pavienės priemonės nėra veiksmingos siekiant sėkmingos buvusių nuteistųjų socialinės integracijos, turėtų būti sudaryta programa, kuri apimtų įvairių priemonių paketus, tokius kaip: įdarbinimą, apgyvendinimą, psichologinę pagalbą ir kt. Didesnis proveržis siekiant gerinti nuteistųjų socialinę integraciją stebimas nuo 2021 metų, kai įsigaliojo 2020 m. priimtas „Iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų paleidžiamų (paleistų) asmenų socialinės integracijos“ tvarkos aprašas. Remiantis šiuo aprašu buvo pateiktos LR bausmių vykdymo kodekso (2002) 28 straipsnio pataisos, kurios įsigaliojo 2022 metais. Šiame straipsnyje nurodoma, kad nuteistųjų resocializacijai turi būti pasitelktas tarpinstitucinis bendradarbiavimas bei patikimi savanoriai. Taip pat straipsnyje nurodoma, kad turi būti įgyvendinamos nuteistųjų elgesio pataisos programos, socialinių įgūdžių lavinimo ir pozityvaus užimtumo priemonės, bei teikiama psichologinio bei socialinio pobūdžio pagalba. Šių programų tikslas padėti nuteistajam jau įkalinimo įstaigoje spręsti problemas, kurios gali turėti įtakos sėkmingai socialinei integracijai, nuteistajam išėjus į laisvę. Tačiau Sakalauskas ir kt. (2020) pastebi, kad didesnė dalis įkalinimo įstaigoje vykdomų programų yra trumpalaikės ir neužtikrinamas jų tęstinumas buvusiam nuteistajam išėjus į laisvę. Vis dar išlieka neišspręstas apgyvendinimo, darbo paieškos klausimai, kurie kelia psichologinę įtampą, o pasak Aleknevičienės ir Kalinauskaitės (2023). psichologinė nuteistųjų savijauta viena iš svarbesnių socialinės integracijos proceso dalių.

Socialiniai – ekonominiai veiksniai. Grossi (2021) tyrimas atskleidė, kad iki dabar vyrauja neigiamas nuteistojo vaizdinys. Vis dar vyrauja žiauraus, asocialaus, ligotos psichikos, su eile priklausomybių, buvusio nusikaltėlio socialinis portretas. Aleknevičienė ir kt. (2021) teigia, kad toks požiūris suformuoja atskirtį ir visuomenė, net ta kurioje gyveno buvęs nuteistasis, tampa jam svetima. Dėl atskirties buvusiems nuteistiesiems tampa sunkiau integruotis, susirasti darbą, išsilaikyti neįsitraukus į jam artimesnes socialines grupes, kurios dažnai yra susijusios su priklausomybėmis ar neteisėtomis veiklomis. Grossi (2021) pastebi, kad įmonės skatinamos būti socialiai atsakingesnės, tačiau dažnai buvusiems nuteistiesiems siūlomas nekvalifikuotas, mažai apmokamas darbas, kurį

buvę nuteistieji ne visuomet pagedauja dirbti. Buvę nuteistieji dar būdami kalėjime gali įgyti išsilavinimą, tačiau didelę įtaką jų integracijai į darbo rinką turi praktikos stoka ir buvęs teistumas. Lietuvos kalėjimų departamento ataskaitose matomas progresas pasirašant įdarbinimo sutartis, tačiau 2024 metais pavyko įdarbinti tik 13,72 proc. nuteistųjų. Grossi (2021) teigimu, nors įkalinimo įstaigose vykdomos įvairios, nuteistųjų kompetencijas keliančios, programos, tačiau buvusių nuteistųjų pastangas integruotis į visuomenę apsunkina darbdavių požiūris, darbinių kontaktų trūkumas, nutrūkę socialiniai ryšiai, finansinis ir kompiuterinis neraštingumas, įgytų teorinių žinių praktinio pritaikymo stoka. Ondigo ir Rono (2020) pažymi, kad ne tik pagrindinių įgūdžių stoka turi įtakos buvusių nuteistųjų socialinės integracijos nesėkmes, tačiau įtakos turi ir buvusių nuteistųjų elgesio problemos, žema savivertė ir motyvacijos stoka. Autorių nuomone dažnas buvęs nuteistasis neturi motyvacijos kažką keisti, ypač tai susiję su tais buvusiais nuteistaisiais, kurių nutrūkę socialiniai ryšiai, jų išsižadėjo šeima ir artimieji ir nėra dėl ko stengtis kažką keisti (Ondigo ir Rono, 2020). Arbour, Lacroix, ir Marchand (2021) teigia, kad patys nuteistieji, turi stengtis pakeisti visuomenės nuomonę, tai jiems gali pavykti tik tokiu atveju jeigu jie stengsis pasikeisti.

Kultūriniai – psichologiniai veiksniai. Kultūriniai ir psichologiniai veiksniai neatsiejami nuo socialinių, nes Arbour ir kt. (2021) nurodo, kad ilgesnė nuteistųjų izoliacija lemia sudėtingesnę socialinę integraciją, dėl kurios buvę nuteistieji patiria stigmatizaciją. Tereškinas ir kt. (2021) stigmatizaciją priskiria prie neigiamų psichologinių veiksnių, nes buvę nuteistieji save sutapatina su jiems „uždėtomis etiketėmis“ ir negeba jų atsikartoti, bei identifikuoja save kaip nusikaltėlių specialia kurdami tokį įvaizdį ir siekdami pritapti prie tokio įvaizdžio susikūrusių socialinių grupių atstovų. Autoriai pastebi, kad nusikaltimų ir nusikaltėlių ar teisiamųjų ir jų bylų viešinimas turi neigiamą poveikį jų socialinei integracijai, nes neigiama informacija ir jos sklaida turi įtakos žmonių nuomonės apie asmenį susiformavimą. Tereškinas ir kt. (2021) nustatė, kad visuomenė mažai dėmesio skiria buvusių nuteistųjų problemoms, nes vyrauja nuostata, kad dėl visų problemų kalti jie patys dėl netinkamo savo elgesio (padarytų nusikaltimų). Buvę nuteistieji dažnai visuomenės tapatinami su „valkatomis, padugnėmis, narkomanais“, jų integracija, visuomenės nuomone, tai tik laiko ir pinigų švaistymas (Tereškinas ir kt., 2021). Europos Sąjungos narkotikų agentūros duomenimis priklausomybių paplitimas buvusių nuteistųjų tarpe yra didesnis, lyginant su bendra populiacija (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2024). Taip pat, buvusių nutęstųjų tarpe didesnis infekcinių ligų paplitimas, bei psichinių sveikatos sutrikimų skaičius. Emilian, Al-Juffali, ir Fazel (2025) tyrimo duomenimis, buvusių nuteistųjų tarpe dažniau nei bendroje populiacijoje, pasitaiko tokios psichologinės problemos, kaip: depresija, žema savivertė, elgesio sutrikimai ir problemos, taip pat dažnesni ir fizinės sveikatos sutrikimai.

Atlikus mokslinės literatūros analizę galima išskirti pagrindines subjektyvias ir objektyvias socialinės integracijos į visuomenę kliūtis (žr. 2 lentelė).

2 lentelė. Subjektyvios ir objektyvios buvusių nuteistųjų socialinės integracijos į visuomenę kliūtys

Subjektyvūs veiksniai	Objektyvūs veiksniai
Motyvacija keistis ir integruotis į visuomenę stoka Asmeninės vertybės ir požiūris į teisę, visuomenės priimtas normas Emocinė būseną (depresija, nerimas, stresas) Žema savivertė ir pasitikėjimas savimi Priklausomybės nuo psichoaktyvių medžiagų Socialinių įgūdžių stoka Asmeninės atsakomybės stygius	Teisinė aplinka ir institucinė parama Užimtumo ir būsto prieinamumas Pajamų trūkumas arba nestabilios pajamos Šeimos ir artimųjų palaikymas Socialinių paslaugų prieinamumas Stigmatizacija visuomenėje Švietimo ir kvalifikacijos galimybės Sveikatos priežiūros prieinamumas Informacijos prieinamumas apie pagalbą po paleidimo

Šaltinis parengta remiantis: Ondigo ir Rono (2020), Sakalauskas ir kt. (2020), Tereškinas ir kt. (2021); Grossi (2021); Aleknevičienė ir Kalinauskaitė (2023)

Išėjęs iš įkalinamo įstaigos asmuo siekdamas socialinės integracijos turi suvokti kaip ir kokie veikia teisiniai ir socialiniai procesai visuomenėje. Jis turi atkurti ir įgyti naujų kompetencijų, spręsti sveikatos problemas, būti motyvuotas ir gydytis nuo priklausomybių, jeigu tokių turi. Tai pradiniai etapai, kuriuos įveikus buvęs nuteistasis gali konkuruoti darbo rinkoje ir siekti ekonominio stabilumo (Emilian, Al-Juffali, ir Fazel, 2025). Kaip pastebi Arbour ir kt. (2021), buvęs nuteistasis pats turi norėti pasikeisti.

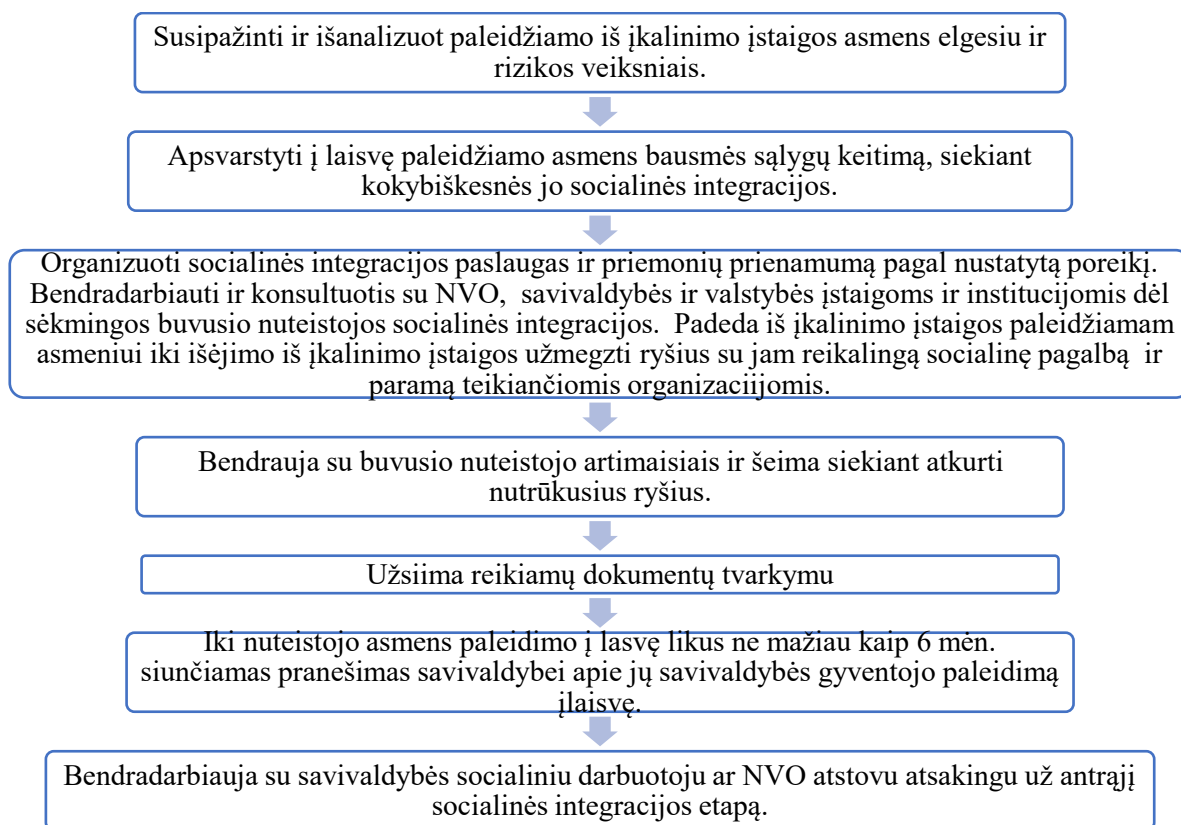
Apibendrinant galima teigti, kad buvusių nuteistųjų socialinę integraciją lemia tiek subjektyvūs (asmeniniai), tiek objektyvūs (išoriniai) veiksniai. Subjektyvios kliūtys dažniausiai siejamos su paties asmens vidine būsena ir požiūriu – motyvacijos keistis stoka, žema saviverte, emociniu nestabilumu, priklausomybių problemomis, socialinių įgūdžių trūkumu ar menku pasitikėjimu institucijomis. Šie veiksniai dažnai nulemia, kaip buvęs nuteistasis reaguoja į socialinę pagalbą, ar siekia įsidarbinti bei palaikyti socialinius ryšius. Objektyvios kliūtys susijusios su socialine aplinka ir institucine sistema. Prie jų priskiriamas socialinių paslaugų ir paramos programų prieinamumo ribotumas, visuomenės stigmatizuojantis požiūris į buvusius nuteistuosius, darbdavių nenoras priimti į darbą, biurokratiniai apribojimai bei bendros darbo rinkos problemos. Dėl šių priežasčių buvusių nuteistųjų reintegracijos procesas dažnai tampa fragmentiškas ir lėtas, o sėkminga adaptacija visuomenėje priklauso nuo to, ar šie vidiniai ir išoriniai barjerai yra tinkamai įveikiami taikant kompleksines pagalbos priemones.

1.4 Socialinio darbuotojo vaidmuo asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese

Šiuo metu vykdoma politika yra nukreipta į buvusių nuteistųjų socialinės integracijos skatinimą. Tačiau siekiant užtikrinti sklandų buvusių nuteistųjų socialinės integracijos į visuomenę procesą būtina teikti jiems visokeriopą pagalbą (Arbour ir kt., 2021). Emilian, Al-Juffali, ir Fazel (2025) nurodo, kad buvę nuteistieji išėję iš įkalinimo įstaigos susiduria su kliūtimis ir savarankiškai įveikti jų negali. Jiems sunku prisitaikyti ir adaptuotis naujoje aplinkoje, jie jaučiasi atstumti, palikti

likimo valiai ir ieško tinkamos terpės, prie kurios galėtų prisitaikyti. Connell ir kt. (2023) teigia, kad buvusiems nuteistiesiems labai svarbu laiku gauti pagalbą ir palaikymą, kuris motyvuoja keistis ir prisitaikyti prie visuomenės normų. Liu, Becker, ir Mowen (2023) nurodo, kad labai didelė pagalba būna jeigu į socialinės integracijos procesą įsitraukia šeimos nariai, draugai ir kiti artimieji. Tačiau be artimųjų, buvusiam nuteistajam, turi būti teikiama ir specialistų profesionali pagalba, nes autorių nuomone ne visi artimieji turi pakankamai kompetencijų suteikti visą būtiną pagalbą buvusiam nuteistajam.

Pažymėtina, kad iki 2020 metų Lietuvoje socialinio darbuotojo vaidmuo buvusių nuteistųjų socialinės integracijos procese nebuvo tinkamai reglamentuotas. Nuo 2021 m. įsigaliojus Iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų paleidžiamų (paleistų) asmenų socialinės integracijos tvarkos aprašui (2020), buvusiam nuteistajam integracijos procese turi padėti jam savivaldybės administracijos priskirtas socialinis darbuotojas ar NVO atstovas. Minėtame apraše numatyti du nuteistųjų socialinės integracijos etapai, iš kurių pirmasis pradedamas vykdyti nuteistajam dar esant įkalinimo vietoje. Už pirmąjį socialinės integracijos etapą atsakingas Lietuvos kalėjimų tarnybos socialinio darbuotojas. Jo funkcijos šiame procese pateikiamos 1 paveiksle.

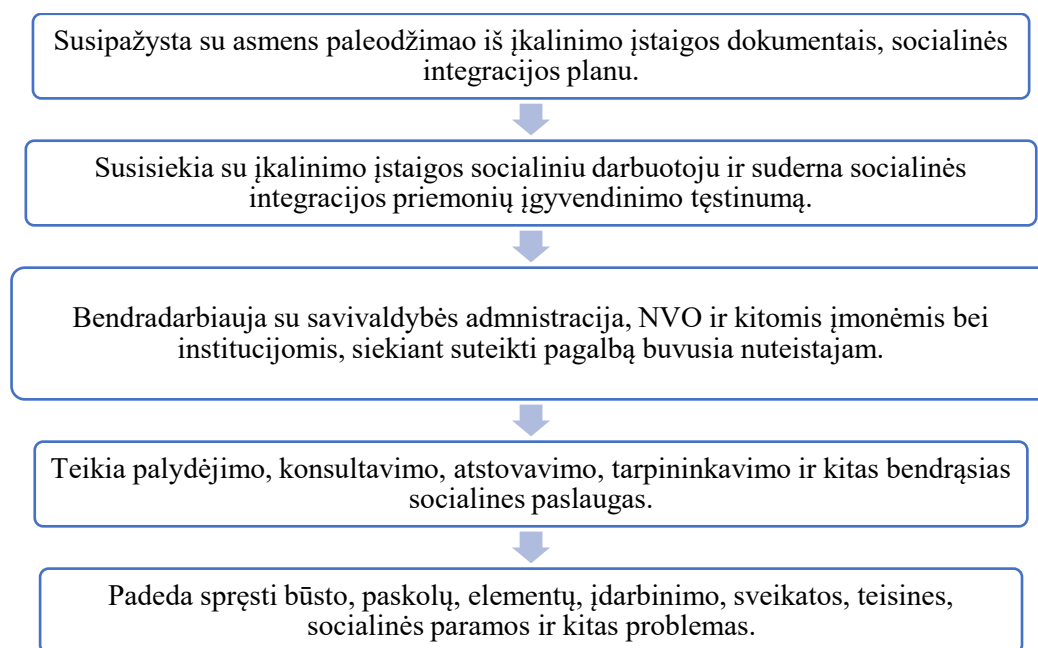

1 pav. Socialinio darbuotojo funkcijos, įgyvendinant pirmąjį laisvės atėmimo bausmę atlikusių asmenų socialinės integracijos į visuomenę etapą

Šaltinis: parengta remiantis „Iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų paleidžiamų (paleistų) asmenų socialinės integracijos tvarkos aprašas“ (2020, II skyrius)

Pirmajame buvusio nuteistojo integracijos į visuomenę etape, socialinė integracija vyksta įkalinimo įstaigoje. Siekiant sėkmingo socialinės integracijos proceso įkalinimo įstaigos socialinis darbuotojas dar įkalinimo įstaigoje pradeda vykdyti tam tikras veiklas, bendradarbiaudamas su savanoriais, įkalinimo įstaigos darbuotojai, NVO ir viešuoju sektoriumi, nuteistojo šeima ir artimaisiais, bei pačiu nuteistuoju. Pradiniame etape socialinis darbuotojas susipažįsta su paleidžiamu į laisvę nuteistuoju, iki kurio paleidimo liko ne mažiau kaip vieneri metai, bendradarbiaudamas su juo nustato jo socialinės integracijos poreikius ir rengia bei įgyvendina socialinės integracijos priemones. Pagal poreikį socialinis darbuotojas rūpinasi paleidžiamo į laisvę nuteistojo dokumentais, gyvenamu būstu, teikia įvairias konsultacijas, bendrauja su šeimos nariais ir likus šešiams mėnesiams iki nuteistojo paleidimo informuoja savivaldybę.

Antrasis – tęstinis socialinės integracijos etapas vyksta kai nuteistasis jau būna išėjęs į laisvę. Jis daugiau susijęs su socialinių paslaugų teikimu, už kurias atsako savivaldybių administracija, į kurią grįžta buvęs nuteistasis. Savivaldybės administracijos paskirtas socialinių paslaugų įstaigos socialinis darbuotojas ar NVO atstovas įgyvendina antrąjį buvusio nuteistojo socialinės integracijos etapą. Savivaldybės paskirtas socialinis darbuotojas, bendradarbiaudamas su įkalinimo įstaigos socialiniu darbuotoju ir pačiu iš bausmės atlikimo vietos paleidžiamu asmeniu, planuoja ir suderina antrojo socialinės integracijos etapo priemones bei jų įgyvendinimą, atsižvelgdamas į individualius asmens poreikius ir socialines problemas (2 pav.).

2 pav. Socialinio darbuotojo funkcijos, įgyvendinant antrąjį laisvės atėmimo bausmę atlikusių asmenų socialinės integracijos etapą

Šaltinis: parengta remiantis „Iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų paleidžiamų (paleistų) asmenų socialinės integracijos tvarkos aprašas“ (2020, III skyrius)

Jeigu paleidžiamam iš įkalinimo įstaigos asmeniui būtinos kompleksinės socialinės integracijos priemonės, jos ne ilgiau kaip 12 mėnesių teikiamos krizių valdymo centruose. Šį poreikį nustato savivaldybės paskirtas socialinis darbuotojas (Iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų paleidžiamų (paleistų) asmenų socialinės integracijos tvarkos aprašas“, 2020, III skyrius, 16 punktas).

Socialinis darbuotojas, siekdamas sėkmingos buvusio nuteistojo integracijos į visuomenę, vykdo tarpininko tarp nuteistojo ir visuomenės vaidmenį, vykdo eilę veiklų, tokių kaip: susipažįsta su asmens, paleidžiamo iš įkalinimo įstaigos, dokumentais; susisiečia su kalėjimo socialiniu darbuotoju ir suderina buvusio nuteistojo, socialinės (re)integracijos priemonių įgyvendinimą; bendradarbiauja ir konsultuojasi su savivaldybės, NVO, valstybės įstaigomis, kurios gali suteikti pagalbą grįžtančiam iš įkalinimo įstaigos asmeniui; teikia lydimąją paslaugą; padeda spręsti būsto, įsiskolinimų, psichologines, sveikatos ir kitas problemas.

Tam kad atliktų visas reglamentuotas veiklas, socialinio darbuotojo kompetencijos turi būti labai plačios ir tenkinti buvusio nuteistojo poreikius suteikiant jam visapusišką pagalbą.

Socialinis darbuotojas atstovauja buvusio nuteistojo interesus, mažina stigmatizaciją, padeda integruotis į bendruomenę, tarpininkauja su darbdaviais, švietimo ir kitomis įstaigomis, (Robinson ir kt. 2022). Pučkoriūtė (2025) pažymi, kad socialinis darbuotojas turi veikti struktūriškai ir savarankiškai, tam kad būtų galimybė užtikrinti individualią, kompleksinę pagalbą. Arbour ir kt. (2021) taip pat nurodo socialinio darbuotojo kompleksinių paslaugų poreikį, kurių įgyvendinimui būtinos profesinės, asmeninės, komunikacinės, motyvacinės tarpasmeninės kompetencijos. Emilian ir kt. (2025), Uscila (2022) ir Sakalauskas ir kt. (2020) išskiria profesines kompetencija, kurios būtinos socialiniam darbuotojui dirbančiam su iš įkalinimo įstaigos išėjusiais asmenimis. Autoriai pažymi, kad socialinis darbuotojas turi būti susipažinęs su teisiniais reglamentais ir išmanyti: bausmių vykdymo ir įgyvendinimo, žmogaus teisių, socialinės integracijos, socialinės paramos ir pašalpos skyrimo ir kitus teisinius reglamentus. Socialinis darbuotojas turi turėti žinių apie priklausomybes, psichikos sveikatos, elgesio sutrikimus ir jų priežastis, bei galimus sprendimo būdus. Turi gebėti taikyti individualius darbo metodus ir sudaryti integracijos planus. Lennox ir kt. (2021) aptaria socialinių darbuotojų dirbančių su buvusiais nuteistaisiais taikomas metodikas, kuriose atsispindi būtinos profesinės kompetencijos (3 lentelė.).

Pateiktos metodikos apima įvairius socialinio darbo aspektus, orientuotus į kliento poreikių tenkinimą ir jo integraciją į visuomenę. Stiprybėmis pagrįstas metodas skatina koncentruotis į kliento galimybes, identifikuoti stipriąsias puses bei personalizuotai numatyti tikslus ir veiksmų planus. Atvejo vadybos metodika akcentuoja individualių poreikių nustatymą, tarpinstitucinę koordinaciją ir paslaugų tęstinumo užtikrinimą, derinant įvairių institucijų veiksmus.

3 lentelė. Socialinių darbuotojų taikomų, buvusių nuteistųjų socialinei integracijai, metodikų ir kompetencijų sąsajos

Metodikos	Metodikos esmė	Kompetencijos
Asmens stiprybėmis pagrįstas metodas	Kliento stiprybių identifikavimas, tikslų nustatymas, planų kūrimas personalizuotai	Socialinės integracijos teisinės žinios, galimų naudoti priemonių ir pagalbos išmanymas, bendravimas, bendradarbiavimas.
Atvejo vadybos metodas	Individualus poreikių nustatymas, tarpinstitucinė koordinacija, tęstinumo užtikrinimas	Koordinavimas, informacijos išmanymas ir gebėjimas ją perduoti, bendradarbiavimas, veiksmų identifikavimas (poreikiai + stiprybės), individualaus plano sudarymas, tarpininkavimas siekiant paslaugų suteikimo.
Empatiškas bendravimas	Pasitikėjimo, atvirumo ir darnaus ryšio sukūrimas	Palaikymas ir motyvavimas, užsispyrimas, kontakto tęstinumo užtikrinimas. Pasitikėjimas, supratimas ir ilgalaikių įsipareigojimų laikymasis.
Komunikacija ir bendradarbiavimas	Darbas su institucijomis, NVO, sveikatos ir socialinėmis tarnybomis	Komandinio darbo įgūdžiai, sudaryto buvusi nuteistojo poreikių plano vertinimas ir korekcija.
Supervizija	Emocinis stabilumas, profesionalumas, darbo kokybės palaikymas	Psichologinės žinios, darbo ar darbo paieškos stebėseną ir ugdymas, savitvarda, gyvenimo įgūdžių stebėseną ir ugdymas, supervizijos kontrolė.

Šaltinis parengta remiantis: Emilian ir kt. (2025), Uscila (2022), Sakalauskas ir kt. (2020)

Pateiktos metodikos apima įvairius socialinio darbo aspektus, orientuotus į kliento poreikių tenkinimą ir jo integraciją į visuomenę. Stiprybėmis pagrįstas metodas skatina koncentruotis į kliento galimybes, identifikuoti stipriąsias puses bei personalizuotai numatyti tikslus ir veiksmų planus. Atvejo vadybos metodika akcentuoja individualių poreikių nustatymą, tarpinstitucinę koordinaciją ir paslaugų tęstinumo užtikrinimą, derinant įvairių institucijų veiksmus. Empatiškas bendravimas užtikrina pasitikėjimu grįsto ryšio kūrimą, skatina klientą įsitraukti ir palaiko ilgalaikius įsipareigojimus. Komunikacija ir bendradarbiavimas pabrėžia koordinuotą darbą su institucijomis bei NVO, rengiant ir įgyvendinant individualų asmens socialinės integracijos planą, supervizija padeda specialistui išlaikyti emocinį stabilumą, profesionalumą ir darbo kokybę. Visos šios metodikos reikalauja specifinių kompetencijų, įskaitant teisinės, psichologinės bei socialinės pagalbos žinias, gebėjimą koordinuoti veiklas, efektyviai bendrauti ir bendradarbiauti su klientu bei institucijomis.

Socialinis darbuotojas yra vienas svarbiausių veikėjų buvusio nuteistojo reintegracijos procese. Jo veikla padeda sumažinti recidyvų riziką, užtikrina socialinį saugumą ir prisideda prie visuomenės sanglaudos.

Apibendrinant galima teigti, kad buvusių nuteistųjų socialinės integracijos procesas reikalauja nuoseklios, profesionalios ir koordinuotos pagalbos, kurioje pagrindinį vaidmenį atlieka socialinis darbuotojas. Įkalinimo įstaigoje jis padeda nuteistajam asmeniui pasirengti grįžimui į visuomenę – identifikuoja kliento stiprybes, analizuoja poreikius, rengia individualius planus, bendradarbiauja su savivaldybės administracija ir jos paskirtu socialiniu darbuotoju ar NVO atstovu, atsakingu už antrąjį socialinės integracijos etapą. Po asmens paleidimo savivaldybės

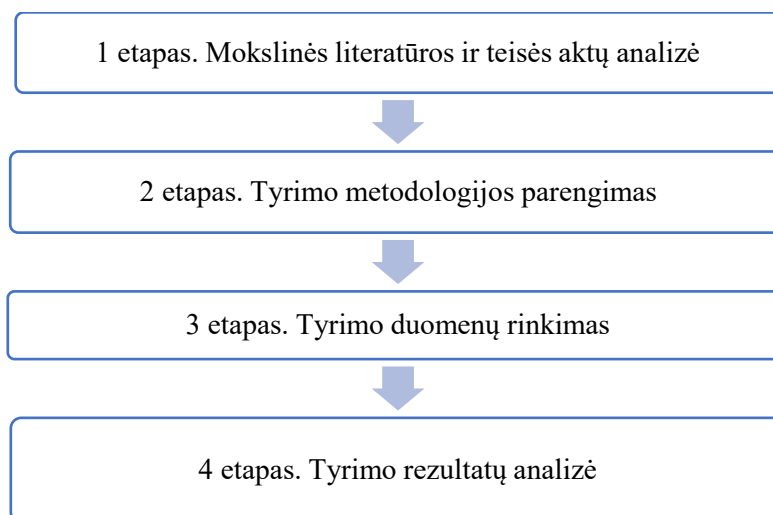
socialinis darbuotojas ar NVO atstovas tęsia integracijos procesą, palaiko nuolatinį kontaktą su klientu, teikia konsultacijas, užtikrina individualaus plano įgyvendinimą ir koordinuoja paslaugų teikimą. Siekiant veiksmingos grįžusių iš įkalinimo įstaigų asmenų integracijos į visuomenę, būtina užtikrinti kompleksinių paslaugų prieinamumą, įtraukti šeimos narius, bendruomenę bei stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą.

2. ASMENŲ, ATLIKUSIŲ LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĘ, SOCIALINĖS INTEGRACIJOS ĮGYVENDINIMO PRAKTINĖ PATIRTIS

2.1 Tyrimo metodologija

Tyrimo metodologinė prieiga. Tyrimu siekiama identifikuoti asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos įgyvendinimo praktines realijas, remiantis socialinių darbuotojų ir asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, patirtimis. Pasirinkta kokybinio tyrimo prieiga. Flick ir Swif (2022) nurodo, kad kokybinis tyrimas labai tinka lanksčiam ir kryptingam informacijos rinkimui, kuris suteikia galimybę gilintis į tyrimo dalyvių individualias patirtis. Kaip teigia Bhangu, Provost, ir Caduff (2023), kokybinis tyrimas leidžia išryškinti reiškinio kontekstą, ir gauti daugiasluksnę informaciją apie socialinius procesus. Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas (2017) tokio tipo tyrimus laiko ypač vertingais, kai siekiama vertinti pokyčius – šiuo atveju, po teisinio reglamento, dėl buvusių nuteistųjų socialinės integracijos kaitos Lietuvoje. Autoriai nurodo, kad tokio tipo tyrimas leidžia įvertinti problemos gylį ir suformuoti kokybiškas išvadas remiantis tyrimo metu gautais duomenimis.

Tyrimo loginė seka. Kaip nurodo Tracy (2019), kokybinio tyrimo vertė priklauso nuo jo gilumo, autentiškumo ir surinktų duomenų kokybiškumo ir išsamumo, todėl siekiant gauti išsamius duomenis būtina laikytis tyrimo loginio nuoseklumo (3 pav.).

3 pav. Tyrimo vykdymo etapai

Šaltinis: parengta autorės

1 etapas. Mokslinės literatūros ir teisės aktų, susijusių su analizuojama tema, analizė leido atskleisti temos aktualumą, suformuluoti tikslą ir probleminius klausimus, teoriškai pagrįsti analizuojamą problemą

1 etapas. Tyrimo metodologijos parengimas. Pasirinktas kokybinis tyrimas, taikant pusiau struktūruotą interviu metodą, parengiamas interviu klausimynas, pagrindžiama tyrimo imtis, apibrėžiami tyrimo dalyvių atrankos kriterijai, etikos principai.

2 etapas. Tyrimo duomenų rinkimas, pasitelkiant pusiau struktūruotą interviu metodą. Atliekamas interviu su socialiniais darbuotojais ir asmenimis, grįžusiais iš laisvės atėmimo vietų..

3 etapas. Tyrimo rezultatų analizė pasitelkiant kokybinio tyrimo turinio analizės metodą, tyrimo duomenų aprašymas ir interpretavimas, išvadų ir rekomendacijų parengimas.

Tyrimo duomenų rinkimo metodas. Tyrimui atlikti pasirenkamas pusiau struktūruotas interviu metodas. Šis metodas leidžia gauti detalius, giluminius duomenis, leidžia tyrėjui prisitaikyti prie pašnekovo atsakymų ir gilintis į temą, siekiant atsakyti į išsikeltus tyrimo uždavinius (Matthews 2025). Jordan, Clarke, ir Coates (2021) pabrėžia, kad toks interviu metodas išlaiko neformalų bendravimo pobūdį, todėl sudaroma palanki atmosfera, mažinanti įtampą ir leidžianti gauti atviresnius atsakymus. Autoriai nurodo, kad pusiau struktūruotas interviu yra ypač tinkamas socialinių reiškinių tyrimams, kuriuose siekiama atskleisti individualias patirtis, vertinimus ir motyvacijas. Sudarytus klausimus tyrėjas gali papildyti pagalbiniais, kai matoma, kad atsakymai krypsta ne tyrimui aktualia linkme. Todėl šio tipo interviu padeda gauti išsamius, kontekstualius duomenis, leidžiančius atsakyti į iškeltą tyrimo tikslą.

Tyrimo duomenų rinkimo instrumentas. Buvo parengtas klausimynas skirtas socialiniams darbuotojams (1 priedas). Klausimynas parengtas remiantis moksliniais šaltiniais, analizuotais teorinėje dalyje (4 lentelė).

4 lentelė. Tyrimo instrumento pagrindimas

Klausimų temos/gairės	Klausimai	Sąsaja su teorine dalimi, moksliniais šaltiniais
1. Pagalbos poreikis asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese	Kaip asmenys, atlikę laisvės atėmimo bausmę, yra pasirengę socialinei integracijai? Papasakokite, kokios pagalbos reikia asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese? Papasakokite, ką ir kaip socialinis darbuotojas daro padėdamas asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, jų socialinės integracijos procese?	Dias, Souto ir Almeida (2021), Aboaja ir kt. (2025), Aleknevičienė ir Kalinauskaitė (2023), Zivanai ir Mahlangu (2022), Haas ir kt. (2022), Lindquist ir kt. (2025), taip pat Socialinės integracijos tvarkos aprašu.
2.Socialinio darbuotojo vaidmuo asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese	Papasakokite, su kuo ir kaip bendradarbiaujate? Papasakokite, kokie kyla sunkumai asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese? Kokią pagalbą socialinis darbuotojas gauna sprendžiant sunkumus? Kuo reikšminga socialinio darbuotojo veikla asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese?	Nowak (2020), Grossi (2021), Ondigo ir Rono (2020), Tereškinas ir kt. (2021), Sakalauskas ir kt. (2020).

Klausimyną sudaro du teminiai klausimų blokai, kurių turinys atspindi pagrindines tyrimo kryptis ir siekiamus tikslus. Klausimai orientuoti į socialinio darbuotojo patirtis bei požiūrį, susijusį

su asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procesu. Pirmasis klausimų blokas (1–3 klausimai) – „*Pagalbos poreikis asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese*“. Šio bloko klausimais siekiama atskleisti kaip laisvės atėmimo bausmė paveikia asmenų, socialinės integracijos galimybes jiems išėjus į laisvę, kaip asmenys, atlikę laisvės atėmimo bausmę yra pasirengę socialinei integracijai, kieno ir kokios pagalbos jiems reikia socialinės integracijos procese.

Antrasis klausimų blokas (4–8 klausimai) – „*Socialinio darbuotojo vaidmens raiška asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese*“ skirtas atskleisti socialinio darbuotojo veiklos turinį ir specifiką dirbant su asmenimis, grįžusiais iš įkalinimo įstaigų. Klausimais siekiama išsiaiškinti, ką ir kaip socialinis darbuotojas daro padėdamas asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, jų socialinės integracijos procese, su kuo ir kaip bendradarbiauja, kokie veiksniai daro įtaką integracijos sėkmei, kokie kyla sunkumai ir kaip jie sprendžiami. Taip pat siekiama atskleisti, kuo socialinio darbuotojo veikla reikšminga asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese.

Tyrimo imtis ir tyrimo organizavimas. Tyrimui atlikti pasirinkta tikslinė atranka, nes ji leidžia atrinkti tyrimui svarbiausius tyrimo dalyvius pagal numatytus jų atrankos kriterijus (Busetto, Wick, ir Gumbinger 2020). Tracy (2020) nurodo, kad tikslinės atrankos pagrindas – kokybinių tyrimų filosofijoje esantis siekis ne kiekybiškai reprezentuoti populiaciją, o gilintis į patyrimus ir socialinį reiškinį iš vidaus, remiantis dalyvių patirtimi. Bazen, Barg, ir Takeshita (2021) teigia, kad tyrimo dalyvių parinkimas turi būti tikslingas – tai reiškia, kad pasirenkami tie asmenys, kurie turi pakankamai žinių ar sukaupę patirties tiriamu klausimu, kad būtų galima gauti tyrimui tinkamą ir vertingą informaciją.

Tyrimo dalyvių atrankos kriterijai:

1. Socialinių darbuotojų atrankos kriterijai:

- atsakingas už asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinę integraciją savivaldybėje
- darbo patirtis su asmenimis, atlikusiais laisvės atėmimo bausmę, jų socialinės integracijos procese ne mažiau kaip du metai.

Tyrimas vyko nuo 2025m. lapkričio 16 dienos iki 2026 m. sausio 16 dienos. Interviu buvo atliekami individualiai, nuotoliniu arba kontaktiniu būdu, atsižvelgiant į tyrimo dalyvių užimtumą ir pageidavimus. Interviu buvo įrašomi į diktofoną.

Tyrimo dalyvavo 5 socialiniai darbuotojai. Tyrimo duomenų rinkimas buvo grindžiamas prisotinimo principu, t.y. duomenys renkami kol pradeda kartotis Tyrimo dalyviams laikantis anonimiškumo principo suteikti kodai iš raidžių ir skaičiaus kombinacijos (S1, S2 ir t.t.). Tyrimo dalyvių charakteristika pagal atrankos kriterijus pateikta 5 lentelėje.

5 lentelė. Tyrimo dalyvių charakteristika pagal atrankos kriterijus

Kodas	Pareigos	Darbo stažas dirbant su asmenimis atlikusiais laisvės atėmimo bausmę patirtis
S1	Socialinė darbuotoja	3 metai
S2	Socialinė darbuotoja	4 metai
S3	Socialinė darbuotoja	3,5 metų
S4	Socialinė darbuotoja	2,5 metų
S5	Socialinė darbuotoja	5 metai

Tyrimo dalyvavo penkios socialinės darbuotojos, turinčios skirtingą profesinę patirtį teikiant pagalbą asmenimis, atlikusiais laisvės atėmimo bausmę, jų socialinės integracijos procese. Jų darbo patirtis nuo 2,5 iki 5 metų.

Tyrimo etika. Tyrimo metu buvo nuosekliai laikomasi tyrimo etikos principų, kurie yra esminiai užtikrinant tiriamųjų teises, gerovę bei tyrimo konfidencialumą ir laisvanoriškumą (Tarnoki ir Puentes 2019).

Visi tyrimo dalyvavę tiriamieji savanoriškai sutiko dalyvauti tyrimo. Tiriamieji buvo informuoti, kad tyrimą gali nutraukti bet kuriame jo etape. Toks informuotas sutikimas yra vienas iš pagrindinių etikos reikalavimų kokybiniuose tyrimuose (Riedl ir Schulz 2025). Siekiant užtikrinti tiriamųjų anonimiškumą, privatumą ir konfidencialumą, jiems buvo suteikti autentiški kodai, o visi surinkti duomenys tvarkyti taip, kad būtų neįmanoma identifikuoti konkrečių asmenų, kas atitinka Europos Sąjungos Bendrojo duomenų apsaugos reglamento reikalavimus (Europos parlamentas ir Europos Sąjungos taryba, 2 skyrus, 5 straipsnis, 2016). Tyrimo laikas ir vieta buvo parinkti atsižvelgiant į tiriamųjų pageidavimus ir iš anksto suderinta, taip užtikrinant jų komfortą ir patogumą. Kokybiniai pusiau struktūruoti interviu buvo atliekami vadovaujantis aiškiomis metodologinėmis gairėmis, kurios leidžia išlaikyti lankstumą ir atvirumą pokalbio metu, tačiau kartu išlaiko tyrimo temą ir užduodamų klausimų struktūrą (Merkebu, Geringer, ir Samuel 2025). Tokiu būdu užtikrinamas duomenų kokybiškumas ir patikimumas, leidžiantis surinkti išsamią informaciją, atspindinčią tiriamųjų realią patirtį.

Tyrimo duomenų analizės metodas. Transkribuoti interviu buvo analizuojami taikant kokybinę turinio analizę. Duomenys buvo analizuojami indukciniu būdu, taikant turinio analizę. Siekiant užtikrinti tyrimo patikimumą, analizė buvo atliekama nuosekliai, laikantis aiškos sekos (Shava ir kt., 2021).

1. **Duomenys transkribuojami.** Visi interviu įrašai (pvz., įrašyti diktofonu) perrašomi į tekstą, užtikrinant tikslų dalyvių pasisakymų atkartojimą.
2. **Duomenys analizuojami.** Transkribuotas tekstas kelis kartus perskaitomas, siekdamas perprasti turinio prasmę ir kontekstą.

3. Identifikuojami reikšmingi pasisakymai ir frazės (reikšminiai vienetai).

Išskiriamos svarbios teksto dalys – žodžiai, frazės ar sakiniai, kurie atspindi tyrimo temas.

4. **Išskiriamos kategorijos ir subkategorijos.** Reikšminiams vienetais priskiriami kodai – trumpi pavadinimai, atspindintys esmę. Susiję kodai sujungiami į kategorijas, kurios vėliau skaidomos į subkategorijas.

5. Tyrimo duomenų aprašymas ir interpretavimas.

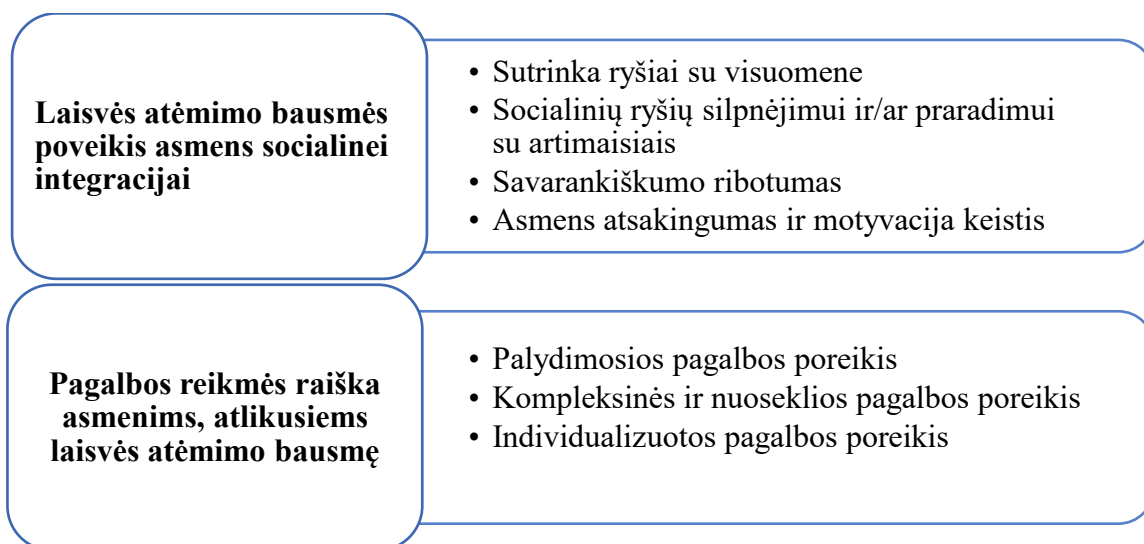
Tyrimo ribotumai. Atliekant tyrimą susidurta su tam tikrais ribotumais. Pirmiausia, tyrime dalyvavo nedidelis tyrimo dalyvių skaičius, todėl gauti rezultatai negali būti apibendrinami visos šalies mastu. Taip pat visi tyrimo dalyviai atstovauja tai pačiai profesinei grupei, todėl tyrime neatspindi kitų specialistų ar pačių asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, požiūris.

Ateityje būtų tikslinga atlikti platesnius tyrimus, įtraukiant didesnę ir įvairesnę tiriamųjų imtį.

2.2. Tyrimų rezultatų analizė

2.2.1 Pagalbos poreikis asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese

Tyrimo metu siekta atskleisti pagalbos poreikį asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese. Išanalizavus tyrimo duomenis buvo išskirtos dvi kategorijos ir jų subkategorijos, atskleidžiančios laisvės atėmimo bausmės poveikį asmens socialinės integracijos galimybėms ir pagalbos reikmės raišką, asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, jų socialinė integracijos procese: (4 pav. ir 1 lentelė 2 priede).

4 pav. pav. Pagalbos poreikį asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese

Šaltinis: parengta autorės

Laisvės atėmimo bausmės poveikis asmens socialinei integracijai. Tyrimo duomenys atskleidė įvairiopą neigiamą laisvės atėmimo bausmės poveikį asmens socialinei integracijai. Asmeniui esant įkalinimo įstaigoje **sutrinka ryšiai su visuomene**. Tyrimo dalyvių teigimu: „*Kalėjime žmogus yra izoliacijoje nuo visuomenės, atitrūksta nuo jos*“ (S2), „*...žmogus, būdamas įkalinimo įstaigoje būna stipriai praradęs ryšį su visuomene*“ (S4). „*Pokyčiai visuomenėje spartūs, o žmogus būdamas kalėjime, tuose pokyčiuose realiai negyvena, grįžus iš kalėjimo jau daug kas būna pasikeitę, jam būna sunku susiorientuoti*“ (S1). Įkalinimo įstaigoje asmenys yra izoliuojami nuo visuomenės, dėl to atitrūksta nuo socialinio gyvenimo. Visuomenėje vykstantys pokyčiai dar labiau apsunkina grįžimą į socialinį gyvenimą, nes asmenys šiuose pokyčiuose nedalyvauja. Dėl to po bausmės atlikimo asmenims tampa sudėtinga atkurti socialinius ryšius ir prisitaikyti prie pasikeitusios aplinkos.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad laisvės atėmimo bausmė daro reikšmingą poveikį **socialinių ryšių silpnėjimui ir/ar praradimui su artimaisiais**. Tyrimo dalyvių teigimu: „*Čia dar labai individualu, priklauso nuo kiekvieno asmens, ir ypač svarbu, kiek asmuo praleido laiko įkalinimo įstaigoje. Remdamasis savo darbine patirtimi galėčiau pasakyti, kad jeigu žmogus įkalinimo įstaigoje praleidžia iki trejų metų, dar tie ryšiai su artimaisiais nėra labai nutrūkę, bet jeigu daugiau – tampa sudėtinga.*“ (S1) „*Laisvės atėmimo bausmė dažnai neigiamai veikia asmenis, nes prarandami socialiniai ryšiai.*“ (S3). „*Dažnai žmonės, atlikdami bausmę, praranda dalį savo socialinių tinklų, santykiai su šeima gali nutrūkti arba labai susilpnėti, draugai taip pat nutolsta...*“ (S5). Taigi laisvės atėmimo bausmė silpnina asmenų socialinius ryšius su artimaisiais. Ilgėjant bausmės laikotarpiui ryšiai su šeima ir draugais tampa vis silpnesni arba nutrūksta. Dėl to po bausmės atlikimo gali būti sudėtinga atkurti santykius su artimaisiais. Santykiai su artimaisiais yra itin svarbūs asmenų socialinės integracijos procese, nes jie sudaro pagrindą paramai grįžus į visuomenę. Šeima ir artimieji gali padėti asmeniui atkurti socialinius vaidmenis, stiprinti savivertę, mažinti patiriamą stresą bei suteikti saugumo jausmą. Be to, palaikant artimus ryšius lengviau spręsti praktinius integracijos klausimus, tokius kaip būsto paieška, įsidarbinimas ar kasdienių problemų įveika. Nutrūkę ar silpni santykiai su artimaisiais didina socialinės atskirties, vienišumo bei grįžimo prie nusikalstamo elgesio tikimybę.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad gyvenimas įkalinimo įstaigoje lemia **asmeninius pokyčius, susijusius su savarankiškumo ribotumu**. Tyrimo dalyvių teigimu: „*...gyvenimas uždaroje struktūroje riboja žmogaus asmeninę erdvę, jo privatumą, gyvenimas tampa labai reglamentuotas, priklausomas nuo įstaigos režimo ir visa tai labai apriboja žmogaus savarankiškumą.*“ (S1). „*...žmogus turi labai ribotas galimybes priimti sprendimus, daugiausia sprendimai priimami administracijos ir taip per ilgesnį laiką žmogus praranda gebėjimus savarankiškai planuoti savo gyvenimą, priimti atsakingus sprendimus, jis jaučiasi priklausomas nuo kitų, toks bejėgiškumas*

atsiranda.” (S3). „Pirmiausia, žmogus ilgą savo gyvenimo laiką gyvena struktūruotoje ir kontroliuojamoje aplinkoje, kur tikrai daug kas yra tiesiog nusprendžiama už jį: kada keltis, ką veikti ir net kur eiti. Dėl to mažėja jo savarankiškumas, nes jam įtakos turi gyvenimo sąlygos, kada yra ribotos galimybės savarankiškai rūpintis daugeliu dalykų“ (S5). Taigi tyrimo duomenys atskleidžia, kad laisvės atėmimo bausmė mažina asmens savarankiškumą ir galimybes priimti sprendimus. Gyvenimas struktūruotoje ir kontroliuojamoje aplinkoje riboja asmens galimybes savarankiškai veikti ir planuoti savo gyvenimą ir ilgainiui gali formuotis bejėgiškumo jausmas. Dėl to po bausmės atlikimo asmenims gali būti sunku savarankiškai priimti sprendimus ir organizuoti savo kasdienį gyvenimą.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad **asmens atsakingumas ir motyvacija keistis** yra svarbus veiksnys, darantis įtaką jo socialinės integracijos galimybėms. Tyrimo dalyvių teigimu: „Nors bausmės atlikimo metu yra parengiamas socializacijos planas, dalis asmenų jį įgyvendina formaliai, o išėję į laisvę jie dažnai stokoja motyvacijos, socialinių įgūdžių ir atsakomybės už savo gyvenimą.“ (S2) „Nors formaliai egzistuoja daug priemonių, kurios galėtų padėti, patys asmenys ne visada jas supranta ir ne visada nori priimti, nes ne visada suvokia jų naudą. Išėję į laisvę jie būna pasimetę, nepasiruošę savarankiškam gyvenimui. Jie nesugeba atsakyti už savo veiksmus, už tai, ką padaro, jie nesuvokia, kaip jiems dabar reikia elgtis.“ (S4) „Priklauso daug ir nuo pačio asmens, kiek tas žmogus nori, dar būdamas įkalinimo įstaigoje. keisti savo elgesį, atsakingai įgyvendinti resocializacijos planą, priimti ir įsisavinti resocializacijos priemones“ (S5) „Yra įvairių resocializacijos priemonių. Pavyzdžiui, profesinio mokymo, socialinių įgūdžių ugdymo ar priklausomybių gydymo programos. Tokios veiklos žmogui padeda įgyti tam tikrų gebėjimų ir pasiruošti gyvenimui laisvėje. Tačiau dalis žmonių tokiomis galimybėmis nepasinaudoja.“ (S5) „Tada išėję į laisvę jie susiduria su praktiniais sunkumais: nežino, kaip susirasti darbą, kaip tvarkyti paprastus dokumentus, kaip planuoti savo finansus.“ (S5). Taigi tyrimo duomenys atskleidžia, kad laisvės atėmimo bausmės poveikis socialinei integracijai priklauso ir nuo paties asmens motyvacijos bei atsakingumo įgyvendinant resocializacijos planą. Ne visi asmenys aktyviai dalyvauja resocializacijos procese ar pasinaudoja siūlomomis galimybėmis dėl to po bausmės atlikimo jiems kyla įvairių praktinių sunkumų integruojantis į visuomenę. Tyrimo duomenys atskleidė, kad socialinės integracijos galimybės priklauso ne tik nuo teikiamų resocializacijos priemonių prieinamumo, bet ir nuo paties asmens vidinio nusiteikimo keistis, atsakingo įsitraukimo bei gebėjimo priimti siūlomą pagalbą. Tyrimo duomenys rodo, kad dalis asmenų resocializacijos planą įgyvendina tik formaliai, neįsigilindami į jo tikslus ir nesiedami jo su realiais pokyčiais savo gyvenime. Tai leidžia teigti, kad vien priemonių egzistavimas savaime negarantuoja sėkmingos socialinės integracijos, jeigu pats asmuo nesupranta jų paskirties ir nepriima jų kaip galimybės keisti savo gyvenimo situaciją.

Tyrimo duomenys taip pat parodė, kad reikšminga problema yra nepakankamai susiformavęs atsakomybės už savo gyvenimą ir elgesį jausmas. Tyrimo dalyvių teigimu, dalis asmenų, išėjusių į laisvę, būna pasimetę, nepasirengę savarankiškam gyvenimui, jiems sunku suprasti, kaip elgtis naujomis sąlygomis, kaip priimti sprendimus ir prisiimti atsakomybę už jų pasekmes. Tai rodo, kad resocializacijos procese nepakanka tik suteikti informaciją ar pasiūlyti dalyvauti programose – svarbu ugdyti asmens savarankiškumą, gebėjimą reflektuoti savo elgesį ir prisiimti atsakomybę už tolimesnį gyvenimą.

Atskleista ir tai, kad menkas įsitraukimas į profesinio mokymo, socialinių įgūdžių ugdymo ar priklausomybių gydymo programas vėliau tiesiogiai susijęs su praktiniais sunkumais gyvenant laisvėje. Tyrimo dalyvių teigimu, asmenys, nepasinaudoję šiomis galimybėmis, susiduria su elementarių kasdienio gyvenimo kompetencijų stoka: nežino, kaip ieškoti darbo, tvarkyti dokumentus, planuoti finansus ar spręsti kitus savarankiško gyvenimo klausimus. Tai leidžia teigti, kad motyvacijos ir atsakingumo stoka silpnina ne tik asmens pasirengimą integracijai bausmės atlikimo metu, bet ir jo gebėjimą sėkmingai integruotis visuomenėje po paleidimo.

Taigi tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad sėkmingą socialinę integraciją lemia ne vien išorinės pagalbos sistemos, bet ir paties asmens aktyvus dalyvavimas resocializacijos procese. Kai resocializacijos priemonės suvokiamos tik formaliai, o atsakomybė už savo gyvenimo pokyčius neprisiiimama, išėjus į laisvę didėja pasimetimo, neprisitaikymo ir socialinių sunkumų rizika. Todėl resocializacijos procese ypač svarbu stiprinti asmens motyvaciją, atsakomybę, savarankiškumą ir praktinius gyvenimo įgūdžius.

Pagalbos reikmės raiška asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę. Tyrimo duomenys atskleidė, kad asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, yra reikalinga *palydimoji pagalba* socialinės integracijos procese. Tyrimo dalyvių teigimu: „*Praktikoje dažnai matyti, kad asmenys nėra pakankamai pasirengę socialinei integracijai ir jiems labai reikalinga profesionali pagalba, lydint juos integracijos kely*“ (S2), „*labai svarbu, kad žmogus po bausmės atlikimo gautų pagalbą ir palaikymą ir manau, kad labai gerai, kad dabar yra galimybė jam gauti palydimąją socialinio darbuotojo pagalbą*“ (S4), „*pragyvenus kontroliuojamoje aplinkoje ir išėjus į laisvę kai kuriems žmonėms sunku vėl prisitaikyti prie savarankiško gyvenimo, nes jiems reikia pradėti patiems planuoti savo laiką, priimti tam tikrus sprendimus ir prisiimti atsakomybę, įsitvirtinti visuomenėje. Pagalba grįžusiems iš įkalinimo įstaigų labai reikalinga ir svarbi, kad jie vėl galėtų įsikibti į gyvenimą*“ (S5). Taigi tyrimo duomenys atskleidžia, kad palydimoji pagalba yra svarbi sąlyga asmens, grįžusio į laisvę, sėkmingai socialinei integracijai. Po bausmės atlikimo asmenims dažnai trūksta įgūdžių savarankiškai organizuoti savo gyvenimą. Profesionali pagalba padeda jiems prisitaikyti prie naujų gyvenimo sąlygų ir prisiimti atsakomybę. Dėl to palydimoji pagalba yra būtina siekiant užtikrinti sklandų grįžimą į visuomenę.

Tyrimo dalyviai pabrėžė, kad dalis asmenų po bausmės atlikimo nėra pakankamai pasirengę savarankiškai spręsti kasdienio gyvenimo klausimų, priimti sprendimų, planuoti laiką ir prisiimti atsakomybę už savo veiksmus. Ilgesnis gyvenimas griežtai reglamentuotoje institucinėje aplinkoje silpnina šiuos gebėjimus, todėl grįžimas į visuomenę tampa sudėtingas. Atsižvelgiant į tai, palydimoji pagalba yra reikšminga tuo, kad padeda asmeniui palaipsniui prisitaikyti prie naujų gyvenimo sąlygų, stiprina savarankiškumą ir mažina pasimetimo riziką pirmuoju laikotarpiu po paleidimo. Ji sudaro galimybes ne tik spręsti praktines problemas, bet ir atkurti pasitikėjimą savimi bei savo gebėjimais gyventi savarankiškai. Svarbu ir tai, kad palydimoji pagalba atsiskleidžia kaip palaikymo santykis, suteikiantis socialinį ir emocinį saugumą. Toks santykis padeda asmeniui išlaikyti motyvaciją, prisiimti atsakomybę ir nepasitraukti iš socialinės integracijos proceso susidūrus su sunkumais.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, reikalinga **kompleksinė ir nuosekli pagalba**. Tyrimo dalyvių teigimu: „reikalinga daugiau kompleksinė pagalba“ (S2), „reikalinga ne fragmentiška, bet nuosekli, kompleksinė pagalba“ (S4), „Turi būti teikiamos socialinės paslaugos, apimančios daug sričių: apgyvendinimą, konsultavimą, tarpininkavimą. Svarbu įtraukti ir kitas įstaigas, nes tokiems žmonėms vis tiek reikalinga įvairiopa pagalba sprendžiant būsto, darbo, sveikatos, priklausomybių, dokumentų ir socialinių ryšių atkūrimo klausimus. Tiesiog reikalinga įvairiapusė pagalba.“ (S3). Taigi tyrimo duomenys atskleidžia, kad vienkartinės ar fragmentiškos priemonės nėra pakankamos sėkmingai buvusių nuteistųjų integracijai. Tyrimas rodo, kad pagalba turi apimti įvairias gyvenimo sritis, tokias kaip būstas, darbas, sveikata ir socialiniai ryšiai. Taip pat svarbus skirtingų institucijų bendradarbiavimas teikiant pagalbą. Buvusiems nuteistiesiems būtina užtikrinti nuoseklią ir kompleksinę pagalbos sistemą.

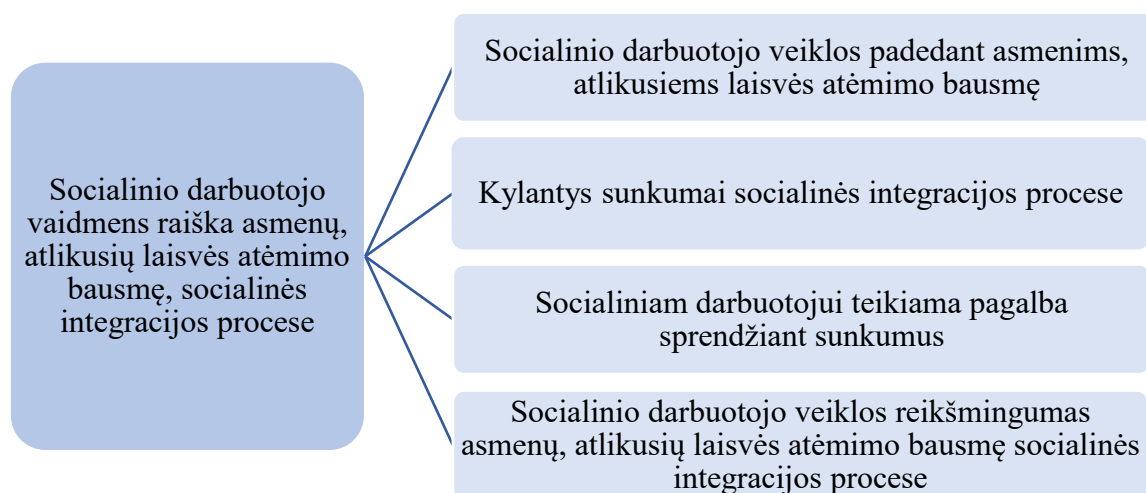
Tyrimo duomenys atskleidė, kad asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, yra reikalinga **individualizuota pagalba**. Tyrimo dalyvių teigimu: „Kiekvieno pasirengimas socialinei integracijai, situacija išėjus iš įkalinimo įstaigos būna labai skirtinga ir poreikiai pagalbos skiriasi, todėl ir pagalba turi būti individuali“ (S2), „labai individualūs šių žmonių pagalbos poreikiai – vieniems jos reikės daugiau, kitiems mažiau, čia labai individualu“ (S1). Taigi pagalba buvusiems nuteistiesiems turi atliepti individualius asmens poreikius, nes kiekvieno asmens situacija ir pasirengimas integracijai yra skirtingi.

Apibendrinant galima teigti, kad laisvės atėmimo bausmė daro reikšmingą poveikį asmenų socialinės integracijos galimybėms, o sėkmingam grįžimui į visuomenę būtina užtikrinti tinkamą pagalbą. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad laisvės bausmės atėmimas lemia socialinių ryšių silpnėjimą ir/ar praradimą su artimaisiais bei savarankiškumo ribotumą, taip pat išryškina asmens motyvacijos ir atsakingumo svarbą įgyvendinant resocializacijos planą jam esant laisvės atėmimo bausmės įstaigoje ir jo integracijos procese. Nustatyta, kad asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, yra reikalinga palydimoji, kompleksinė ir individualizuota pagalba, padedanti įveikti integracijos

sunkumus. Tyrimo duomenys rodo, kad tik nuosekli ir įvairiapusė pagalba, atsižvelgianti į individualius asmens poreikius, gali užtikrinti sėkmingą jo integraciją į visuomenę. Taigi galima teigti, kad socialinės integracijos procesas turi būti kompleksinis ir priklauso tiek nuo laisvės atėmimo bausmės metu patirtų pokyčių, tiek nuo po bausmės teikiamos pagalbos bei paties asmens pastangų integruotis į visuomenę.

2.2.2 Socialinio darbuotojo vaidmens raiška asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese

Tyrimo metu siekta atskleisti socialinio darbuotojo vaidmenį padedant asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, jų socialinės integracijos procese. Išanalizavus tyrimo duomenis buvo išskirtos keturios kategorijos ir jų subkategorijos, atskleidžiančios socialinio darbuotojo veiklą padedant asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, kylančius sunkumus socialinės integracijos procese, socialiniam darbuotojui teikiamą pagalbą sprendžiant šiuos sunkumus bei socialinio darbuotojo veiklos reikšmingumą asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese (5 pav. ir 2 lentelė 2 priede).

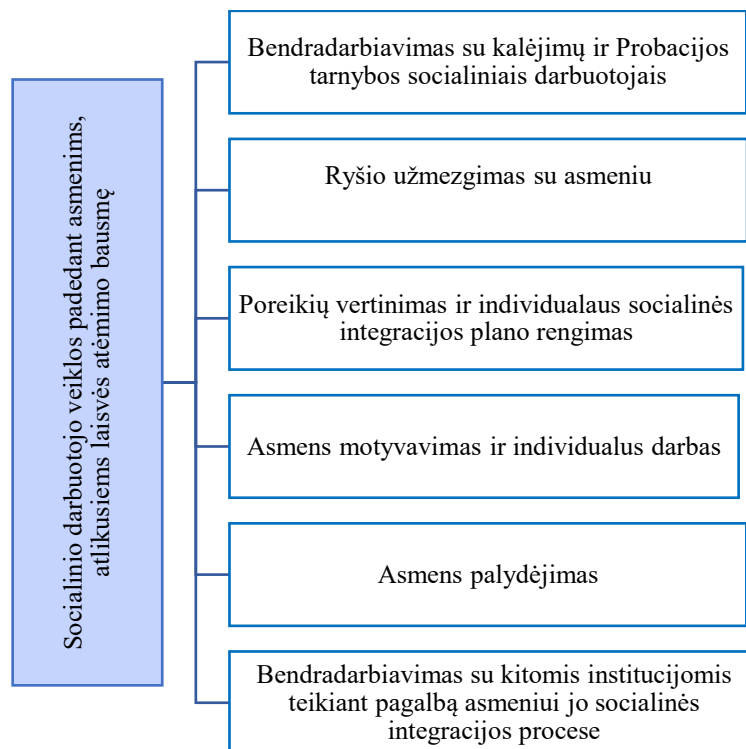

5 pav. Socialinio darbuotojo vaidmens raiška asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese

Šaltinis: parengta autorės

Socialinio darbuotojo veiklos padedant asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę.

Tyrimo duomenys atskleidė socialinio darbuotojo veiklą, padedant asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, jų socialinės integracijos procese: bendradarbiavimas su kalėjimų ir Probacijos tarnybos socialiniais darbuotojais, ryšio užmezgimas su asmeniu, poreikių vertinimas ir individualaus socialinės integracijos plano rengimas, asmens motyvavimas ir individualus darbas, asmens palydėjimas bei bendradarbiavimas su kitomis institucijomis (6 pav ir 2 lentelė 2 priede).

6 pav. Socialinio darbuotojo veiklos padedant asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę

Šaltinis: parengta autorės

Tyrimo duomenys atskleidė, kad socialinio darbuotojo veikloje svarbus **bendradarbiavimas su Kalėjimų tarnybos ir Probacijos tarnybos socialiniais darbuotojais**. Tyrimo dalyvių teigimu: „Dar nuteistajam esant kalėjime, prieš jam išeinant į laisvę, bendradarbiaujame su kalėjimo socialiniu darbuotoju, kad nustatyti to asmens poreikius, kokios jam pagalbos reikės grįžus į laisvę“ (S2), „Kai asmuo paleidžiamas lygtinai tai bendradarbiaujame ir su Probacijos tarnybos darbuotoju, nustatant asmens poreikius“ (S5). Taigi tyrimo duomenys atskleidžia, kad bendradarbiavimas tarp institucijų yra svarbus užtikrinant tęstinę pagalbą asmeniui. Šis bendradarbiavimas pradedamas dar asmeniui esant laisvės atėmimo bausmės įstaigoje, kai kartu vertinami jo poreikiai ir numatoma, kokios pagalbos jam reikės grįžus į laisvę. Tai leidžia teigti, kad tarpinstitucinis bendradarbiavimas yra svarbus ne vien kaip formalus informacijos apsikeitimas, bet kaip pasirengimo asmens sugrįžimui procesas, padedantis iš anksto suplanuoti reikalingas pagalbos priemones.

Išankstinis asmens poreikių nustatymas sudaro galimybes kryptingiau pasirengti jo grįžimui iš įkalinimo įstaigos. Žinant, su kokiais sunkumais asmuo gali susidurti išėjęs į laisvę, galima iš anksto numatyti, ar jam reikės pagalbos dėl būsto, užimtumo, dokumentų tvarkymo, socialinių paslaugų, psichologinės pagalbos ar kitų klausimų. Tokiu būdu pagalba tampa ne pavėluota reakcija į jau atsiradusias problemas, bet iš anksto planuojama ir asmens situaciją atitinkanti parama. Tai ypač svarbu pirmuoju laikotarpiu po paleidimo, kai asmuo dažnai susiduria su didžiausiais prisitaikymo sunkumais.

Be to, bendradarbiavimas su Probacijos tarnybos darbuotojais leidžia geriau įvertinti ne tik socialinius, bet ir priežiūros bei kontrolės aspektus, kurie taip pat gali turėti įtakos asmens integracijai. Toks institucijų veiklos derinimas padeda išvengti pagalbos fragmentiškumo, stiprina veiksmų nuoseklumą ir sudaro sąlygas užtikrinti, kad grįžęs į laisvę asmuo neliktų be reikalingos paramos.

Taigi tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad bendradarbiavimas tarp Kalėjimų tarnybos, Probacijos tarnybos socialinių darbuotojų ir savivaldybės socialinių darbuotojų yra reikšminga sėkmingos socialinės integracijos prielaida. Iš anksto žinant asmens poreikius ir numatant, kokios pagalbos jam reikės grįžus į visuomenę, atsiranda galimybė tinkamai pasiruošti jo sugrįžimui ir laiku suteikti reikiamą, individualius poreikius atitinkančią pagalbą.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad svarbi socialinio darbuotojo veiklos dalis yra **ryšio užmezgimas su asmeniu**. Tyrimo dalyvių teigimu: „...iš savo patirties galiu pasakyti, kad pagalba būna efektyvesnė, kai užmezgamas kontaktas su nuteistuoju, kai jis yra kalėjime prieš jam išeinant iš jo, kai gaunam pranešimą, kad toks ir toks asmuo bus paleidžiamas į laisvę.“ (S1), „...būna atvejų, kada žmogus atsisako pagalbos, ir pranešime kartais būna nurodyta, kad pagalbos žmogus atsisako, tai tokį žmogaus pasirinkimą priimam, bet paliekam informaciją, kur jis gali kreiptis, jei jam bus reikalinga pagalba nepaliekam jo nežinioje“ (S3). „...pagrindas yra užmegzti ryšį su žmogumi, kad jis pasitikėtų tavim, kad jis galėtų atsiverti, išsipasakoti, kad turėtų atgalinį ryšį, nes dauguma žmonių ateina su iš ankstiniu nusistatymu, su nepasitikėjimu.“ (S4). Socialinio darbuotojo kontakto užmezgimas su būsimu pagalbos gavėju dar iki jo paleidimo į laisvę sudaro palankesnes sąlygas tęstinei pagalbai, nes leidžia socialiniam darbuotojui anksčiau susipažinti su asmens situacija, poreikiais ir galimais sunkumais. Toks išankstinis ryšio kūrimas reikšmingas tuo, kad grįžimas į laisvę asmeniui dažnai yra lydimas neapibrėžtumo, įtampos ir pasimetimo, todėl jau turimas kontaktas su pagalbą teikiančiu specialistu gali sumažinti nežinomybės jausmą ir sudaryti saugesnio perėjimo į visuomenę prielaidas.

Tyrimo duomenys taip pat parodė, kad ne visi asmenys iš karto priima siūlomą pagalbą. Kai kuriais atvejais jie jos atsisako, tačiau net ir tokiu atveju socialinio darbuotojo vaidmuo išlieka reikšmingas. Paliekama informacija, kur ir į ką asmuo gali kreiptis vėliau, jei pagalbos poreikis atsirastų. Tai rodo, kad pagalbos procesas nėra suprantamas vien kaip momentinis paslaugos suteikimas, bet kaip galimybės asmeniui išsaugoti ryšį su pagalbos sistema užtikrinimas. Tokia praktika svarbi todėl, kad išėję į laisvę asmenys ne visada iš karto pripažįsta pagalbos poreikį, tačiau susidūrę su realiais sunkumais gali būti labiau pasirengę ją priimti. Vadinasi, net ir atsisakymo atveju nenutraukiamas simbolinis ryšys su pagalbos tinklu, o tai mažina riziką, kad asmuo neliks visiškai be informacijos ir paramos.

Tyrimo duomenys rodo, kad ryšio užmezgimo pagrindas yra pasitikėjimas. Jis reikalingas tam, kad asmuo galėtų atsiverti, kalbėti apie savo realias problemas, priimti pagalbą ir įsitraukti į pagalbos

procesą. Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad dauguma asmenų ateina su išankstiniu neigiamu nusistatymu ir nepasitikėjimu, todėl socialiniam darbuotojui tenka ne tik teikti informaciją ar organizuoti paslaugas, bet ir kurti saugų santykį. Pasitikėjimas šiuo atveju yra svarbus todėl, kad be jo asmuo gali slėpti sunkumus, vengti bendradarbiavimo ar formaliai dalyvauti pagalbos procese. Tuo tarpu pasitikėjimu grįstas santykis sudaro galimybes geriau pažinti asmens situaciją, tiksliau įvertinti jo poreikius ir teikti labiau individualizuotą, jo situaciją atitinkančią pagalbą.

Taigi tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad socialinio darbuotojo ir asmens, atliekančio laisvės atėmimo bausmę, ryšio užmezgimas yra ne tik būtina efektyvios pagalbos sąlyga, bet ir svarbi socialinės integracijos proceso pradžia. Ankstyvas kontakto kūrimas su nuteistuoju dar įkalinimo įstaigoje, informacijos apie pagalbos galimybes suteikimas (net ir asmeniui atsisakius pagalbos) bei pasitikėjimu grįsto santykio formavimas sudaro prielaidas pagalbos tęstinumui, mažina asmens neapibrėžtumą ir didina tikimybę, kad prireikus jis kreipsis pagalbos bei bus labiau pasirengęs ją priimti.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad socialinio darbuotojo veikloje svarbus ***asmens poreikių vertinimas ir individualaus plano rengimas***. Tyrimo dalyvių teigimu: „...*pirmiausiai mes apsitariam dar asmeniui esant kalėjime prieš jo paleidimą jo poreikius, rengiam individualų socialinės integracijos planą*“ (S1), „...*socialinis darbuotojas turi įvertinti asmens situaciją, jo poreikius, motyvuoti, suteikti informaciją apie galimas paslaugas, parengti individualų integracijos planą*“ (S2), „...*atlieka individualių poreikių vertinimą, sudaro pagalbos planą, užtikrina tęstinę pagalbą po paleidimu*“ (S3). Taigi tyrimo duomenys atskleidžia, kad individualus planavimas yra svarbi pagalbos proceso dalis.

Asmens poreikių vertinimas padeda plačiau pažinti asmens situaciją: įvertinama jo socialinė padėtis, motyvacija, informuotumas apie pagalbos galimybes, pasirengimas priimti pagalbą bei sritys, kuriose gali kilti didžiausi sunkumai. Tai rodo, kad individualus planavimas svarbus todėl, kad leidžia pagalbą pritaikyti konkrečiam asmeniui, o ne remtis bendro pobūdžio priemonėmis. Tokiu būdu pagalbos procesas tampa labiau orientuotas į realius asmens poreikius ir jo situacijos ypatumus.

Svarbu ir tai, kad individualaus plano rengimas siejamas su asmens motyvavimu bei informavimu apie galimas paslaugas. Tai leidžia suprasti, kad planas nėra tik socialinio darbuotojo sudaromas veiksmų sąrašas, bet ir priemonė, padedanti pačiam asmeniui geriau suvokti būsimą integracijos procesą, galimą pagalbą ir savo paties vaidmenį jame. Todėl individualus planavimas reikšmingas ne tik organizuojant paslaugas, bet ir stiprinant asmens pasirengimą įsitraukti į socialinės integracijos procesą.

Taigi asmens poreikių vertinimas ir plano rengimas padeda iš anksto sukurti pagalbos kryptį, kuri tęsiama asmeniui grįžus į laisvę. Tokia pagalbos logika mažina atsitiktinumo ir fragmentiškumo

riziką, nes pagalba nėra pradedama tik tada, kai problemos jau iškyla, bet planuojama iš anksto, remiantis nustatytais poreikiais.

Tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad asmens poreikių vertinimas ir individualaus socialinės integracijos plano rengimas yra reikšminga socialinio darbuotojo veiklos dalis, nes šis procesas pradedamas dar iki asmens paleidimo, padeda geriau pažinti jo situaciją, numatyti reikalingą pagalbą ir sudaro prielaidas tęstinei, individualizuotai paramai jam grįžus į visuomenę.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad socialinio darbuotojo veikloje svarbus **asmens motyvavimas ir individualus darbas**. Tyrimo dalyvių teigimu: „*Dažniausiai savo darbo praktikoje taikau individualų darbą, tenka įdėti nemažai pastangų kai kuriuos asmenis motyvuoti priimti pagalbą, imtis atsakomybės ir spręsti problemas. Kiti būna, nenori pripažinti, kad jiems reikia pagalbos, jos nenori priimti, o patys neturėdami nei savyje, nei jų artimoje aplinkoje resursų, nepajėgia susidoroti su sunkumais, todėl labai svarbu juos matyti ir juos motyvuoti priimti pagalbą, keisti savo elgesį*“ (S3) „*Viena iš pagrindinių veiklų –individualus darbas su jais, jų motyvavimą, nes jie yra labai pažeidžiami asmenys ir susidūrę su bet koku sunkumu greitai nuleidžia rankas*“ (S4). „*Manau, kad vienas svarbiausių dalykų žmogaus motyvacija, nes jeigu žmogus pats nori keisti savo gyvenimą, tai integracijos procesas dažniausiai vyksta sėkmingiau. Stengiuosi palaikyti asmenį, jį motyvuoti*“ (S5). Taigi tyrimo duomenys, rodo, kad individualus darbas taikomas todėl, jog asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, situacijos, patirtys ir poreikiai yra skirtingi. Individualus darbas sudaro galimybes geriau pažinti konkretų asmenį, jo turimus resursus, sunkumus, ir kliūtis integracijos į visuomenę procese.

Tyrimo duomenys taip pat atskleidė, kad socialiniai darbuotojai nemažai dėmesio skiria asmens motyvavimui todėl, kad dalis asmenų nepripažįsta turintys problemų ir nenori priimti siūlomos pagalbos, nors patys dažnai neturi nei vidinių, nei artimos aplinkos resursų susidoroti su iškylančiais sunkumais. Tai leidžia pastebėti, kad motyvavimas tampa svarbia socialinio darbuotojo veiklos dalimi, nes be jo asmuo gali likti pasyvus, neišitraukti į problemų sprendimą ir nesinaudoti tomis galimybėmis, kurios galėtų palengvinti jo integraciją į visuomenę. Vadinas, motyvavimo tikslas yra ne tik paskatinti žmogų priimti paslaugas, bet ir padėti jam suvokti pagalbos reikalingumą bei jos naudą jo paties gyvenimo pokyčiams.

Tyrimo duomenys rodo, kad socialiniai darbuotojai dirba su ypač pažeidžiamais asmenimis, kurie susidūrę su sunkumais greitai praranda pasitikėjimą savimi, nusivilia ir „nuleidžia rankas“. Tokiose situacijose motyvavimas svarbus todėl, kad jis padeda palaikyti asmens pastangas, stiprinti jo tikėjimą galimybe keistis ir skatinti susidūrus su pirmaisiais sunkumais. Tai rodo, kad socialinio darbuotojo asmens motyvavimas yra reikšmingas ne tik pradiname pagalbos etape, bet tolesniame socialinės integracijos procese kai silpniau motyvuotam asmeniui reikia nuolatinio palaikymo, paskatinimo ir pastiprinimo didinant jo vidinę motyvaciją.

Taigi tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad asmens motyvavimas ir individualus darbas yra reikšminga socialinio darbuotojo veiklos dalis, nes jie padeda įveikti asmens pasyvumą, nenorą pripažinti pagalbos poreikį, stiprina jo atsakomybę ir didina tikimybę, kad jis aktyviau įsitrauks į socialinės integracijos procesą. Individualus darbas ir nuoseklus motyvavimas sudaro prielaidas ne tik priimti pagalbą, bet ir išlaikyti pastangas keičiant savo gyvenimą bei sprendžiant iškylančius sunkumus.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad socialinio darbuotojo veikloje svarbus *asmens palydėjimas*. Tyrimo dalyvių teigimu: „*Lydim žmogų, padedam jam, jei reikia surasti gyvenamąją vietą. Padedame pasirinkti medicinos įstaigą, atsižvelgiame į jo sveikatos būklę ir patariame, kur jam reikėtų kreiptis. Dar kas aktualu – mes dirbame su Užimtumo tarnyba, tai taip pat padedame įsidarbinti. Beveik kiekvienas turi skolų ir ne vieną, yra antstolių tai ir čia reikia patarpininkauti, padėti.*“ (S1). „*Teikiu palydimąją paslaugą. Ji yra įvairi, žiūrint kam, ko reikia, pradedant nuo bendrųjų paslaugų, kartais reikia nustatyti poreikį dėl kompleksinių paslaugų krizių centre, padėti spręsti sveikatos, psichologines, priklausomybių, gyvenamosios vietos, įdarbinimo problemas*“ (S2). „*Mes, socialiniai darbuotojai, palydim žmogų, padėdami jam integruotis į visuomenę. Daug ką darom, atsižvelgiant į asmens individualius poreikius. Emociškai palaikome asmenį, jį motyvuojame, padedam atkurti, sustiprinti ryšį su artimaisiais, informuojam, konsultuojam, tarpininkaujam, atstovaujam, padedam gauti pašalpas, kompensacijas integruotis į darbo rinką, susirasti būstą*“ (S5). Taigi asmens palydėjimas apima kompleksinę, individualius poreikius atliepiančią pagalbą jo socialinės integracijos procese. Tyrimas rodo, kad palydėjimas nėra siaurai suprantamas kaip vienkartinė pagalba konkrečiu klausimu, bet kaip nuoseklus asmens lydėjimas sprendžiant įvairias gyvenimo problemas po paleidimo iš laisvės atėmimo bausmės įstaigos. Tai leidžia teigti, kad palydėjimas yra reikšmingas todėl, kad grįžęs į visuomenę asmuo dažnai susiduria ne su viena, bet su tarpusavyje susijusių sunkumų visuma – gyvenamosios vietos, sveikatos, psichologinės būklės, priklausomybių, įdarbinimo, skolų, socialinių išmokų ar santykių su artimaisiais problemomis.

Tyrimo dalyvių pasisakymai leidžia pastebėti, kad palydėjimo turinys yra labai įvairus ir priklauso nuo konkretaus asmens situacijos. Vieniems svarbiausia pagalba ieškant gyvenamosios vietos, kitiems – tarpininkavimas dėl sveikatos priežiūros, psichologinės pagalbos ar priklausomybių gydymo, dar kitiems – įsidarbinimo galimybių paieška, skolų klausimų sprendimas ar pagalba gaunant socialines išmokas. Tai rodo, kad socialinio darbuotojo palydėjimas grindžiamas individualizavimo principu, kai pagalba teikiama atsižvelgiant į tai, kokių sunkumų konkrečiu metu patiria asmuo ir kokios pagalbos jam labiausiai reikia.

Tyrimo duomenys atskleidžia ne tik praktinę, bet ir emocinę palydėjimo dimensiją. Socialiniai darbuotojai pabrėžia, kad jie ne tik informuoja, konsultuoja, tarpininkauja ar atstovauja, bet ir emociškai palaiko asmenį, jį motyvuoja, padeda atkurti ar stiprinti ryšius su artimaisiais. Tai leidžia

teigti, kad palydėjimas reikšmingas ne vien kaip problemų sprendimo mechanizmas, bet ir kaip santykio kūrimas, padedantis žmogui nepasimesti sudėtingame grįžimo į visuomenę procese. Emocinis palaikymas ypač svarbus todėl, kad asmenys, atlikę laisvės atėmimo bausmę, dažnai patiria nesaugumą, nepasitikėjimą savimi, stigmatizaciją ir motyvacijos stoką, todėl jiems reikalingas ne tik paslaugų organizavimas, bet ir žmogiškas palaikymas.

Tyrimo duomenys taip pat leidžia pastebėti, kad palydėjimas yra svarbus todėl, kad padeda asmeniui nelikti vienam su išskylančiais sunkumais, bet gauti pagalbą realiose gyvenimo situacijose. Tai ypač reikšminga tais atvejais, kai žmogui trūksta savarankiškumo, socialinių įgūdžių ar artimos aplinkos paramos. Tokiu atveju socialinis darbuotojas tampa tarpininku tarp asmens ir įvairių institucijų, padedančiu pasiekti reikalingas paslaugas ir palaipsniui stiprinti asmens gebėjimą pačiam tvarkytis savo gyvenimą.

Taigi tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad asmens palydėjimas yra reikšminga socialinio darbuotojo veiklos dalis, nes jis apima kompleksinę, individualizuotą, praktinę ir emocinę pagalbą, padedančią asmeniui spręsti įvairias po paleidimo į laisvę kylančias problemas. Palydėjimas sudaro prielaidas nuoseklesnei adaptacijai visuomenėje, mažina socialinio pasimetimo riziką ir stiprina asmens galimybes palaipsniui savarankiškai integruojantis į visuomenę.

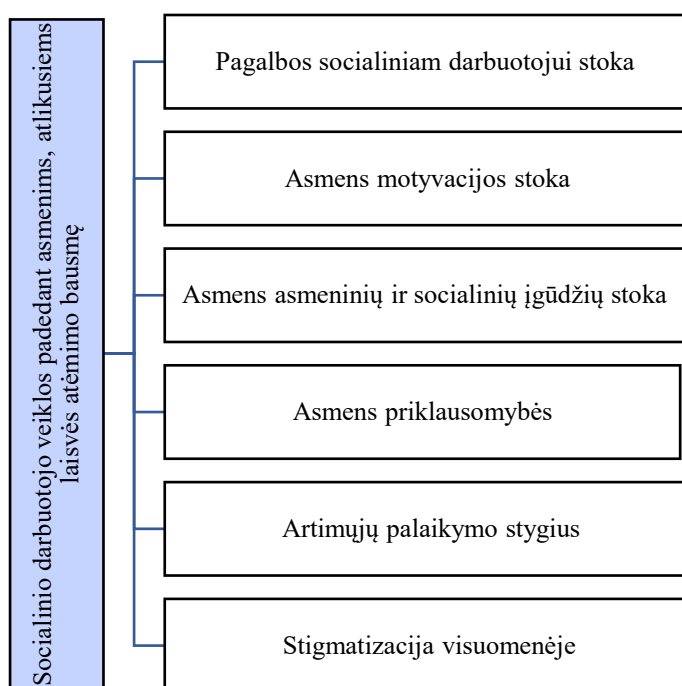
Tyrimo duomenys atskleidė, kad socialinio darbuotojo veikloje svarbus **bendradarbiavimas su kitomis institucijomis**. Tyrimo dalyvių teigimu: „...bendradarbiaujame su nevyriausybinėmis organizacijomis...“ (S1). „Bendradarbiaujame su užimtumo tarnyba, kad žmogus galėtų įsidarbinti“ (S3), „...labai svarbus bendradarbiavimas su įvairiomis institucijomis“ (S5). „Taip pat labai svarbus bendradarbiavimas yra ir su nevyriausybinėmis organizacijomis, kurios gali pasiūlyti įvairias programas ar projektus.“ (S5). Taigi tyrimo duomenys atskleidžia, kad tarpinstitucinis bendradarbiavimas yra būtinas teikiant visapusišką pagalbą buvusiam nuteistajam jo integracijos į visuomenę procese. Tyrimo duomenys rodo, kad socialinės integracijos metu nepakanka vien tik socialinio darbuotojo pastangų, kadangi asmenys, atlikę laisvės atėmimo bausmę, dažnai susiduria su įvairialypėmis problemomis, apimančiomis įsidarbinimo, socialinių paslaugų, užimtumo, psichologinės pagalbos, apgyvendinimo ar kitų resursų poreikį. Tai leidžia teigti, kad tarpinstitucinis bendradarbiavimas yra reikšmingas todėl, kad vienas specialistas ar viena institucija dažnai negali aprėpti visų pagalbos sričių.

Tyrimo dalyvių pasisakymai atskleidžia, kad bendradarbiavimas vyksta tiek su valstybinėmis institucijomis, tiek su nevyriausybinėmis organizacijomis, kurios gali pasiūlyti papildomas programas, projektus ar kitokias pagalbos formas. Tai rodo, kad tarpinstitucinis bendradarbiavimas leidžia išplėsti pagalbos galimybes ir suteikti asmeniui ne tik bazines paslaugas, bet ir papildomas priemones, kurios gali būti svarbios jo integracijai.

Svarbu ir tai, kad tarpinstitucinis bendradarbiavimas padeda išvengti pagalbos fragmentiškumo. Kai institucijos ir organizacijos veikia derindamos savo veiksmus, atsiranda didesnė tikimybė, kad asmeniui bus suteikta nuosekli ir kompleksiška pagalba, o jo problemos bus sprendžiamos ne pavieniui, bet tarpusavyje susijusiose srityse. Tai ypač svarbu asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, nes jų socialinė integracija dažnai priklauso nuo kelių vienu metu sprendžiamų klausimų – darbo, būsto, socialinių ryšių, emocinės būklės ir socialinio palaikymo. Tyrimo duomenys taip pat leidžia teigti, kad bendradarbiavimas su kitomis institucijomis stiprina socialinio darbuotojo galimybes veikti efektyviau. Bendradarbiaudamas su kitais specialistais ir organizacijomis, socialinis darbuotojas gali ne tik nukreipti asmenį į reikiamas paslaugas, bet ir užtikrinti, kad pagalba būtų prieinama, savalaikė ir geriau atitiktų individualią asmens situaciją. Tokiu būdu socialinio darbuotojo veikla tampa ne izoliuota, bet grindžiama pagalbos tinklu, kuris svarbus sėkmingesnei asmens integracijai į visuomenę.

Taigi tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad bendradarbiavimas su kitomis institucijomis yra reikšminga socialinio darbuotojo veiklos dalis, nes jis padeda užtikrinti visapusišką, nuoseklią ir individualius poreikius atitinkančią pagalbą asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas sudaro galimybes išplėsti pagalbos išteklius, išvengti pagalbos fragmentiškumo ir sudaryti palankesnes sąlygas asmens sėkmingai socialinei integracijai.

Kylantys sunkumai socialinės integracijos procese. Tyrimas atskleidė kylančius sunkumus asmenų, atlikusių bausmę, socialinės integracijos procese: pagalbos socialiniam darbuotojui stoka, asmens motyvacijos stoka, asmens asmeninių ir socialinių įgūdžių stoka, asmens priklausomybės, artimųjų palaikymo stygius bei stigmatizacija visuomenėje (7 pav., ir 2 lentelė 2 priede).

7 pav. Kylantys sunkumai socialinės integracijos procese
Šaltinis: parengta autorės

Tyrimo duomenys atskleidė, kad buvusių nuteistųjų socialinės integracijos procese kyla sunkumų dėl **pagalbos stokos pačiam socialiniam darbuotojui**. Tyrimo dalyvių teigimu: „...darbuotojui irgi reikia palaikymo, pagalbos, o būna kad to tikrai pasigendu, tada būna sunku, jautiesi pervargęs tarsi nusvyra rankos“ (S2), „...kartais tikrai norėtusi daugiau pagalbos iš vadovybės, atvirumo darbuotojo kylantiems sunkumams ir geranoriškumo padedant juos spręsti“ (S4). Taigi tyrimo duomenys atskleidžia, kad socialiniams darbuotojams taip pat reikalinga pagalba, palaikymas buvusių nuteistųjų socialinės integracijos procese. Išryškėjo, tiek kolegų, tiek vadovų emocinio ir profesinio palaikymo svarba jų darbovietėje. Taip pat pažymėtina, kad pagalbos stoka gali lemti pervargimą ir darbo sunkumus, vesti link profesinio perdegimo.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad vienas iš sunkumų yra **asmens motyvacijos stoka**. Tyrimo dalyvių teigimu: „...asmeninė žmogaus motyvacija keistis, manau, kad tai yra vienas iš svarbiausių veiksnių, o būna nemažai atvejų, kai žmogus neturi motyvacijos, tai didelis kliuvinys tiek pačiam asmeniui, tiek kitiems“ (S3), „...ir mums yra sunkiau – ir jiems, kai žmogaus yra nemotyvuotas, tai integracijos procesas labai stringa ar vyksta nesėkmingai“ (S5). Taigi tyrimo duomenys, atskleidžia, kad buvusių nuteistųjų socialinės integracijos procese jų motyvacijos stoka apsunkina integracijos procesą, nes be asmens noro keistis pagalba ir asmens integracija į visuomenę tampa mažiau veiksminga.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad buvusių nuteistųjų socialinės integracijos procese sunkumų kyla dėl **asmens socialinių ir asmeninių įgūdžių stokos**. Tyrimo dalyvių teigimu: „...jų socialiniai įgūdžiai kartais būna silpni ir tai apsunkina jų integraciją“ (S1). „...išėję į laisvę jie dažnai stokoja socialinių įgūdžių ir atsakomybės už savo gyvenimą ir dėl to susiduria su sunkumais“ (S2), „...išėjus į laisvę kai kuriems žmonėms sunku pradėti savarankiškai gyventi, nes jie stokoja savarankiškumo, pasitikėjimo savimi, save nuvertina, kitų savikontrolė prasta, greit įsivelia į konfliktus ir visa tai apsunkina jų integraciją“ (S5).

Tyrimo duomenys atskleidžia, kad, kad dėl socialinių įgūdžių stokos, asmenys išėję į laisvę asmenys ne visuomet priima atsakomybę už savo gyvenimą, geba planuoti savo veiksmus, numatyti jų pasekmes ir nuosekliai spręsti iškylančias problemas, kurti ir palaikyti pozityvius santykius su kitais. Tokiu atveju žmogus gali pasimesti susidūręs su naujais reikalavimais, vengti atsakomybės ar tikėtis, kad problemas už jį išspręs kiti.

Tyrimas rodo, kad asmens pasitikėjimo savimi stoka, menka savivertė, savęs nuvertinimas, prasta savikontrolė ir polinkis greitai įsivelti į konfliktus taip pat apsunkina socialinę integraciją. Stingant pasitikėjimo savimi, asmeniui sunkiau imtis iniciatyvos, kreiptis pagalbos, ieškoti darbo ar kurti naujus socialinius ryšius. Tuo tarpu savikontrolės stoka apsunkina gebėjimą tinkamai reaguoti sudėtingose situacijose, valdyti emocijas ir konstruktyviai spręsti tarpasmeninius nesutarimus. Dėl to

asmuo gali patirti daugiau nesėkmių bendraudamas su aplinkiniais, institucijomis ar darbdaviais, o tai dar labiau silpnina jo integracijos galimybes.

Taigi asmens socialinių įgūdžių stoka turi neigiamos įtakos jo savarankiškumui, gebėjimui spręsti kasdienes problemas, atsakingai priimti sprendimus, orientuotis naujose situacijose ir prisitaikyti įvairiose socialinėse aplinkose. Dėl to asmeniui tampa sunkiau atlikti net ir įprastas kasdienes užduotis, užmegzti bei palaikyti konstruktyvius santykius, laikytis socialiai priimtino elgesio normų.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad **asmens priklausomybės** apsunkina jo integraciją į visuomenę. Tyrimo dalyvių teigimu: „*Sunkiausi atvejai yra nemotyvuoti klientai, kurie turi priklausomybių.*“ (S3), „*Yra tarp jų, kurie turi priklausomybę, ir tokiu atveju būna labai sunku, nes jie nėra motyvuoti dirbti su ta priklausomybe, o vienintelė jų motyvacija yra tiesiog likti priklausomybėje. Tai čia yra sunkiausi atvejai, kai reikia bandyti parodyti tą kitokį galimą gyvenimą, juos motyvuoti spręsti priklausomybės problemą.*“ (S5). Tyrimas rodo, kad sudėtingiausi atvejai yra tada, kai asmuo turi priklausomybę ir kartu stokoja motyvacijos ją pripažinti bei spręsti šią problemą, todėl socialiniam darbuotojui tenka papildomas uždavinys – ne tik spręsti socialinius klausimus, bet pirmiausia siekti parodyti žmogui kitokio gyvenimo galimybę ir motyvuoti jį keisti savo elgesį. Tai rodo, kad priklausomybė apsunkina integraciją todėl, kad ji riboja asmens gebėjimą realistiškai vertinti savo situaciją, priimti pagalbą, prisiimti atsakomybę už savo gyvenimą ir nuosekliai siekti pokyčių.

Priklausomybės daro poveikį įvairioms asmens gyvenimo sritims, todėl tampa kliūtimi sprendžiant kitus integracijos klausimus. Asmeniui sunkiau išlaikyti motyvaciją, laikytis susitarimų, stabiliai dalyvauti pagalbos procese, ieškoti darbo, palaikyti socialinius ryšius ar kurti savarankišką gyvenimą. Tokiu būdu priklausomybės problema veikia ne izoliuotai, bet persikelia į kitas sritis ir didina bendrą socialinės atskirties riziką. Tai leidžia teigti, kad priklausomybės ženkliai silpnina asmens galimybes nuosekliai integruotis į visuomenę.

Tyrimo duomenys taip pat rodo, kad socialiniam darbuotojui dirbant su priklausomybių turinčiais asmenimis svarbu jį motyvuoti spręsti šią problemą. Tokiais atvejais nepakanka vien informuoti apie paslaugas ar nukreipti į specialistus, bet padėti jam suvokti priklausomybės daromą žalą ir stiprinti jo pasiryžimą spręsti problemą. Tai reiškia, kad priklausomybių atvejais socialinio darbuotojo veikla tampa sudėtingesnė ir reikalauja daugiau individualaus darbo, kantrybės bei ilgalaikio palaikymo.

Taigi tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad asmens priklausomybės yra vienas iš reikšmingų sunkumų socialinio darbuotojo veikloje ir buvusių nuteistųjų socialinės integracijos procese, nes jos mažina asmens motyvaciją keistis, trukdo priimti pagalbą, prisiimti atsakomybę ir

nuosekliai spręsti kitas gyvenimo problemas. Dėl to priklausomybių turintiems asmenims reikalingas ypač kryptingas motyvacinis ir kompleksinis pagalbos procesas.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad *artimųjų palaikymo stoka* taip pat apsunkina buvusių nuteistųjų socialinės integracijos procesą. Tyrimo dalyvių teigimu: „...*artimųjų palaikymas irgi labai svarbus, bet kai žmogus neturi artimųjų, kurie jam padėtų, jam būna sunkiau išėjus į laisvę.*“ (S2), „*Taip pat didelės įtakos turi ir artimųjų palaikymas, artimųjų buvimas šalia, o kai to nėra žmogus neturi į ką atsiremti*“ (S4). Taigi tyrimo duomenys atskleidžia, kad artimųjų palaikymas yra svarbus veiksnys integracijos procese. Kai asmuo turi artimųjų, į kuriuos gali atsiremti, jam lengviau išgyventi neapibrėžtumą, priimti pagalbą, spręsti kasdienius sunkumus ir išlaikyti motyvaciją keisti savo gyvenimą.

Artimųjų palaikymas gali stiprinti asmens pasitikėjimą savimi, suteikti priklausymo jausmą ir mažinti socialinės atskirties riziką. Tuo tarpu jo stoka gali lemti didesnę asmens pažeidžiamumą, nes išimkite jis netenka svarbaus socialinio tinklo, kuris galėtų jį palaikyti sudėtingu pereinamuoju laikotarpiu po paleidimo. Dėl to artimųjų paramos nebuvimas apsunkina ne tik emocinį prisitaikymą, bet ir įsitvirtinimą visuomenėje.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad buvę nuteistieji susiduria su *stigmatizacija visuomenėje*. Tyrimo dalyvių teigimu: „*Būna, kad susidūrę su negatyviu požiūriu, atstūmimu, tarsi bijo ar turi tokį nusistatymą, pavyzdžiui, kad va, aš esu sėdėjęs kalėjime, manęs nepriims...*“ (S1), „*Išėję į laisvę susiduria su stigmatizacija ir visuomenės nepasitikėjimu.*“ (S2), „...*iš pradžių būna, kad niekam nesako, paskui tik pasako, kad kitaip į juos žiūri... dar vis yra nusistatymas ir tai juos demotyvuoja*“ (S2). „*Buvę kaliniai neretai susiduria su stigma, darbdaviai nenoriai priima į darbą, kartais sunku išsinuomoti būstą.*“ (S3). „...*visuomenė į jį žiūri gana neigiamai.*“ (S4), „...*dėl tų stereotipų kai kurie darbdaviai nenori priimti į darbą, bijo, kad kažką padarys darbe jau tas mūsų žmogus. Tokiose situacijose žmogus gali jaustis atstumtas ir nusivylęs. Manau, kad visa tai kartu sukuria sudėtingą situaciją*“ (S5). Taigi tyrimo duomenys, atskleidžia, kad buvusių nuteistųjų stigmatizacija visuomenėje dar vienas sunkumas jų socialinės integracijos procese

Stigmatizacija daro poveikį asmens savijautai ir elgsenai. Asmenys, susidūrę su neigiamu visuomenės požiūriu į juos ar tikėdamiesi būti atstumti, jie ima iš anksto manyti, kad nebus priimti, todėl vengia atskleisti savo praeitį, jaučiasi nesaugūs, nuvertinti ir nepasitikintys savo galimybėmis. Tai rodo, kad stigmatizacija veikia ne tik išoriškai, per visuomenės reakcijas, bet ir paveikia patį asmenį: silpnina jo pasitikėjimą savimi, didina nusivylimą bei demotyvuoja siekti pokyčių. Tokiu būdu buvęs nuteistasis gali tapti dar labiau pažeidžiamas ir mažiau aktyvus integracijos procese.

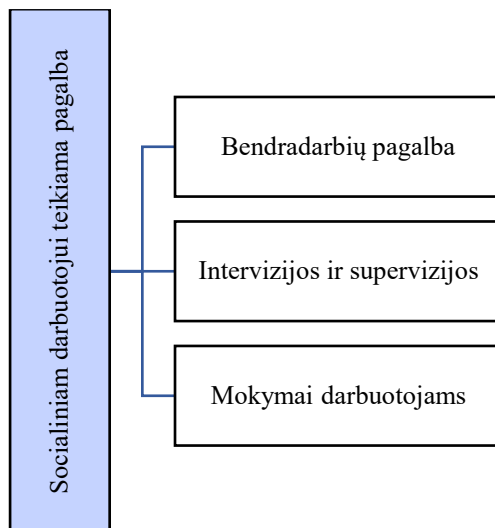
Stigmatizacija atsiskleidžia konkrečiose gyvenimo srityse – ypač darbo ir būsto paieškoje. Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad dėl stereotipų darbdaviai nenoriai priima buvusius nuteistuosius į darbą, o būsto nuomos srityje jie taip pat gali susidurti su nepasitikėjimu ir atmetimu. Tai leidžia

teigti, kad stigmatizacija tampa ne tik psichologiniu, bet ir praktiniu integracijos barjeru, nes riboja galimybes gauti darbą, užsitikrinti gyvenamąją vietą ir kurti stabilesnį gyvenimą laisvėje. Dėl to buvę nuteistieji patiria ne tik emocinį atstūmimą, bet ir realius socialinės atskirties padarinius.

Tyrimo duomenys taip pat leidžia pastebėti, kad visuomenės stereotipai ir baimės buvusių nuteistųjų atžvilgiu kuria sudėtingą situaciją, kurioje asmuo, net ir norėdamas keisti savo gyvenimą, susiduria su papildomomis kliūtimis. Kai žmogus jaučiasi atstumtas, nepriimamas ar vertinamas vien per savo praeities patirtį, silpnėja jo motyvacija stengtis, o integracijos procesas tampa sunkesnis ir lėtesnis. Tai rodo, kad stigmatizacija yra reikšmingas veiksnys, galintis mažinti socialinės integracijos sėkmės galimybes.

Taigi tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad buvusių nuteistųjų stigmatizacija yra reikšmingas socialinės integracijos sunkumas, nes ji pasireiškia visuomenės nepasitikėjimu, neigiamomis nuostatomis ir stereotipais, kurie apsunkina jų įsidarbinimo, būsto paieškos ir socialinių santykių kūrimo galimybes. Be to, stigmatizacija silpnina pačių asmenų pasitikėjimą savimi, didina atstūmimo jausmą ir mažina motyvaciją aktyviai integruotis į visuomenę.

Socialiniam darbuotojui teikiama pagalba, sprendžiant kylančius sunkumus. Išanalizavus tyrimo duomenis išryškėjo pagalbos socialiniam darbuotojui, sprendžiant kylančius sunkumus, asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, integracijos procese, būdai: bendradarbių pagalba, intervizijos ir supervizijos bei mokymai darbuotojams (8 pav., 2 lentelė 2 priede).

8 pav. Socialiniam darbuotojui teikiama pagalba, sprendžiant kylančius sunkumus

Šaltinis: parengta autorės

Tyrimo duomenys atskleidė, kad socialiniam darbuotojui svarbi yra **bendradarbių pagalba** sprendžiant kylančius sunkumus. Tyrimo dalyvių teigimu: „*Pas mus įsitvirtinusi bendradarbiavimo kultūra, pagalba vieni kitiems sprendžiant sunkumus*“ (S3), „*Mes labai daug bendraujame su kolegomis tarpusavyje, vyksta patirties pasidalijimas ir tai labai padeda.*“ (S4). Taigi tyrimo

duomenys rodo, kad kolegų tarpusavio bendradarbiavimas ir patirties dalijimasis tampa reikšmingu profesinės pagalbos šaltiniu kasdienėje praktikoje. Tai leidžia teigti, kad dirbant su asmenimis, atlikusiais laisvės atėmimo bausmę, socialiniam darbuotojui svarbu ne tik kompetencijos, bet ir galimybė remtis kolegų sukaupta patirtimi, įžvalgomis bei palaikymu. Tyrimo dalyvių pasisakymai leidžia pastebėti, kad bendradarbių pagalba svarbi todėl, kad socialinės integracijos procese kylantys sunkumai dažnai yra sudėtingi, daugialypiai ir reikalaujantys ne vieno galimo sprendimo. Tokiose situacijose pasitarimas su kolegomis, skirtingų požiūrių išklausa ir patirties pasidalijimas sudaro galimybes geriau įvertinti situaciją, rasti tinkamesnius pagalbos būdus ir priimti labiau pagrįstus sprendimus. Tai rodo, kad kolegų pagalba stiprina socialinio darbuotojo profesinį veiksmingumą ir mažina riziką sudėtingose situacijose likti vienam su sprendimų našta.

Taigi atsiskleidžia bendradarbiavimo kultūros reikšmė organizacijoje. Kai pagalba vieni kitiems yra įprasta darbo praktikos dalis, socialinis darbuotojas gali jaustis saugiau, drąsiau kreiptis patarimo ir gauti emocinį bei profesinį palaikymą. Tokia aplinka ypač svarbi dirbant su sudėtingomis klientų situacijomis, kurios gali kelti įtampą, neapibrėžtumą ar emocinį krūvį. Vadinasi, bendradarbių pagalba reikšminga ne tik problemų sprendimo prasme, bet ir kaip veiksnys, padedantis išlaikyti darbuotojo profesinį stabilumą bei pasitikėjimą savo veikla.

Tyrimo duomenys taip pat leidžia teigti, kad kolegų tarpusavio bendravimas ir patirties mainai prisideda prie profesinio mokymosi. Dalijantis praktinėmis situacijomis, aptariant sunkumus ir galimus sprendimo būdus, plečiamos darbuotojų žinios ir stiprinamos jų kompetencijos. Tai ypač svarbu socialinės integracijos srityje, kur dažnai tenka susidurti su nestandartinėmis, individualaus požiūrio reikalaujančiomis situacijomis. Tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad bendradarbių pagalba yra reikšmingas socialinio darbuotojo paramos šaltinis sprendžiant kylančius sunkumus, nes ji sudaro galimybes dalytis patirtimi, kartu ieškoti sprendimų, stiprina profesinį pasitikėjimą ir padeda socialiniam darbuotojui efektyviau veikti sudėtingose praktinėse situacijose.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad socialiniams darbuotojams svarbios yra **intervizijos ir supervizijos**. Tyrimo dalyvių teigimu: „*Intervizijose mes susitinkame aptarti atvejų, pasidalyti patirtimi, ir kartu ieškoti sprendimų*“ (S1). „*Tikrai esame motyvuota komanda ir stengiamės visi vieni kitiems padėti per intervizijas*“ (S2). „*...pasitaiko atvejų, kad būna sunku rasti sprendimą, jautiesi tarsi užstrigęs ir intervizijos labai padeda*“ (S3), „*Pas mus įstaigoje organizuojamos intervizijos, kartą į mėnesį, kurios padeda spręsti tam tikras iškilusias problemas*“ (S5). „*Pas mus į įstaigą atvyksta supervisorius ir supervizijos labai padeda spręsti sudėtingesnes situacijas, nuimti emocinę įtampą*“ (S5). Taigi tyrimo duomenys atskleidžia, kad intervizijos ir supervizijos yra reikšminga pagalbos forma socialiniams darbuotojams, nes jose yra galimybė aptarti sudėtingas situacijas ir ieškoti sprendimų. Taip pat pažymima, kad šios veiklos padeda mažinti emocinę įtampą ir stiprina profesinį palaikymą, yra prevencinė priemonė profesiniam perdegimui.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad socialiniams darbuotojams padeda **mokymai**. Tyrimo dalyvių teigimu: „*Labai padeda įvairūs mokymai. Yra galimybė pasirinkti tau aktualią temą, nesant galimybei dalyvauti gyvai, galime dalyvauti nuotoliniu būdu*“ (S1). „*Pas mus centre vyksta mokymai darbuotojams. Jie tikrai naudingi, gvildenamos aktualios temos, kurios padeda rasti profesionalus sprendimus įvairiose sudėtingesnėse situacijose. Man daug davė naudos mokymai apie tai, kaip veiksmingai valdyti sudėtingas situacijas, kaip elgtis su nemotyvuotais asmenimis, apie mobingą*“ (S5). Tyrimo duomenys atskleidė, kad socialiniams darbuotojams reikšminga pagalba sprendžiant profesinėje veikloje kylančius sunkumus yra mokymai, kad tokia sąvoka nevertotina ir reikia rašyti, kad tyrimo duomenys atskleidė ir pan. Mokymai socialiniams darbuotojams suteikia galimybę gilinti profesines žinias, plėtoti praktinius gebėjimus ir geriau pasirengti sudėtingoms darbo situacijoms. Tai leidžia teigti, kad mokymai yra svarbūs ne tik kaip formali kvalifikacijos kėlimo priemonė, bet ir kaip reali pagalba kasdienėje praktikoje, dirbant su asmenimis, atlikusiais laisvės atėmimo bausmę.

Tyrimo duomenys rodo, kad mokymų nauda siejama su galimybe rinktis aktualias temas, atitinkančias darbuotojų praktinius poreikius. Tai rodo, kad mokymai yra vertinami kaip veiksmingi tuomet, kai jie orientuoti į konkrečius socialinio darbo praktikoje kylančius klausimus ir padeda ieškoti profesionalių sprendimų sudėtingose situacijose. Tyrimo dalyvių įvardintos temos – sudėtingų situacijų valdymas, darbas su nemotyvuotais asmenimis, mobingo atpažinimas ir valdymas – leidžia teigti, kad mokymai stiprina darbuotojų pasirengimą veikti problemiškoje, emociškai įtemptoje ir profesinių kompetencijų reikalaujančiose situacijose.

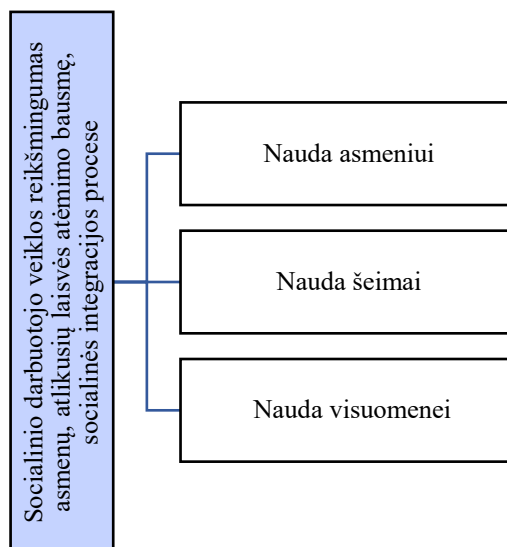
Svarbu ir tai, kad mokymai padeda socialiniams darbuotojams ne tik įgyti naujų žinių, bet ir didina jų pasitikėjimą savo profesiniais sprendimais. Turėdami daugiau žinių apie tai, kaip elgtis sudėtingose situacijose ar dirbti su mažai motyvuotais asmenimis, socialiniai darbuotojai gali veikti kryptingiau, drąsiau ir profesionaliau. Tai ypač reikšminga dirbant su buvusiais nuteistaisiais, kurių situacijos dažnai yra kompleksinės ir reikalauja ne vien teorinių žinių, bet ir praktinių įgūdžių.

Tyrimo duomenys taip pat leidžia pastebėti, kad mokymų prieinamumas didina jų naudą darbuotojams. Galimybė dalyvauti tiek gyvai, tiek nuotoliniu būdu sudaro palankesnes sąlygas profesiniam tobulėjimui ir leidžia socialiniams darbuotojams lanksčiau įsitraukti į mokymosi procesą. Tai rodo, kad organizacinės sąlygos taip pat svarbios stiprinant darbuotojų kompetencijas ir gebėjimą spręsti praktikoje kylančius sunkumus.

Taigi tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad mokymai yra reikšminga socialinių darbuotojų profesinio tobulėjimo ir pagalbos priemonė, nes jie padeda gilinti žinias, stiprinti praktinius įgūdžius, rasti profesionalius sprendimus sudėtingose situacijose ir didina darbuotojų pasitikėjimą savo profesine veikla.

Socialinio darbuotojo veiklos reikšmingumas asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese. Išanalizavus tyrimo duomenis atskleistas įvairiops

socialinio darbuotojo veiklos reikšmingumas asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese: nauda asmeniui, nauda jo šeimai bei nauda visuomenei (žr. 2 priedas, 2 lentelė, 9 pav.).

9 pav. Socialinio darbuotojo veiklos reikšmingumas asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese

Šaltinis: parengta autorės

Tyrimo duomenys atskleidė, kad socialinio darbuotojo veikla turi **naudą asmeniui**, grįžusiam iš laisvės atėmimo bausmės įstaigos. Tyrimo dalyvių teigimu: „...yra nemaža dalis nuteistųjų, kurie turi prastus socialinius įgūdžius, neturi artimųjų paramos, tai jiems be palydėjimo, pagalbos būtų sudėtingas grįžimas į visuomenę, o esant tokiai pagalbai žmogus gali jaustis tvirčiau ir, būdamas įkalinimo įstaigoje, jis žino, kad socialinis darbuotojas jį palydės, jam padės. Tai tikrai reikšminga pačiam žmogui ir tai girdžiu iš jų pačių“ (S1). „...žmogus išėjęs į laisvę nepaliekamas savieigai, jis rūpi, jam siekiama padėti, ir jis, turėdamas pagalbą gali sėkmingiau integruotis į visuomenę“ (S2), „Socialinis darbuotojas užtikrina pagalbos tęstinumą, padeda asmeniui greičiau atkurti ryšius, pritapti visuomenėje.“ (S3), „Socialinis darbuotojas yra jungiamojo grandyje tarp visuomenės ir buvusio nuteistojo. Jis dažnai yra vienintelis ir turbūt gal vienas iš pirmųjų sutiktas žmonių, kuris gali suteikti pagalbą.“ (S4), „Socialinis darbuotojas dažnai yra vienintelis specialistas, kuris sistemingai bando palaikyti asmenį, jam padėti įvairiose jo gyvenimo srityse grįžus į laisvę“ (S5). Tyrimo duomenys atskleidė, kad socialinio darbuotojo veikla yra reikšminga pačiam asmeniui, nes ji sudaro galimybes gauti tęstinę, įvairiapusę pagalbą grįžtant iš įkalinimo įstaigos į visuomenę. Tyrimas rodo, kad socialinio darbuotojo pagalba ypač naudinga tiems asmenims, kuriems stinga socialinių įgūdžių, artimųjų paramos ir savarankiškumo. Socialinio darbuotojo pagalba asmeniui mažina jo pasimetimą ir nesaugumą pereinamuoju laikotarpiu po paleidimo, kai žmogus susiduria su naujais reikalavimais ir dažnai neturi į ką atsiremti. Taigi asmuo nėra paliekamas „savieigai“, bet gauna

palaikymą ir pagalbą sprendžiant įvairius integracijos klausimus. Tai rodo, kad socialinio darbuotojo veikla reikšminga tuo, jog ji užtikrina pagalbos tęstinumą ir padeda žmogui nuosekliau pereiti iš laisvės atėmimo bausmės aplinkos į gyvenimą visuomenėje. Turėdamas pagalbą, asmuo gali jaustis tvirčiau, labiau pasitikėti savo galimybėmis ir lengviau priimti sprendimus dėl tolimesnio gyvenimo.

Socialinis darbuotojas tokiu atveju tampa svarbiu tarpininku, per kurį asmuo pasiekia pagalbos išteklius, institucijas ir paslaugas.

Tyrimo duomenys taip pat leidžia pastebėti, kad kai kuriais atvejais socialinis darbuotojas yra vienas pirmųjų arba net vienintelis specialistas, kuris sistemingai palaiko asmenį po jo grįžimo į laisvę. Tai rodo, kad jo veiklos nauda asmeniui ypač didelė tuomet, kai žmogus neturi artimos aplinkos paramos ar kitų pagalbos šaltinių. Tokiose situacijose socialinis darbuotojas tampa reikšminga atrama, padedančia ne tik spręsti praktines problemas, bet ir išlaikyti motyvaciją, stiprinti pasitikėjimą savimi bei patirti, kad jis nėra paliktas vienas su savo sunkumais.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad socialinio darbuotojo veikla yra **reikšminga** ne tik asmeniui, atlikusiam laisvės atėmimo bausmę, bet ir **jo šeimai**. Tyrimo dalyvių teigimu: „...šėimos nario įkalinimas vienaip ar kitaip paveikia šeimą ir tas poveikis išlieka kai jis grįžta į laisvę. Šeimai irgi reikia pagalbos. Mes teikiame pagalbą ir šeimai, taip ji jaučiasi tvirčiau“ (S1), „...padedame stiprinti ar atkurti ryšius su šeima, artimaisiais. Artimieji, šeima tampa svarbiu pagalbos, motyvacijos ramsčiu grįžusiam iš kalėjimo, palengvina jo integraciją“ (S5). Tyrimo duomenys rodo, kad šeimos nario laisvės atėmimo bausmė paveikia visą šeimos sistemą, o šio poveikio pasekmės išlieka ir asmeniui grįžus į laisvę. Tai leidžia teigti, kad pagalbos poreikis kyla ne vien buvusiam nuteistajam, bet ir jo artimiesiems, kuriems taip pat tenka prisitaikyti prie pasikeitusios situacijos, atnaujinti santykius ir mokytis gyventi naujomis aplinkybėmis. Socialinio darbuotojo pagalba šeimai svarbi todėl, kad ji padeda šeimos nariams jaustis tvirčiau ir saugiau grįžimo į laisvę laikotarpiu. Tai rodo, kad socialinis darbuotojas prisideda ne tik prie paties asmens integracijos, bet ir prie palankesnės aplinkos jam sugrįžti kūrimo. Kai pagalba teikiama ir šeimai, didėja tikimybė, kad artimieji geriau supras grįžusio asmens situaciją, galimus sunkumus ir savo pačių vaidmenį jo integracijos procese. Tokiu būdu stiprinamos šeimos galimybės tapti realiu palaikymo šaltiniu, o ne papildomos įtampos ar konflikto veiksniumi.

Taigi socialinio darbuotojo pagalba šeimai reikšminga tuo, jog ji padeda atnaujinti nutrūkusius ar susilpnėjusius santykius, stiprinti tarpusavio supratimą ir sudaryti prielaidas artimiesiems tapti svarbiu emocinės paramos ir motyvacijos ramsčiu. Šeima tokiu atveju gali atlikti svarbų vaidmenį padėdama buvusiam nuteistajam lengviau prisitaikyti, išlaikyti motyvaciją ir nuosekliau integruotis į visuomenę. Tyrimo duomenys taip pat leidžia pastebėti, kad socialinio darbuotojo veiklos reikšmė šeimai atsiskleidžia per pagalbą įveikiant įkalinimo ir sugrįžimo pasekmes. Kadangi šeimos nario įkalinimas paveikia visus šeimos narius, grįžus asmeniui gali kilti įvairių emocijų, santykių ir

prisitaikymo sunkumų. Tokiu atveju socialinio darbuotojo pagalba padeda šeimai geriau susidoroti su šiais iššūkiais ir stiprina jos gebėjimą palaikyti grįžusį asmenį.

Tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad socialinio darbuotojo veikla yra reikšminga ne tik buvusiam nuteistajam, bet ir jo šeimai, nes padeda šeimos nariams geriau prisitaikyti prie grįžimo į laisvę situacijos, stiprina jų saugumo jausmą, prisideda prie santykių atkūrimo ir sudaro palankesnes sąlygas šeimai tapti svarbiu paramos šaltiniu socialinės integracijos procese.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad socialinio darbuotojo veikla yra **reikšminga ir visuomenei**. Tyrimo dalyvių teigimu: „*Padedant žmogui, grįžusiam iš kalėjimo, jį motyvuojant kibtis į gyvenimą, jam lengviau integruotis į visuomenę. Laimi ir pats žmogus ir visuomenė*“ (S1). „*Kai nuteistajam, grįžus į laisvę, padedama įsitvirtinti, gyventi nedarant nusikaltimų, visuomenė gali jaustis saugesnė*“ (S2). „*...išėjusiems iš įkalinimo įstaigos teikiama pagalba padeda sugrįžti į visuomenę, gyventi nenusikalstant, įnešti savo indėlį į ją*“ (S3). „*...matau naudą ir visuomenei, nes suteikiant pagalbą grįžusiam asmeniui iš įkalinimo vietos, galima padėti išvengti pakartotinių nusikaltimų*“ (S4). Taigi socialinio darbuotojo pagalba asmeniui, grįžusiam iš laisvės atėmimo bausmės įstaigos, sudaro palankesnes sąlygas jo sėkmingai socialinei integracijai, o tai turi teigiamą poveikį ir platesnei socialinei aplinkai. Kai asmeniui po paleidimo iš kalėjimo suteikiama pagalba, padedama spręsti jam socialines problemas, stiprinama jo motyvacija keisti gyvenimą ir gyventi laikantis visuomenėje priimtų normų, didėja tikimybė, kad jis nebegrįš prie nusikalstamo elgesio. Tai rodo, kad socialinio darbuotojo veikla reikšminga ne tik individualiu, bet ir prevenciniu lygmeniu, nes prisideda prie saugesnės visuomenės kūrimo.

Svarbu ir tai, kad gavęs pagalbą, asmuo turi daugiau galimybių ne tik išvengti nusikaltimų, bet ir dirbti, mokytis, vykdyti pareigas ir įnešti savo indėlį į visuomenę. Tai reiškia, kad socialinio darbuotojo veikla turi platesnį socialinį poveikį, nes ji susijusi ne tik su pagalba konkrečiam žmogui, bet ir su palankesnių sąlygų visuomenės gerovei bei saugumui kūrimu.

Tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad socialinio darbuotojo veikla yra reikšminga ir visuomenei, nes gali padėti buvusiam nuteistajam sėkmingiau integruotis, gyventi nenusikalstant ir tapti aktyvesniu visuomenės nariu, ji prisideda prie pakartotinio nusikalstamumo mažinimo, visuomenės saugumo stiprinimo ir bendros socialinės gerovės kūrimo.

2.3. Diskusija

Tyrimo duomenys atskleidė laisvės atėmimo bausmės poveikį asmeniui. Nustatyta, kad įkalinimas silpnina socialinius ryšius, mažina kontaktą su artimaisiais ir didina socialinę atskirtį. Pasak Sakalausko ir kt. (2020), įkalinimas sukelia socialinę izoliaciją ir didina asmens atotrūkį nuo visuomenės. Favril ir van Ginneken (2024) taip pat pažymi, kad ilgalaikė izoliacija lemia socialinių

vaidmenų praradimą bei apsunkina grįžimą į įprastą socialinį gyvenimą. Tyrimo metu išryškėjo ir savarankiškumo ribojimo aspektas. Ilgą laiką gyvenant griežtai reglamentuotoje aplinkoje, asmenys praranda gebėjimą savarankiškai priimti sprendimus, planuoti laiką ir prisiimti atsakomybę už savo veiksmus. Markina (2019) nurodo, kad nuolatinė kontrolė ir ribotas pasirinkimų spektras mažina asmens autonomiją ir didina priklausomybę nuo institucijų, todėl grįžus į laisvę kyla sunkumų savarankiškai organizuojant kasdienį gyvenimą. Be to, tyrimo duomenys parodė, kad dalis asmenų resocializacijos priemonės įgyvendina formaliai arba jomis nesinaudoja, todėl išėję į laisvę susiduria su praktiniais sunkumais. Dias, Souto ir Almeida (2021) pabrėžia, kad resocializacijos efektyvumas priklauso nuo paties asmens motyvacijos, atsakomybės ir pasirengimo keistis. Tai leidžia teigti, kad vidiniai veiksniai yra ne mažiau svarbūs nei išorinės pagalbos priemonės. Atsižvelgiant į šiuos rezultatus, išryškėja platus pagalbos poreikis socialinės integracijos procese. Tyrimo duomenys rodo, kad asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, reikalinga kompleksinė pagalba, apimanti būsto, užimtumo, sveikatos priežiūros, psichologinės pagalbos ir socialinių įgūdžių ugdymo sritis. Haas ir kt. (2022) pabrėžia, kad sėkmingai integracijai būtinas nuoseklus ir tęstinis pagalbos modelis. Zivanai ir Mahlangu (2022) taip pat nurodo, kad integracija neįmanoma be bazinių poreikių – būsto, darbo ir socialinių paslaugų – užtikrinimo. Tyrimo duomenys atskleidė ir palydimosios pagalbos svarbą. Nustatyta, kad asmenims reikalingas ne tik pavienių paslaugų suteikimas, bet ir nuoseklus lydėjimas pereinamuoju laikotarpiu. Connell ir kt. (2023) pažymi, kad tęstinė pagalba ir palaikymas didina asmens motyvaciją keistis ir mažina recidyvo riziką. Tokia pagalba leidžia užtikrinti pagalbos tęstinumą ir padeda asmeniui prisitaikyti prie naujų gyvenimo sąlygų.

Tyrimo duomenys atskleidė socialinio darbuotojo veiklą tiek dar asmeniui esant laisvės atėmimo bausmės įstaigoje, prieš pat jam išeinant į laisvę, tiek asmeniui grįžus į laisvę. Tyrimo rezultatai parodė, kad socialinis darbuotojas dalyvauja vertinant asmens poreikius, rengiant integracijos planus, teikiant konsultacijas, tarpininkaujant tarp institucijų ir lydint asmenį integracijos procese. Liu, Becker ir Mowen (2023) pabrėžia, kad profesionali specialistų pagalba yra būtina, nes artimųjų parama ne visada gali užtikrinti visapusišką pagalbą. Be to, tyrimo metu išryškėjo tarpininkavimo svarba. Socialinis darbuotojas veikia kaip tarpininkas tarp buvusio nuteistojo ir įvairių institucijų, padėdamas užtikrinti reikalingų paslaugų prieinamumą. Haas ir kt. (2022) nurodo, kad tarpinstitucinis bendradarbiavimas yra būtinas siekiant užtikrinti nuoseklią ir veiksmingą pagalbą. Tyrimo duomenys taip pat parodė, kad socialinio darbuotojo įsitraukimas yra svarbus asmens motyvacijai ir sėkmingai adaptacijai. Connell ir kt. (2023) pažymi, kad nuoseklus specialistų palaikymas didina asmens pasitikėjimą savimi ir skatina jį aktyviau dalyvauti integracijos procese. Tai leidžia teigti, kad socialinio darbuotojo vaidmuo yra esminis užtikrinant sklandų perėjimą iš laisvės atėmimo bausmės aplinkos į gyvenimą laisvėje.

Tyrimo duomenys atskleidė sunkumus, su kuriais susiduria socialiniai darbuotojai. Nustatyta, kad iššūkius kelia didelis darbo krūvis, riboti ištekliai, tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumai ir neigiamas visuomenės požiūris į buvusius nuteistuosius. Pučkoriūtės (2025) tyrimas taip pat atskleidė socialinių darbuotojų patiriamus sunkumus dėl nepakankamo sistemos palaikymo ir nuteistųjų stigmatizacijos visuomenėje. Aleknevičienė ir Kalinauskaitė (2023) taip pat pažymi, kad resocializacijos procesą apsunkina sisteminės problemos ir riboti finansiniai ištekliai. Tyrimo identifikuoti būdai, padedantys socialiniams darbuotojams spręsti kylančius sunkumus, tai . tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimas, ankstyvas kontakto su asmeniu užmezgimas dar įkalinimo įstaigoje, individualizuotas pagalbos planavimas ir paslaugų tęstinumo užtikrinimas. Haas ir kt. (2022) nurodo, kad būtent integruotas ir koordinuotas pagalbos modelis yra vienas svarbiausių veiksnių, mažinančių socialinės integracijos nesėkmių riziką. Galiausiai tyrimo duomenys atskleidė socialinio darbuotojo veiklos reikšmingumą.

Nustatyta, kad socialinio darbuotojo teikiama pagalba prisideda prie asmens savarankiškumo stiprinimo, socialinių įgūdžių ugdymo ir motyvacijos keistis didinimo. Be to, tokia pagalba naudinga ne tik pačiam asmeniui, bet ir jo šeimai bei visuomenei, nes mažina pakartotinio nusikalstamumo riziką ir skatina socialinę sanglaudą. Anderson ir Medendorp (2024) taip pat akcentuoja, kad nuoseklios socialinės integracijos programos turi teigiamą poveikį recidyvo mažinimui.

IŠVADOS

1. Asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinė integracija pasižymi specifiniais ypatumais, susijusiais su laisvės atėmimo bausmės sukeltais pokyčiais. Šis procesas siejamas su susilpnėjusiais arba nutrūkusiais socialiniais ryšiais, kurie apsunkina asmens grįžimą į visuomenę ir mažina jo socialinį palaikymą. Taip pat išryškėja asmens savarankiškumo socialinių, asmeninių ir praktinių įgūdžių stoka apsunkinanti jo gebėjimą savarankiškai spręsti būsto, užimtumo ar kitus kasdienio gyvenimo klausimus. Mokslinių šaltinių analizė atskleidė, kad socialinė integracija nėra vienkartinis veiksmas tai nuoseklus ir laipsniškas procesas, prasidedantis dar įkalinimo įstaigoje ir besitęsiantis asmeniui grįžus į visuomenę. Šio proceso sėkmei būtinas ne tik asmens pasirengimas, bet ir kryptinga, nuosekli pagalba, leidžianti atkurti socialinius ryšius, stiprinti savarankiškumą ir prisitaikyti prie gyvenimo laisvėje.

2. Pagrindinės asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos kliūtys yra visuomenėje vyraujanti stigmatizacija, ribotos įsidarbinimo galimybės, būsto problemos, nepakankamas socialinių ryšių palaikymas, priklausomybės, žema savivertė bei nepakankamas pagalbos tęstinumas po paleidimo iš įkalinimo įstaigos. Šie veiksniai veikia ne pavieniui, bet kompleksiskai, stiprindami vienas kitą ir apsunkindami asmens galimybes sėkmingai įsitvirtinti visuomenėje. Stigmatizuojantis visuomenės požiūris mažina buvusių nuteistųjų galimybes įsidarbinti ir integruotis į socialinę aplinką, o ribotos užimtumo galimybės lemia finansinį nestabilumą ir apsunkina būsto išlaikymą. Tuo pačiu silpni arba nutrūkę socialiniai ryšiai mažina emocinę ir praktinę paramą, kuri yra svarbi adaptacijos laikotarpiu. Vidiniai sunkumai, tokie kaip priklausomybės ar žema savivertė, dar labiau riboja asmens gebėjimą aktyviai spręsti kylančias problemas ir priimti pagalbą. Nepakankamas pagalbos tęstinumas po paleidimo dar labiau sustiprina šių kliūčių poveikį, nes asmuo lieka be nuoseklaus palaikymo pereinamuoju laikotarpiu. Dėl šių priežasčių didėja socialinės atskirties rizika, o nesėkminga adaptacija gali lemti grįžimą prie ankstesnio elgesio modelių ir pakartotinį nusikalstamumą.

3. Socialinio darbuotojo vaidmuo asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese yra reikšmingas ir daugialypis. Socialinis darbuotojas vertina asmens poreikius, rengia individualų socialinės integracijos planą, teikia informacinę, konsultacinę ir tarpininkavimo pagalbą, stiprina asmens motyvaciją bei koordinuoja pagalbos teikimą bendradarbiaudamas su kitomis institucijomis ir organizacijomis.

4. Empiriniu tyrimu atskleista pagalbos poreikis asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese bei socialinio darbuotojo vaidmens raiška šiame procese. Nustatyta, kad įkalinimas daro poveikį asmens socialiniams ryšiams – jie silpnėja arba nutrūksta, mažėja asmens socialinis palaikymas. Taip pat išryškėja kad kontroliuojamoje įkalinimo įstaigoje

aplinkoje ribojamas asmens savarankiškumas, kuris išėjus į laisvę pasireiškia sunkumais priimant sprendimus, planuojant laiką ir organizuojant kasdienį gyvenimą. Be to, ne visi asmenys įkalinimo įstaigoje yra motyvuoti ir aktyviai dalyvauja resocializacijos procese ar pasinaudoja siūlomomis galimybėmis ir po bausmės atlikimo jiems kyla įvairių praktinių sunkumų integruojantis į visuomenę. Tyrimo duomenys rodo, kad asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, yra reikalinga kompleksinė, nuosekli ir individualizuota pagalba. Taip pat nustatyta, kad svarbi palydimoji pagalba, užtikrinanti nuoseklų asmens lydėjimą pereinamuoju laikotarpiu ir padedanti mažinti pasimetimą bei stiprinti savarankiškumą.

Tyrimo duomenys parodė, kad socialinis darbuotojas vykdo įvairiapuses veiklas: užmezga kontaktą su asmeniu dar įkalinimo įstaigoje, vertina jo poreikius, planuoja socialinės integracijos priemones, teikia konsultacijas, teikia palydimąją pagalbą, padeda spręsti būsto, užimtumo, dokumentų, sveikatos ir kitas problemas, motyvuoja asmenį, bendradarbiauja su kitomis institucijomis, siekiant atliepti asmens poreikius. Taip pat nustatyta, kad socialiniai darbuotojai susiduria su įvairiais sunkumais, pagalbos socialiniam darbuotojui stoka, asmens motyvacijos, socialinių įgūdžių stoka, asmens priklausomybės, artimųjų palaikymo stygius bei visuomenės stigmatizuojantis požiūris į buvusius nuteistuosius. Tyrimas atskleidė, kad socialiniams darbuotojams padeda spręsti sunkumus bendradarbių pagalba, intervizijos ir supervizijos bei mokymai.

Nustatyta, kad socialinio darbuotojo veikla yra reikšminga asmeniui, nes padeda atkurti pasitikėjimą savimi, spręsti kasdienio gyvenimo problemas; šeimai – nes prisideda prie santykių atkūrimo ir stiprinimo; visuomenei – nes mažina socialinę atskirtį ir pakartotinio nusikalstamumo riziką.

REKOMENDACIJOS

Socialiniams darbuotojams (praktikos lygmeniui)

- Didesnį dėmesį skirti ankstyvam kontakto užmezgimui su asmeniu dar įkalinimo įstaigoje, siekiant sukurti pasitikėjimu grįstą santykį ir užtikrinti sklandesnę pagalbos tęstinumą po asmens paleidimo į laisvę. .
- Asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, integracijos procese daugiau dėmesio skirti praktinių gyvenimo įgūdžių atkūrimui (laiko planavimui, finansų valdymui, kasdienių sprendimų priėmimui).

Rekomendacija tolesniems tyrimams

- Atlikti tyrimus, analizuojančius pačių asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, patirtis socialinės integracijos procese, siekiant palyginti socialinių darbuotojų ir klientų požiūrius į teikiamos pagalbos efektyvumą.
- Atlikti kiekybinius ir kokybinius tyrimus tiriant palydimosios pagalbos taikymo praktikas ir jų poveikį asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinei integracijai.

SANTRAUKA

Darbo tema – asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinė integracija.

Temos aktualumas. Ši tema yra aktuali, nes Lietuvoje vis dar išlieka pakartotinio nusikalstamumo problema, o buvusių nuteistųjų integracija į visuomenę dažnai yra sudėtinga. Nors pastaraisiais metais didinamas dėmesys nuteistųjų resocializacijai įkalinimo įstaigose, praktikoje vis dar kyla nemažai sunkumų asmens pasirengimui sėkmingai integruotis visuomenėje atlikus bausmę. Svarbu analizuoti, kaip realiai vyksta asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, integracija visuomenėje ir koks yra socialinio darbuotojo vaidmuo šiame procese.

Mokslinė problema Nuo 2021 m. sausio 1 d. įsigaliojęs "Iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų paleidžiamų (paleistų) asmenų socialinės integracijos tvarkos aprašas", kuriuo siekiama pagerinti buvusių nuteistųjų socialinę integraciją, tačiau tyrimų atskleidžiančių realias socialinės integracijos įgyvendinimo praktikas stinga.

Keliami šie probleminiai klausimai: Kuo reikšmingi asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę socialinės integracijos pokyčiai? Kaip vyksta asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinė integracija? Kokie veiksniai turi įtakos sėkmingai asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinei integracijai? Kokie kyla sunkumai asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese? Koks socialinio darbuotojo vaidmuo asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese.

Tyrimo objektas: asmenų, paleidžiamų (paleistų) iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų, socialinė integracija.

Tyrimo tikslas – teoriškai ir empiriškai atskleisti asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos galimybes.

Tyrimo uždaviniai: Pateikti asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos ypatumus. Atskleisti asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos kliūtis. Aptarti socialinio darbuotojo vaidmenį asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese. Identifikuoti asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos įgyvendinimo praktines realijas, remiantis socialinių darbuotojų patirtimis.

Tyrimo metodai. Tyrime buvo taikyta mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, pusiau struktūruotas interviu. Surinkti duomenys analizuoti taikant kokybinę turinio analizę.

Tyrimo išvados. Pagrindinės asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos kliūtys yra visuomenėje vyraujanti stigmatizacija, ribotos įsidarbinimo galimybės, būsto problemos, nepakankamas socialinių ryšių palaikymas, priklausomybės, žema savivertė bei nepakankamas pagalbos tęstinumas po paleidimo iš įkalinimo įstaigos. Šie veiksniai veikia kompleksiskai, stiprindami vienas kitą ir apsunkindami asmens galimybes sėkmingai įsitvirtinti visuomenėje. Stigmatizuojantis visuomenės požiūris mažina buvusių nuteistųjų galimybes įsidarbinti

ir integruotis į socialinę aplinką, o ribotos užimtumo galimybės lemia finansinį nestabilumą ir apsunkina būsto išlaikymą. Silpni arba nutrūkę socialiniai ryšiai mažina emocinę ir praktinę paramą, kuri yra svarbi adaptacijos laikotarpiu. Vidiniai sunkumai riboja asmens gebėjimą aktyviai spręsti kylančias problemas ir priimti pagalbą. Nepakankamas pagalbos tęstinumas po paleidimo sustiprina šių kliūčių poveikį, nes asmuo lieka be nuoseklaus palaikymo pereinamuoju laikotarpiu. Dėl šių priežasčių didėja socialinės atskirties rizika, o nesėkminga adaptacija gali lemti grįžimą prie ankstesnio elgesio modelių ir pakartotinį nusikalstamumą. Socialinio darbuotojo vaidmuo asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese yra reikšmingas ir daugialypis. Socialinis darbuotojas vertina asmens poreikius, rengia individualų socialinės integracijos planą, teikia informacinę, konsultacinę ir tarpininkavimo pagalbą, stiprina asmens motyvaciją bei koordinuoja pagalbos teikimą bendradarbiaudamas su kitomis institucijomis ir organizacijomis.

Empiriniu tyrimu atskleistas pagalbos poreikis asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese bei socialinio darbuotojo vaidmens raiška šiame procese. Įkalinimas daro poveikį asmens socialiniams ryšiams - jie silpnėja arba nutrūksta, mažėja asmens socialinis palaikymas. Kontroliuojamoje įkalinimo įstaigos aplinkoje ribojamas asmens savarankiškumas, kuris išėjus į laisvę pasireiškia sunkumais priimant sprendimus, planuojant laiką ir organizuojant kasdienį gyvenimą. Ne visi asmenys įkalinimo įstaigoje yra motyvuoti ir aktyviai dalyvauja resocializacijos procese ar pasinaudoja siūlomomis galimybėmis ir po bausmės atlikimo jiems kyla įvairių praktinių sunkumų integruojantis į visuomenę. Asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, yra reikalinga kompleksinė, nuosekli ir individualizuota pagalba. Nustatyta, kad svarbi palydimoji pagalba, užtikrinanti nuoseklų asmens lydėjimą pereinamuoju laikotarpiu ir padedanti mažinti pasimetimą bei stiprinti savarankiškumą. Socialinis darbuotojas vykdo įvairiapuses veiklas: užmezga kontaktą su asmeniu dar įkalinimo įstaigoje, vertina jo poreikius, planuoja socialinės integracijos priemones, teikia konsultacijas, teikia palydimąją pagalbą, padeda spręsti būsto, užimtumo, dokumentų, sveikatos ir kitas problemas, motyvuoja asmenį, bendradarbiauja su kitomis institucijomis, siekiant atliepti asmens poreikius. Socialiniai darbuotojai susiduria su įvairiais sunkumais, pagalbos socialiniam darbuotojui stoka, asmens motyvacijos, socialinių įgūdžių stoka, asmens priklausomybės, artimųjų palaikymo stygius bei visuomenės stigmatizuojantis požiūris į buvusius nuteistuosius. Socialiniams darbuotojams padeda spręsti sunkumus bendradarbių pagalba, intervizijos ir supervizijos bei mokymai. Socialinio darbuotojo veikla yra reikšminga asmeniui, nes padeda atkurti pasitikėjimą savimi, spręsti kasdienio gyvenimo problemas; šeimai – nes prisideda prie santykių atkūrimo ir stiprinimo; visuomenei - nes mažina socialinę atskirtį ir pakartotinio nusikalstamumo riziką.

Raktiniai žodžiai: socialinė integracija, buvę nuteistieji, socialinis darbas, resocializacija, socialinis darbuotojas.

SUMMARY

The topic of the thesis – The social integration of ex-offenders.

Relevance of the topic. This topic is relevant because recidivism remains a problem in Lithuania, and the integration of former prisoners into society is often difficult. Although in recent years more attention has been paid to the resocialization of inmates in correctional institutions, in practice there are still many challenges related to preparing individuals for successful integration into society after serving their sentence. It is important to analyse how the integration of individuals who have served a sentence of imprisonment actually takes place and what the role of a social worker is in this process.

Research problem. Since January 1, 2021, the “Description of the Procedure for the Social Integration of Persons Released from Places of Imprisonment” has come into force, aiming to improve the social integration of former prisoners; however, there is a lack of research revealing the actual practices of implementing social integration.

Research questions. What changes in social integration are significant for individuals who have served a sentence of imprisonment? How does the social integration of individuals who have served a sentence of imprisonment take place? What factors influence successful social integration? What difficulties arise in the process of social integration? What is the role of a social worker in the social integration process of individuals who have served a sentence of imprisonment?

Research object – social integration of persons released (or being released) from places of imprisonment.

Research aim – to theoretically and empirically reveal the possibilities of social integration of individuals who have served a sentence of imprisonment.

Research objectives: To present the characteristics of social integration of individuals who have served a sentence of imprisonment. To reveal the barriers to social integration of individuals who have served a sentence of imprisonment. To discuss the role of the social worker in the process of social integration of individuals who have served a sentence of imprisonment. To identify the practical realities of implementing social integration of individuals who have served a sentence of imprisonment, based on the experiences of social workers.

Research methods. The study applied analysis of scientific literature and documents, as well as semi-structured interviews. The collected data were analysed using qualitative content analysis.

Research conclusions. The main barriers to the social integration of individuals who have served a sentence of imprisonment are societal stigmatization, limited employment opportunities, housing problems, insufficient social ties, addictions, low self-esteem, and insufficient continuity of support after release from prison. These factors interact, reinforcing each other and making it more difficult for individuals to successfully integrate into society. A stigmatizing societal attitude reduces

employment opportunities and integration into the social environment, while limited employment opportunities lead to financial instability and make it more difficult to maintain housing. Weak or broken social ties reduce emotional and practical support, which is important during the adaptation period. Internal difficulties limit an individual's ability to actively solve problems and accept help. Insufficient continuity of support after release strengthens the impact of these barriers, as the individual remains without consistent support during the transition period. As a result, the risk of social exclusion increases, and unsuccessful adaptation may lead to a return to previous behavioural patterns and recidivism. The role of the social worker in the social integration process of individuals who have served a sentence of imprisonment is significant and multifaceted. The social worker assesses the individual's needs, prepares an individual social integration plan, provides informational, consultative and mediation support, strengthens motivation, and coordinates assistance in cooperation with other institutions and organisations.

The empirical study revealed the need for support for individuals who have served a sentence of imprisonment in the social integration process, as well as the expression of the social worker's role in this process. Imprisonment affects a person's social ties – they weaken or break, and social support decreases. In the controlled environment of a correctional institution, a person's independence is limited, which, after release, manifests in difficulties in making decisions, planning time and organising everyday life. Not all individuals are motivated or actively participate in the resocialization process during imprisonment or take advantage of the opportunities offered, and after serving their sentence they face various practical difficulties when integrating into society. Individuals who have served a sentence of imprisonment need comprehensive, consistent and individualized support. It was found that accompanying support is important, ensuring continuous guidance during the transition period and helping to reduce confusion and strengthen independence. The social worker performs a wide range of activities: establishes contact with the individual already in the correctional institution, assesses needs, plans social integration measures, provides consultations, offers accompanying support, helps to solve housing, employment, documentation, health and other issues, motivates the individual, and cooperates with other institutions to meet the person's needs. Social workers face various difficulties, such as lack of support for the social worker, lack of motivation and social skills of the individual, addictions, lack of support from relatives, and a stigmatizing societal attitude towards former prisoners. Social workers are helped to address these difficulties by support from colleagues, intervention and supervision, as well as training. The activity of the social worker is significant for the individual, as it helps to restore self-confidence and solve everyday problems; for the family, as it contributes to restoring and strengthening relationships; and for society, as it reduces social exclusion and the risk of recidivism.

Keywords: social integration, former prisoners, social work, resocialization, social worker.

LITERATŪRA

1. Aboaja, A., McFarlane, S., Raphael, J., Ali, M., ir Cifuentes-Gramajo, P. A. (2025). Mental healthcare needs and opportunities in Guatemala. *BJPsych International*. <https://doi.org/10.1192/bji.2025.10050>
2. Ahmed, S. K., Mohammed, R. A., Nashwan, A. J., Ibrahim, R. H., Abdalla, A. Q., Ameen, B. M. M., ir Khahir, R. M. (2025). Using thematic analysis in qualitative research. *Journal of Medicine, Surgery, and Public Health*, 6, 100198. <https://doi.org/10.1016/j.glmedi.2025.100198>
3. Aleknevičienė, J., ir Kalinauskaitė, I. (2023). Resocializacijos įgyvendinimo problemos ir galimybės Lietuvos kalėjimuose. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 26, 88–104. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2023.7>
4. Aleknevičienė, J., Kalinauskaitė, I., ir Matačiūtė, L. (2021). The construction of Lithuanian prison sentence assumptions in critical criminology perspective: An analysis of the goals of imprisonment. *Kriminologijos studijos*, 9, 232–253. <https://doi.org/10.15388/CrimLithuan.2021.9.9>
5. Alvarez, J. M. L., ir Dundao, N. (2024). Life in prison. *International Journal for Multidisciplinary Research*, 6(2). <https://doi.org/10.36948/ijfmr.2024.v06i02.15203>
6. Anderson, K., ir Medendorp, W. (2024). Attrition from jail reentry program increases recidivism. *American Journal of Criminal Justice*, 49(5), 634–652. <https://doi.org/10.1007/s12103-024-09764-w>
7. Arbour, W., Lacroix, G., ir Marchand, S. (2021). *Prison rehabilitation programs: Efficiency and targeting*.
8. Bakker, L., Neteland, C. F., Helgeland, J. J., Stensby, M. T., Frimannslund, T., Sandbakken, E. M., ir Haugestad, C. A. P. (2024). Nå føler jeg at det jeg gjør, faktisk har betydning for samfunnet: En kvalitativ analyse av unge domfeltes opplevelser av samfunnsstraff. *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*, 5(1), 1–20. <https://doi.org/10.18261/ntu.5.1.1>
9. Bazen, A., Barg, F. K., ir Takeshita, J. (2021). Research techniques made simple: An introduction to qualitative research. *Journal of Investigative Dermatology*, 141(2), 241–247.e1. <https://doi.org/10.1016/j.jid.2020.11.029>
10. Bhangu, S., Provost, F., ir Caduff, C. (2023). Introduction to qualitative research methods – Part I. *Perspectives in Clinical Research*, 14(1), 39–42. https://doi.org/10.4103/picr.picr_253_22
11. Bixby, L., Bevan, S., ir Boen, C. (2022). The links between disability, incarceration, and social exclusion. *Health Affairs*, 41(10), 1460–1469. <https://doi.org/10.1377/hlthaff.2022.00495>

12. Braslauskienė, R. (2004). Laisvės atėmimu nuteistų asmenų reintegracija į visuomenę. In A. Vosyliūtė (sud.), *Socialinės grupės: nepritekliaus žymės* (p. 104–110). Socialinių tyrimų institutas.
13. Busetto, L., Wick, W., ir Gumbinger, C. (2020). How to use and assess qualitative research methods. *Neurological Research and Practice*, 2(1), 14. <https://doi.org/10.1186/s42466-020-00059-z>
14. Campaña Muñoz, L., Sánchez Ramos, H., ir Cabrera Granda, J. (2019). Use of neutrosophy for the analysis of the social reintegration factors of released prisoners in Ecuador. *Neutrosophic Sets and Systems*, 26(1). https://digitalrepository.unm.edu/nss_journal/vol26/iss1/22
15. Connell, C., Birken, M., Carver, H., Brown, T., ir Greenhalgh, J. (2023). Effectiveness of interventions to improve employment for people released from prison: Systematic review and meta-analysis. *Health & Justice*, 11(1), 17. <https://doi.org/10.1186/s40352-023-00217-w>
16. Dermontas, J. (2005). Nuteistųjų alternatyvia laisvės atėmimo bausme reabilitacija. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 15, 222–229.
17. Dias, A. R. C., Souto, T., ir Almeida, A. M. (2021). Psychological intervention with victims of prison violence: A systematic literature review. *Anales de Psicología*, 37(2), 210–220. <https://doi.org/10.6018/analesps.37.2.440021>
18. Dünkel, F., ir Sakalauskas, G. (2017). Įkalinimo praktikos Europos šalyse palyginimas. In *Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje* (p. 91–116). Žara.
19. Emilian, C., Al-Juffali, N., ir Fazel, S. (2025). Prevalence of severe mental illness among people in prison across 43 countries: A systematic review and meta-analysis. *The Lancet Public Health*, 10(2), e97–e110. [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(24\)00280-9](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(24)00280-9)
20. European Committee on Crime Problems. (2006). *The criminal record and rehabilitation of convicted persons*.
21. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2024). *European Drug Report 2023*. Publications Office of the European Union.
22. Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba. (2016). *Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo*.
23. Favril, L., ir van Ginneken, E. F. J. C. (2024). Individual and environmental contributors to psychological distress during imprisonment. *European Journal of Criminology*, 21(3), 350–369. <https://doi.org/10.1177/14773708231201726>
24. Flick, U., ir Swift, A. (2022). Being creative with resources in qualitative research. In *The SAGE handbook of qualitative research design* (p. 290–306). SAGE Publications.

25. Gerybaitė, G. (2022). Asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinė reabilitacija pusiaukelės namuose iš profesionalo perspektyvos. *Social Work: Experience and Methods*, 29(1), 105–136. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.29.1.5>
26. Grossi, S. (2021). Rethinking social reintegration and prison: A critical analysis of an educational proposal for an alternative model in Brazil. *Journal of Prison Education and Reentry*, 7(2). <https://doi.org/10.25771/9BJW-P777>
27. Haas, R., Clark, M., Walter, M., ir Bailey, S. (2022). *Models of care for people re-entering the community after incarceration*. Canadian Agency for Drugs and Technologies in Health.
28. Jordan, J., Clarke, S. O., ir Coates, W. C. (2021). A practical guide for conducting qualitative research in medical education: Part 1—How to interview. *AEM Education and Training*, 5(3), e10646. <https://doi.org/10.1002/aet2.10646>
29. Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. (2022). *Bausmių vykdymo sistemos statistiniai duomenys (2022 m.)*.
30. Lietuvos kalėjimų tarnyba. (2023). *Lietuvos kalėjimų tarnybos 2022 m. veiklos ataskaita*.
31. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktorius. (2022). *Dėl Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos strateginės veiklos gairių 2022–2030 m. patvirtinimo* (2022 m. vasario 7 d. įsakymas Nr. V-28).
32. Lietuvos Respublikos Seimas. (2002). *Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas* (Nr. IX-994). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A0A0CCC6B997>
33. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministras. (2020). *Dėl Iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų paleidžiamų (paleistų) asmenų socialinės integracijos tvarkos aprašo patvirtinimo* (2020 m. spalio 8 d. įsakymas Nr. A1-939/1R-324). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/45993fd00d5311ebb74de75171d26d52>
34. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2021). *Dėl 2021–2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos teisingumo sistemos plėtros programos patvirtinimo*.
35. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. (2002). *Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas*.
36. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministras. (2020). *Dėl iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų paleidžiamų (paleistų) asmenų socialinės integracijos tvarkos aprašo patvirtinimo* (2020 m. spalio 8 d. įsakymas Nr. A1-939/1R-324).
37. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. (2021). *2021–2030 m. teisingumo sistemos plėtros programa*.

38. Lindquist, C. H., Lattimore, P. K., Scaggs, S. J. A., Willison, J. B., Walker, J. W., Jaspersen, N., ir Labrecque, R. M. (2025). When pre-release optimism meets post-release reality: Understanding reentry success through a longitudinal framework assessing pre- and post-release perceptions. *Crime & Delinquency*, 71(1), 144–174. <https://doi.org/10.1177/00111287231207836>
39. Liu, L., Becker, P., ir Mowen, T. J. (2023). Social support during reentry: Family, mentor, religious, parole officer, and social service roles. *Criminal Justice and Behavior*, 50(7), 1053–1070. <https://doi.org/10.1177/00938548231166154>
40. Liukinevičienė, L., ir Mikalauskas, D. (2018). The effectiveness of resocialization carried out in the interrogation isolator from the perspective of convicts. *Socialiniai tyrimai*, 41(2), 18–31. <https://doi.org/10.21277/st.v41i2.250>
41. Markevičiūtė, U. (2021). The concept of social rehabilitation and its elements in the transfer of prisoners for further execution of a custodial sentence. *Teisė*, 120, 66–82. <https://doi.org/10.15388/Teise.2021.120.5>
42. Markina, A. (2019). Problems related to reintegration of young ex-offenders in Estonia. *Kriminologijos studijos*, 7, 56–74. <https://doi.org/10.15388/CrimLithuan.2019.7.3>
43. Matthews, C. R. (2025). A relatively rational analysis of interpretative analysis. *International Review of Qualitative Research*. <https://doi.org/10.1177/19408447251334603>
44. Matulionis, A. V. (2016). Visuomenės socialinės struktūros tyrimo pūviai. In M. Taljūnaitė (sud.), *Lietuvos gyventojų grupių socialinė kaita* (p. 7–27). Lietuvos socialinių tyrimų centras.
45. Merkebu, J., Geringer, J., ir Samuel, A. (2025). Sampling thoughtfully in qualitative research: Hallmarks of rigour in health professions education. *The Clinical Teacher*, 22(4), e70145. <https://doi.org/10.1111/tct.70145>
46. Muentner, L., ir Charles, P. (2023). Family reunification after fathers are released from prison: Perspectives on children's adjustment. *Family Relations*, 72(3), 1068–1087. <https://doi.org/10.1111/fare.12739>
47. Nyvoll, P. S. (2025). 'Exceptional' open prisons under pressure: Austerity, instability and distrust. *The British Journal of Criminology*, 18. <https://doi.org/10.1093/bjc/azaf018>
48. Nowak, B. (2020). Social reintegration of prisoners in selected European Union countries. *Research in Social and Administrative*, 334.
49. Nowotny, K. M. (2016). Social factors related to the utilization of health care among prison inmates. *Journal of Correctional Health Care*, 22(2), 129–138. <https://doi.org/10.1177/1078345816633701>

50. Ondigo, Q., ir Rono, H. (2020). The role of prison inmates' socio-economic characteristics on rehabilitation outcomes. *IRA-International Journal of Management & Social Sciences*, 16(4), 121–138. <https://doi.org/10.21013/jmss.v16.n4.p1>
51. Petrošius, M., ir Dirgelienė, I. (2013). Įgalinanti bendruomenė asmenų, grįžusių iš laisvės atėmimo vietų, resocializacijos procese. *Tiltai*, 177–194.
52. Pieterse, D. (2008). Strengthening South African correctional cornerstone. *Human Rights*, 8, 177.
53. Piliponytė, J. (2000). Resocializacijos galimybės Lietuvos įkalinimo įstaigose. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 98–114.
54. Prakapas, R., ir Katinaitė, R. (2008). Nuteistų asmenų resocializacija: Socialinė komunikacija ir edukacinių realizavimas. *Socialinis ugdymas*, 81–167.
55. Pučkoriūtė, V. (2025). Asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, integracijos Klaipėdos mieste sunkumai socialinio darbuotojo požiūriu. In *Tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija* (p. 30). Mykolo Romerio universitetas.
56. Riedl, M., ir Schulz, P. (2025). Exploring social water research: Quantitative network analysis as assistance for qualitative social research. *Water*, 17(15), 2208. <https://doi.org/10.3390/w17152208>
57. Robinson, L., Tucker, S., Hargreaves, C., Roberts, A., Shaw, J., ir Challis, D. (2022). Providing social care following release from prison: Emerging practice arrangements further to the introduction of the 2014 Care Act. *The British Journal of Social Work*, 52(2), 982–1002. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcab082>
58. Sakalauskas, G. (2017). (Re)socializaciją skatinantis įkalinimas? In *Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje* (p. 159–180). Žara.
59. Sakalauskas, G., Jarutienė, L., Kalpokas, V., ir Vaičiūnienė, R. (2020). *Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos* (T. 1). Žara.
60. Santhosh, R., ir Mathew, E. (2021). Social reintegration of released prisoners: An empirical analysis from two Indian states. *International Annals of Criminology*, 59(2), 200–222. <https://doi.org/10.1017/cri.2021.18>
61. Sentse, M., Kreager, D. A., Bosma, A. Q., Nieuwbeerta, P., ir Palmen, H. (2021). Social organization in prison: A social network analysis of interpersonal relationships among Dutch prisoners. *Justice Quarterly*, 38(6), 1047–1069. <https://doi.org/10.1080/07418825.2019.1700298>
62. Tarnoki, C., ir Puentes, K. (2019). Something for everyone: A review of qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches. *The Qualitative Report*. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2019.4294>

63. Tereškinas, A., Vaičiūnienė, R., Nikartas, S., ir Jarutienė, L. (2021). *Moterys Lietuvos baudžiamojo teisingumo sistemoje: Nuo baudimo praktikų iki bausmės patirčių*. Žara.
64. Timofeeva, E. A. (2019). Foreign prison experience resocialization of prisoners. *SHS Web of Conferences*, 62, 12004. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20196212004>
65. Tracy, S. J. (2019). *Qualitative research methods: Collecting evidence, crafting analysis, communicating impact* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.
66. Tropp, L. R. (2019). Adaptation to diversity: Individual and societal processes. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(25), 12131–12133. <https://doi.org/10.1073/pnas.1907380116>
67. Uscila, R. (2022). Lietuvos bausmių vykdymo sistemos įgalinimas. In *Lietuvos teisė 2022: Esminiai pokyčiai* (p. 57–69). Mykolo Romerio universitetas.
68. Vaičiūnienė, R. (2017). Įkalintų asmenų resocializacijos galimybės kolektyvinio kalinimo ir kalėjimo subkultūros sąlygomis. In *Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje* (p. 181–204). Žara.
69. Vaičiūnienė, R., ir Viršilas, V. (2017). Laisvės atėmimo vietose taikomų socialinės reabilitacijos priemonių sistemos analizė, probleminiai taikymo aspektai. *Lituanistika*, 62.
70. Van der Kaap-Deeder, J., Audenaert, E., Vandeveld, S., Soenens, B., Van Mastrigt, S., Mabbe, E., ir Vansteenkiste, M. (2017). Choosing when choices are limited: The role of perceived afforded choice and autonomy in prisoners' well-being. *Law and Human Behavior*, 41(6), 567–578. <https://doi.org/10.1037/lhb0000259>
71. Van Ginneken, E. F. J. C., Palmen, H., Bosma, A. Q., ir Sentse, M. (2019). Bearing the weight of imprisonment: The relationship between prison climate and well-being. *Criminal Justice and Behavior*, 46(10), 1385–1404. <https://doi.org/10.1177/0093854819867373>
72. Vencius, T. (2025). Laisvės atėmimo bausmę atlikusių asmenų resocializacijos prielaidos savivaldybėse. In *Tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija* (p. 30). Mykolo Romerio universitetas.
73. Walker, T. (2024). Barriers facing former inmates post-release from incarceration: A systematic literature review. *ResearchGate*, 19, 130. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13982242>
74. Zivanai, E., ir Mahlangu, G. (2022). Digital prison rehabilitation and successful re-entry into a digital society: A systematic literature review on the new reality on prison rehabilitation. *Cogent Social Sciences*, 8(1), 2116809. <https://doi.org/10.1080/23311886.2022.2116809>
75. Žydžiūnaitė, V., ir Sabaliauskas, S. (2017). Kokybiniai tyrimai: Principai ir metodai. *Sporto mokslas*. <https://doi.org/10.15823/sm.2017.11>
76. Žilinskienė, L., ir Tumilaitė, R. (2011). Resocializacijos modeliai ir jų taikymas. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 29(2), 285–313. <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2011.2.6135>

Priedai

1 priedas

Interviu klausimynas socialiniams darbuotojams

Laba diena. Esu Aistė Liknickaitė, Mykolo Romerio universiteto, Socialinio darbo magistrantūros studijų programos studentė. Atlieku magistro baigiamojo darbo tyrimą, kuriuo siekiu atskleisti asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinę integraciją. Jūsų patirtis yra labai svarbi ir prašau Jūsų sutikti dalyvauti tyrime. Informuoju, kad tyrimas atliekamas laikantis konfidencialumo ir anonimiškumo, nei Jūsų vardas, nei pavardė, nei įstaiga, kurioje dirbate, nebus minimi. Interviu duomenys baigiamajame darbe bus pateikiami apibendrintai. Informuoju, kad tyrimą nutraukti galite bet kuriuo metu.

Ar sutinkate dalyvauti tyrime?

Ar sutinkate, kad interviu būtų įrašomas? Informuoju, kad interviu įrašai bus prieinami tik man.

Klausimai

I. Pagalbos poreikis asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese

1. Kaip, Jūsų nuomone, laisvės atėmimo bausmė paveikia asmenų, socialinės integracijos galimybes jiems išėjus į laisvę?
2. Kaip asmenys, atlikę laisvės atėmimo bausmę yra pasirengę socialinei integracijai?
3. Papasakokite, kokios pagalbos reikia asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese?

II. Socialinio darbuotojo vaidmuo asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese

4. Papasakokite, ką ir kaip socialinis darbuotojas daro padėdamas asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, jų socialinės integracijos procese?
5. Papasakokite su kuo ir kaip bendradarbiaujate?
6. Papasakokite, kokie kyla sunkumai asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese?
7. Kokią pagalbą socialinis darbuotojas gauna sprendžiant sunkumus?
8. Kuo reikšminga socialinio darbuotojo veikla asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese?

Empirinio tyrimo rezultatai

1 lentelė. Pagalbos poreikis asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Laisvės atėmimo bausmės poveikis socialinės integracijos galimybėms	Sutrinka ryšiai su visuomene	„Čia dar labai individualu, priklauso nuo kiekvieno asmens, ir ypač svarbu, kiek asmuo praleido laiko įkalinimo įstaigoje. Remdamasis savo darbine patirtimi galėčiau pasakyti, kad jeigu žmogus įkalinimo įstaigoje praleidžia iki trejų metų, dar tie ryšiai su artimaisiais nėra labai nutrūkę, bet jeigu daugiau – tampa sudėtinga.“ (S1) „...asmenys praranda socialinius ryšius...“ (S2), „Laisvės atėmimo bausmė dažnai neigiamai veikia asmenis, nes prarandami socialiniai ryšiai, darbo įgūdžiai, savarankiškumas...“ (S3), „Dažnai žmonės, atlikdami bausmę, praranda dalį savo socialinių tinklų, santykiai su šeima gali nutrūkti arba labai susilpnėti, draugai taip pat nutolsta...“ (S5).
	Socialinių ryšių silpnėjimui ir/ar praradimui su artimaisiais	„Pokyčiai visuomenėje spartūs, o žmogus būdamas kalėjime, tuose pokyčiuose realiai negyvena, grįžus iš kalėjimo jau daug kas būna pasikeitę, jam būna sunku susiorientuoti“ (S1), „Kalėjime žmogus yra izoliacijoje nuo visuomenės, atitrūksta nuo jos“ (S2), „...žmogus, būdamas įkalinimo įstaigoje būna stipriai praradęs ryšį su visuomene“ (S4).
	Asmeniniai pokyčiai, susiję su savarankiškumo ribotumu kontroliuojamoje, ribotoje aplinkoje	„...gyvenimas uždaroje struktūroje riboja žmogaus asmeninę erdvę, jo privatumą, gyvenimas tampa labai reglamentuotas, priklauso nuo įstaigos režimo ir visa tai labai apriboja žmogaus savarankiškumą.“ (S1), „...žmogus turi labai ribotas galimybes priimti sprendimus, daugiausia sprendimai priimami administracijos ir taip per ilgesnį laiką žmogus praranda gebėjimus savarankiškai planuoti savo gyvenimą, priimti atsakingus sprendimus, jis jaučiasi priklausomas nuo kitų, toks bejėgiškumas atsiranda.“ (S3), „Pirmiausia, žmogus ilgą savo gyvenimo laiką gyvena struktūruotoje ir kontroliuojamoje aplinkoje, kur tikrai daug kas yra tiesiog nusprendžiama už jį: kada keltis, ką veikti ir net kur eiti. Dėl to mažėja jo savarankiškumas, nes jam įtakos turi gyvenimo sąlygos, kada yra ribotos galimybės savarankiškai rūpintis daugeliu dalykų“ (S5).
	Asmens atsakingumas, motyvacija keistis ir įsisavinti resocializacijos priemonės	„Nors bausmės atlikimo metu yra parengiamas socializacijos planas, dalis asmenų jį įgyvendina formaliai, o išėję į laisvę jie dažnai stokoja motyvacijos, socialinių įgūdžių ir atsakomybės už savo gyvenimą.“ (S2), „Nors formaliai egzistuoja daug priemonių, kurios galėtų padėti, patys asmenys ne visada jas supranta ir ne visada nori priimti, nes ne visada suvokia jų naudą. Išėję į laisvę jie būna pasimetę, nepasiruošę savarankiškam gyvenimui. Jie nesugeba atsakyti už savo veiksmus, už tai, ką padaro, jie nesuvokia, kaip jiems dabar reikia elgtis.“ (S4), „Priklauso daug ir nuo pačio asmens, kiek tas žmogus nori, dar būdamas įkalinimo įstaigoje keisti savo elgesį, atsakingai įgyvendinti resocializacijos planą, priimti ir įsisavinti resocializacijos priemones“ (S5) „Yra įvairių resocializacijos priemonių. Pavyzdžiui, profesinio mokymo, socialinių įgūdžių ugdymo ar priklausomybių gydymo programos. Tokios veiklos žmogui padeda įgyti tam tikrų gebėjimų ir pasiruošti gyvenimui laisvėje. Tačiau dalis žmonių tokiomis galimybėmis nepasinaudoja.“ (S5), „Tada išėję į laisvę jie susiduria su praktiniais sunkumais: nežino, kaip susirasti darbą, kaip tvarkyti paprastus dokumentus, kaip planuoti savo finansus.“ (S5).
Pagalbos reikmės raiška asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę	Palydimosios pagalbos poreikis	„Praktikoje dažnai matyti, kad asmenys nėra pakankamai pasirengę socialinei integracijai ir jiems labai reikalinga profesionali pagalba, lydinč juos integracijos kely“ (S2), „labai svarbu, kad žmogus po bausmės atlikimo gautų pagalbą ir

		palaikymą ir manau, kad labai gerai, kad dabar yra galimybė jam gauti palydimąją socialinio darbuotojo pagalbą“ (S4), „...pragyvenus kontroliuojamoje aplinkoje ir išėjus į laisvę kai kuriems žmonėms sunku vėl prisitaikyti prie savarankiško gyvenimo, nes jiems reikia pradėti patiems planuoti savo laiką, priimti tam tikrus sprendimus ir priimti atsakomybę, įsitvirtinti visuomenėje. Pagalba grįžusiems iš įkalinimo įstaigų labai reikalinga ir svarbi, kad jie vėl galėtų įsikibti į gyvenimą (S5).
	Kompleksinės ir nuoseklios pagalbos poreikis	„...reikalinga daugiau kompleksinė pagalba.“ (S2) , „Turi būti teikiamos socialinės paslaugos, apimančios daug sričių: apgyvendinimą, konsultavimą, tarpininkavimą. Svarbu įtraukti ir kitas įstaigas, nes tokiems žmonėms vis tiek reikalinga įvairiopa pagalba sprendžiant būsto, darbo, sveikatos, priklausomybių, dokumentų ir socialinių ryšių atkūrimo klausimus. Tiesiog reikalinga įvairiapusė pagalba.“ (S3), „...reikalinga ne fragmentiška, bet nuosekli, kompleksinė pagalba.“ (S4).
	Individualizuotos pagalbos poreikis	„labai individuali šių žmonių pagalbos poreikiai – vieniems jos reikės daugiau, kitiems mažiau, čia labai individualu“ (S1), „Kiekvieno pasirengimas socialinei integracijai, situacija išėjus iš įkalinimo įstaigos būna labai skirtinga ir poreikiai pagalbos skiriasi, todėl ir pagalba turi būti individuali (S2).

2 lentelė. Socialinio darbuotojo vaidmuo asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, socialinės integracijos procese

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Socialinio darbuotojo veiklos padedant asmenims, atlikusiems laisvės atėmimo bausmę	Bendradarbiavimas su kalėjimų ir Probacijos tarnybos socialiniais darbuotojais	“Dar nuteistajam esant kalėjime, prieš jam išeinant į laisvę, bendradarbiaujame su kalėjimo socialiniu darbuotoju, kad nustatyti to asmens poreikius, kokios jam pagalbos reikės grįžus į laisvę” (S2), „Kai asmuo paleidžiamas lygtinai tai bendradarbiaujame ir su Probacijos tarnybos darbuotoju, nustatant asmens poreikius (S5).
	Ryšio užmezgimas su asmeniu	“...iš savo patirties galiu pasakyti, kad pagalba būna efektyvesnė, kai užmezgamas kontaktas su nuteistuoju, kai jis yra kalėjime prieš jam išeinant iš jo, kai gaunam pranešimą, kad toks ir toks asmuo bus paleidžiamas į laisvę.” (S1) “...būna atvejų, kada žmogus atsisako pagalbos, ir pranešime kartais būna nurodyta, kad pagalbos žmogus atsisako, tai tokį žmogaus pasirinkimą priimam, bet paliekam informaciją, kur jis gali kreiptis, jei jam bus reikalinga pagalba nepaliekam jo nežinioje” (S3) „...pagrindas yra užmegzti ryšį su žmogumi, kad jis pasitikėtų tavim, kad jis galėtų atsiverti, išsipasakoti, kad turėtų atgalinį ryšį, nes dauguma žmonių ateina su iš ankstiniu nusistatymu, su nepasitikėjimu.“ (S4)
	Poreikių vertinimas ir individualaus socialinės integracijos plano rengimas	„...pirmiausiai mes apsitariame dar asmeniui esant kalėjime prieš jo paleidimą jo poreikius, rengiam individualų socialinės integracijos planą “ (S1) „...socialinis darbuotojas turi įvertinti asmens situaciją, jo poreikius, motyvuoti, suteikti informaciją apie galimas paslaugas, parengti individualų integracijos planą.“ (S2) “...atlieka individualių poreikių vertinimą, sudaro pagalbos planą, tiesiog užtikrina tęstinę pagalbą po paleidimu.“ (S3)
	Asmens motyvavimas ir individualus darbas	“Dažniausiai savo darbo praktikoje taikau individualų darbą, tenka įdėti nemažai pastangų kai kuriuos asmenis motyvuoti priimti pagalbą, imtis atsakomybės ir spręsti problemas. Kiti būna, nenori pripažinti, kad jiems reikia pagalbos, jos nenori priimti, o patys neturėdami nei savyje, nei jų artimoje aplinkoje resursų, nepajėgia susidoroti su sunkumais, todėl

		labai svarbu juos matyti ir juos motyvuoti priimti pagalbą, keisti savo elgesį“ (S3). „Viena iš pagrindinių veiklų –individualus darbas su jais, jų motyvavimą, nes jie yra labai pažiedžiami asmenys ir susidūrę su bet koku sunkumu greitai nuleidžia rankas“ (S4) „Manau, kad vienas svarbiausių dalykų žmogaus motyvacija, nes jeigu žmogus pats nori keisti savo gyvenimą, tai integracijos procesas dažniausiai vyksta sėkmingiau. Stengiuosi palaikyti asmenį, jį motyvuoti“ (S5)
	Asmens palydėjimas	“Lydim žmogų, padedam jam, jei reikia surasti gyvenamąją vietą. Padedame pasirinkti medicinos įstaigą, atsižvelgiame į jo sveikatos būklę ir patariame, kur jam reikėtų kreiptis. Dar kas aktualu – mes dirbame su Užimtumo tarnyba, tai taip pat padedame įsidarbinti. Beveik kiekvienas turi skolų ir ne vieną, yra antstolių tai ir čia reikia patarpininkauti, padėti.“ (S1) “Teikiu palydimąją paslaugą. Ji yra įvairi, žiūrint kam, ko reikia, pradedant nuo bendrųjų paslaugų, kartais reikia nustatyti poreikį dėl kompleksinių paslaugų krizių centre, padėti spręsti sveikatos, psichologines, priklausomybių, gyvenamosios vietos, įdarbinimo problemas” (S2). “Mes, socialiniai darbuotojai, palydim žmogų, padėdami jam integruotis į visuomenę. Daug ką darom, atsižvelgiant į asmens individualius poreikius. Emociškai palaikome asmenį, jį motyvuojame, padedam atkurti, sustiprinti ryšį su artimaisiais, informuojam, konsultuojam, tarpininkaujam, atstovaujame, padedam gauti pašalpas, kompensacijas integruotis į darbo rinką, susirasti būstą”(S5).
	Bendradarbiavimas su kitomis institucijomis teikiant pagalbą asmeniui jo socialinės integracijos procese	„...bendradarbiaujame ir su nevyriausybinėmis organizacijomis, su nakvynės namais, jeigu reikalinga pagalba dėl apgyvendinimo“ (S1), „Bendradarbiaujame su užimtumo tarnyba, kad žmogus galėtų įsidarbinti“ (S3), „Dirbant šioje srityje yra labai svarbus bendradarbiavimas su įvairiomis institucijomis... ir su užimtumo tarnyba, ir savivaldybių socialinėmis tarnybomis, sveikatos priežiūrų specialistais.“ (S5), „Taip pat labai svarbus bendradarbiavimas yra ir su nevyriausybinėmis organizacijomis, kurios gali pasiūlyti įvairias programas ar projektus.“ (S5)
Kylantys sunkumai socialinės integracijos procese	Pagalbos socialiniam darbuotojui stoka	„...darbuotojui irgi reikia palaikymo, pagalbos, o būna kad to tikrai pasigendu, tada būna sunku, jautiesi pervargęs tarsi nusvyra rankos“ (S2), “...kartais tikrai norėtusi daugiau pagalbos iš vadovybės, atvirumo darbuotojo kylantiems sunkumams ir geranoriškumo padedant juos spręsti” (S4).
	Asmens motyvacijos stoka	„...asmeninė žmogaus motyvacija keistis, manau, kad tai yra vienas iš svarbiausių veiksnių, o būna nemažai atvejų, kai žmogus neturi motyvacijos, tai didelis kliuvinys tiek pačiam asmeniui, tiek kitiems“ (S3). „...ir mums yra sunkiau – ir jiems, kai žmogaus yra nemotyvuotas, tai integracijos procesas labai stringa ar vyksta nesėkmingai“ (S5)
	Asmens asmeninių ir socialinių įgūdžių stoka	„...jų socialiniai įgūdžiai kartais būna silpni ir tai apsunkina jų integraciją“ (S1). „...išėję į laisvę jie dažnai stokoja socialinių įgūdžių ir atsakomybės už savo gyvenimą ir dėl to susiduria su sunkumais“ (S2) „...išėjus į laisvę kai kuriems žmonėms sunku pradėti savarankiškai gyventi, nes jie stokoja savarankiškumo, pasitikėjimo savimi, save nuvertina, kitų savikontrolė prasta, greit įsivelia į konfliktus ir visa tai apsunkina jų integraciją“. (S5).

	Asmens priklausomybės	„Sunkiausi atvejai yra nemotyvuoti klientai, kurie turi priklausomybių.“ (S3). „Yra tarp jų, kurie turi priklausomybę, ir tokiu atveju būna labai sunku, nes jie nėra motyvuoti dirbti su ta priklausomybe, o vienintelė jų motyvacija yra tiesiog likti priklausomybėje. Tai čia yra sunkiausi atvejai, kai reikia bandyti parodyti tą kitokį galimą gyvenimą, juos motyvuoti spręsti priklausomybės problemą.“ (S5)
	Artimųjų palaikymo stygius	„...artimųjų palaikymas irgi labai svarbus, bet kai žmogus neturi artimųjų, kurie jam padėtų, jam būna sunkiau išejus į laisvę.“ (S2), „Taip pat didelės įtakos turi ir artimųjų palaikymas, artimųjų buvimas šalia, o kai to nėra žmogus neturi į ką atsiremti“ (S4).
	Stigmatizacija visuomenėje	„Būna, kad susidūrę su negatyviu požiūriu, atstūmimu, tarsi bijo ar turi tokį nusistatymą, pavyzdžiui, kad va, aš esu sėdėjęs kalėjime, manęs nepriims...“ (S1), „Išėję į laisvę susiduria su stigmatizacija ir visuomenės nepasitikėjimu.“ (S2) „...iš pradžių būna, kad niekam nesako, paskui tik pasako, kad kitaip į juos žiūri... dar vis yra nusistatymas ir tai juos demotyvuoja“ (S2), „Buvę kaliniai neretai susiduria su stigma, darbdaviai nenoriai priima į darbą, kartais sunku išsinuomoti būstą.“ (S3), „...visuomenė į jį žiūri gana neigiamai.“ (S4), „...dėl tų stereotipų kai kurie darbdaviai nenori priimti į darbą, bijo, kad kažką padarys darbe jau tas mūsų žmogus. Tokiose situacijose žmogus gali jaustis atstumtas ir nusivylęs. Manau, kad visa tai kartu sukuria sudėtingą situaciją“ (S5).
Socialiniam darbuotojui teikiama pagalba sprendžiant sunkumus	Bendradarbių pagalba	„Pas mus įsitvirtinusi bendradarbiavimo kultūra, pagalba vieni kitiems sprendžiant sunkumus“ (S3), „Mes labai daug bendraujame su kolegomis tarpusavyje, vyksta patirties pasidalijimas ir tai labai padeda.“ (S4)
	Intervizijos ir supervizijos	„Intervizijose mes susitinkame aptarti atvejų, pasidalyti patirtimi, ir kartu ieškoti sprendimų“ (S1), „Tikrai esame motyvuota komanda ir stengiamės visi vieni kitiems padėti per intervizijas“ (S2), „...pasitaiko atvejų, kad būna sunku rasti sprendimą, jautiesi tarsi užstrigęs ir intervizijos labai padeda“ (S3), „Pas mus įstaigoje organizuojamos intervizijos, kartą į mėnesį, kurios padeda spręsti tam tikras iškilusias problemas“ (S5), „Pas mus į įstaigą atvyksta supervizorius ir supervizijos labai padeda spręsti sudėtingesnes situacijas, nuimti emocinę įtampą“ (S5)
	Mokymai darbuotojams	„Pas mus centre vyksta mokymai darbuotojams. Jie tikrai naudingi, gvildenamos aktualios temos, kurios padeda rasti profesionalus sprendimus įvairiose sudėtingesnėse situacijose. Man daug davė naudos mokymai apie tai, kaip veiksmingai valdyti sudėtingas situacijas, kaip elgtis su nemotyvuotais asmenimis, apie mobingą“ (S5), „Labai padeda įvairūs mokymai. Yra galimybė pasirinkti tau aktualią temą, nesant galimybei dalyvauti gyvai, galime dalyvauti nuotoliniu būdu“ (S1)

Socialinio darbuotojo veiklos reikšmingumas asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę socialinės integracijos procese	Nauda asmeniui	“...yra nemaža dalis nuteistųjų, kurie turi prastus socialinius įgūdžius, neturi artimųjų paramos, tai jiems be palydėjimo, pagalbos būtų sudėtingas grįžimas į visuomenę, o esant tokiai pagalbai žmogus gali jaustis tvirčiau ir, būdamas įkalinimo įstaigoje, jis žino, kad socialinis darbuotojas jį palydės, jam padės. Tai tikrai reikšminga pačiam žmogui ir tai girdžiu iš jų pačių” (S1), „...žmogus išėjęs į laisvę nepaliekamas saviėigai, jis rūpi, jam siekiama padėti, ir jis, turėdamas pagalbą gali sėkmingiau integruotis į visuomenę” (S2), „Socialinis darbuotojas užtikrina pagalbos tęstinumą, padeda asmeniui greičiau atkurti ryšius, pritapti visuomenėje.“ (S3), „Socialinis darbuotojas yra jungiamojo grandyje tarp visuomenės ir buvusio nuteistojo. Jis dažnai yra vienintelis ir turbūt gal vienas iš pirmųjų sutiktas žmonių, kuris gali suteikti pagalbą.“ (S4), “ Socialinis darbuotojas dažnai yra vienintelis specialistas, kuris sistemingai bando palaikyti asmenį, jam padėti įvairiose jo gyvenimo srityse grįžus į laisvę” (S5).
	Nauda jo šeimai	“...šeimos nario įkalinimas vienaip ar kitaip paveikia šeimą ir tas poveikis išlieka kai jis grįžta į laisvę. Šeimai irgi reikia pagalbos. Mes teikiame pagalbą ir šeimai, taip ji jaučiasi tvirčiau” (S1), „...padedame stiprinti ar atkurti ryšius su šeima, artimaisiais. Artimieji, šeima tampa svarbiu pagalbos, motyvacijos ramsčiu grįžusiam iš kalėjimo, palengvina jo integraciją“ (S5).
	Nauda visuomenei	„ Padedant žmogui, grįžusiam iš kalėjimo, jį motyvuojant kibtis į gyvenimą, jam lengviau integruotis į visuomenę. Laimi ir pats žmogus ir visuomenė“ (S1), „Kai nuteistajam, grįžus į laisvę, padedama įsitvirtinti, gyventi nedarant nusikaltimų, visuomenė gali jaustis saugesnė“ (S2), “išėjusiems iš įkalinimo įstaigos teikiama pagalba padeda sugrįžti į visuomenę, gyventi nenusikalstant, įnešti savo indėlį į ją” (S3), “...matau naudą ir visuomenei, nes suteikiant pagalbą grįžusiam asmeniui iš įkalinimo vietos, galima padėti išvengti pakartotinių nusikaltimų” (S4).